

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja
Sarja A:25

TALOUDELLISIA
SELVITYKSIÄ

1962:II

ESIPUHE

Taloudellisten Selvitysten toinen kuluvana vuonna julkaistavaksi valmistunut nide sisältää neljä Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen tutkijain laatimaa selvitystä. Ensimmäisessä valaistaan Kansainvälisen Valuuttarahaston toimintaa. Kaksi seuraavaa kirjoitusta, joista toinen käsittelee yksityistä kulutusta, toinen teollisuuden hintoja ja kustannuksia, ovat erityistutkimuksia, jotka osaltaan kartoittavat Suomen talouselämän rakennetta ja toimintaa. Viimeisenä on hintojen ja palkkojen kehitystä koskeva katsaus, joka on jatkoa aikaisemmin julkaistuille samanaiheisille kirjoituksille. Niteen lopussa esitetään tuoreimmat luottovolyymia, luottomarkkinoita ja maksuvälinevarantoa koskevat tilastot.

Helsingissä syyskuun 6 päivänä 1962.

SUOMEN PANKIN TALOUSTIETEELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

HEIKKI VALVANNE

SISÄLLYS

	Sivu
Kansainvälisen maksuvalmiuden ongelma ja Kansainvälinen Valuuttarahasto. Kirj. kauppat.maist. Kalevi Kailasvuori ..	5
Yksityinen kulutus Suomessa vuosina 1948—1960. Kirj. valtiot. lis. Lauri Korpelainen ..	31
Teollisuuden hinnat ja kustannukset 1950-luvulla. Kirj. valtiot. kand. Seppo Lindblom ..	54
Hinnat ja palkat vuosina 1960—1962. Kirj. fil.maist. Kalevi Lagus ..	67

Liitteitä

Luottovolyymi vuonna 1961 ..	82
Luottomarkkinatilastoa vuodelta 1960 ..	95
Maksuvälinevarantotase vuonna 1962 ..	101

KANSAINVÄLISEN MAKSUVALMIUDEN ONGELMA JA KANSAINVÄLINEN VALUUTTARAHASTO

Keskustelu maailman monetäärisen kullan riittävydestä ja länsimaiden valuuttavarantojen suuruudesta sekä koostumuksesta on viime aikoina vilkastumistaan vilkastunut: kansainvälisen maksuvalmiuden ongelma on tiedostettu. Ongelman ratkaisemiseksi on pohdittu ennestään tunnettuja keinoja ja etsitty uusia. Ehdotukset Kansainvälisen Valuuttarahaston luonteen ja toimintaperiaatteiden muuttamiseksi ovat kaikki olleet ongelman varsin hyvin perustelluilta tuntuvia ratkaisuehdotuksia. Niinpä Valuuttarahaston toiminnan ja eri muutosehdotusten systemaattinen tutkiminen ja ymmärtäminen on juuri nyt sangen tärkeitä: merkitsisihän ainakin radikaaleimman muutosehdotuksen soveltaminen erittäin pitkälle meneviä institutionaalisia muutoksia länsimaiden raha- ja finanssijärjestelmässä, samalla kun sen ehdottomuus ja peruuttamattomuus tekisi paitsi tarpeettomaksi myös mahdottomaksi minkään muun maksuvalmiusongelman ratkaisun käyttämisen.

1. Kansainvälisen Valuuttarahaston luonne

Bretton Woodsissa vuonna 1944 pidettyä kokousta, jossa neuvoteltiin Kansainvälisen Valuuttarahaston peruskirjan säännöksistä, oli edeltänyt kolme maailman finanssijärjestelmän entisöimisestä 1940-luvun alkupuolella käytyä keskustelua hallinnutta ehdotusta: KEYNESIN suunnitelma Kansainvälisen maksutasausliiton perustamiseksi, jonka Englannin hallitus julkaisi *White Paper*ina 8. 4. 1943, sitä vastaava amerikkalainen ehdotus, HARRY DEXTER WHITEN suunnitelma Yhdistyneiden ja Liittoutuneiden kansakuntien vakauttamisrahastosta sekä JOHN H. WILLIAMSIN kannattama esitys, joka materialisoitui vuonna 1946 anglo-amerikkalaisessa lainasopimuksessa.¹ Näistä varsinkin Keynesin ehdotus tarjosi hyvän pohjan keskusteluille. Sen vastaehdotuksista ja kompromissiratkaisuista syntyi Kansainvälinen Valuuttarahasto, jonka perustava kokous pidettiin maaliskuussa 1946 ja joka aloitti toimintansa vuotta myöhemmin kotipaikkanaan Washington, D.C.

¹ Ks. esim. ROBERT TRIFFIN *Europe and the money muddle*, New Haven 1957, s. 88—142.

Kansainvälisen Valuuttarahaston (International Monetary Fund, IMF) peruskirja laadittiin silmällä pitäen läheistä yhteistyötä Kansainvälisen Jälleenrakennuspankin eli Maailmanpankin (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) ja Kansainvälisen kauppajärjestön (International Trade Organization, ITO) kanssa. Tämä työnjako selittää eräät näennäiset aukot Valuuttarahaston peruskirjassa. Niinpä IBRD myöntää pitkäaikaisia kehitysluottoja, IMF:n apu on taas lyhytaikaista ja sen motiivina tilapäisiksi katsottavat maksutasevaikeudet, ulkomaankaupan määrälliset rajoitukset kuuluvat GATT:lle ja vain valuuttarajoitukset IMF:lle jne.

Kansainvälinen Valuuttarahasto on luonteeltaan valuutanvakauttamisrahasto. Se poikkeaa kuitenkin varsin ratkaisevasti keskuspankkien ja valtiovarainministeriöiden valuutanvakauttamisrahastoista: se ei välittömästi käytä varojaan pyrkiessään päämääriinsä, se ei suorita interventioita valuuttamarkkinoille. Mutta vaikka Valuuttarahasto ei esiinnykään valuuttojen ostajana eikä myyjänä, on sen varoilla silti varsin huomattava merkitys niin kansainvälisillä valuuttamarkkinoilla kuin pääomamarkkinoillakin. Valuuttarahasto vaikuttaa näet jäsenmaittensa keskuspankkien tai valtiovarainministeriöiden kanssa suorittamiensa valuuttaliiketoimien kautta välillisesti valuuttojen kysyntään ja tarjontaan. Valuuttarahaston toiminta perustuu sen peruskirjan säännöksiin.

2. Kansainvälisen Valuuttarahaston tavoitteet

Valuuttarahaston peruskirja merkitsi sitä, että pyrittiin sopimaan yhteisistä valuuttapoliittisista periaatteista, pyrittiin koordinoimaan eri maiden valuuttapoliittiset siirrot luomalla eräänlainen »hyvän käytöksen käsikirja». Samanlaisesti perustettiin rahasto helpottamaan hyväksytyjen periaatteiden toteuttamista. Tätä rahastoa hoitamaan tarvittiin uusi instituutio, kansainvälinen järjestö, ja sille säännöt. Näin Valuuttarahaston peruskirjassa on kaikkiaan neljänlaisia säännöksiä, jotka koskevat 1) järjestöä itseään, 2) valuuttakursseja, 3) maksurajoituksia ja valuuttojen vaihdettavuutta sekä 4) IMF:n valuuttaliiketoimia.

Valuuttarahaston yleisiä tavoitteita ovat tasapainoisen maailmankaupan kasvun edistäminen, korkean työllisyys- ja reaalitulotason saavuttaminen sekä säilyttäminen, tuotannollisten voimavarojen kehittäminen, valuuttojen vakavuuden edistäminen, kilpailumielisten devalvaatioiden välttäminen, monenkeskiseen maksujärjestelmään pyrkiminen, maailmankauppaa haittaavien valuuttarajoitusten poistaminen sekä maksutasehäiriöiden lieventäminen ja niiden kestoajan lyhentäminen. Valuuttarahaston valitsemien menettelytapojen pohjana on peruskirjan mukainen niin sanottuihin parikursseihin perustuva kiinteiden tai tuettujen valuuttakurssien järjestelmä. Eräs Valuuttarahaston jäsenmaiden tär-

keimmistä velvoitteista on näet sopia valuuttojensa pari-arvoista, jotka ilmaistaan käyttämällä kultaa yhteisenä mittayksikkönä. Käteiskurssien sallittu enimmäispoikkeama on yksi prosentti pariteetin kummankin puolen, eikä sovitua parikurssia ole lupa muuttaa kymmentä prosenttia enempää ilman Valuuttarahaston lupaa. Rahaston jäsenmaista Kanada oli tärkein säännön vahvistava poikkeus vuoden 1950 lokakuusta 2. päivään toukokuuta 1962 saakka, jolloin jälleen sovittiin Valuuttarahaston kanssa kanadandollarin uudesta parikurssista.

Viisitoista vuotta sitten tämä oli uusi idea. Koskaan aikaisemmin eivät itse näiset valtiot olleet sitoutuneet neuvottelemaan minkään kansainvälisen järjestön kanssa valuuttakurssiensa muuttamisesta saati sitten hankkimaan siihen lupaa. Peruskirjan laatijoilla oli tietysti mielessään pelko 1930-luvun perättäisten, kilpailumielisten devalvaatioiden uusiutumisesta — pelko, jonka nyt havaitaan osoittautuneen täysin turhaksi. Valuuttapoliittinen kehitys on pikemminkin ollut aivan päinvastainen. Valuuttarahasto on näet jo useasti joutunut hienotunteisesti yrittämään saada sellaisia maita, joiden hinta- ja kustannustaso on joutunut pahasti ja pysyvästi vinoon kansainvälisestä tasosta, ymmärtämään parikurssin muutoksen välttämättömyyden. Peruskirjassa ei nimittäin pyritty jähmettämään senhetkisiä valuuttojen parikursseja ikuisiksi ajoiksi klassisen kultakannan tapaan, vaan parikurssin muuttaminen mahdollistettiin makсутaseen perusluonteisen tasapainottomuuden poistamiseksi.¹ On kuitenkin syytä korostaa, että vain jäsenmaa itse voi ehdottaa parikurssinsa muuttamista. Valuuttarahasto ei muodollisesti voi ottaa tässä aloitetta.

Kiinteiden valuuttakurssien systemaattista järjestämistä pidettiin varsin kiireellisenä ja tärkeänä vaiheena uuden ideologian toteuttamisessa. Tätä osoittaa se, että ennen kuin jäsenmaa kelpuutetaan nostamaan valuuttoja Valuuttarahastosta, on sen sovittava parikurssistaan. Poikkeusasemassa olivat ainoastaan sellaiset maat, jotka olivat olleet vihollisen miehittämiä. Valuuttarahaston seitsemästäkymmenestäkuudesta jäsenmaasta kuusikymmentäkolme oli sopinut valuuttansa pari-arvosta 30. päivään kesäkuuta 1962 mennessä.

3. Valuuttarahaston kiintiöt

Valuuttarahaston varat koostuvat kullasta ja jäsenmaiden valuutoista. Kullekin jäsenmaalle on määrätty kiintiö, ja yleensä edellytetään jäsenmaan maksavan siitä 25 % kullassa ja 75 % omassa valuutassa. Perustajajäsenet saivat maksaa kullassa joko 25 % kiintiöstä tai 10 % kulta- ja dollarivarannosta

¹ Ks. esim. MIKKO TAMMINEN Kansainvälinen Valuuttarahasto ja valuuttakurssien muutokset, I osa, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1953, s. 152—171 ja II osa, Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1955, s. 170—198.

12. 9. 1946 sen mukaan, kumpi määrä oli pienempi. Vaikkakin kultaosuuden laskeminen jälkimmäisellä tavalla *de jure* oli sovellettavissa vain perustajajäseniin, on tämä valinnan mahdollisuus *de facto* suotu uusillekin jäsenille. Sen merkitys on kuitenkin mitätön, koska kulta- ja dollarivarannon kasvaessa jäsenmaa saattaa kuitenkin joutua luovuttamaan Valuuttarahastolle lisää kultaa, kunnes 25 prosentin periaate toteutuu. Kiintiöiden korotuksista on poikkeuksetta maksettava 25 % kullassa.

Kiintiöiden suuruuden määrääminen oli varsin vaikea tehtävä, jossa oli otettava huomioon sekä poliittiset että taloudelliset tekijät. Kiintiön suhteellinen suuruus on tärkeä, koska äänivalta Valuuttarahastossa määräytyy kiintiöiden mukaisten painojen suhteessa. Kiintiön absoluuttinen suuruus taas asettaa maksimin jäsenmaan valuutannosto-oikeudelle. Perustajajäsenten kiintiöt laskettiin ns. Bretton Woodsin kaavan mukaan, jolla eri maiden osuudet painotettiin mm. sellaisten tekijöiden kuin kansantulon, ulkomaankaupan ja kultavarannon suuruuden mukaan. Vuonna 1959 kaikkia kiintiöitä korotettiin joko 50 prosentilla tai hiukan enemmän ja Valuuttarahaston tilikauden päättyessä 30. huhtikuuta 1962 kiintiöiden yhteismäärä oli 15 056.9 miljoonaa dollaria, mikä vastaa 4.8 biljoonaa markkaa. Suomen osuus on tästä 57 miljoonaa dollaria eli 18.2 miljardia markkaa ja se edustaa 0.4 % kiintiöiden kokonaismäärästä.

Valuuttarahaston tärkeätä asemaa kansainvälisessä raha- ja finanssijärjestelmässä ei kukaan tohtine kieltää. Viidettätoista vuottaan toimivasta järjestöstä on tullut valuuttapoliittisten kysymysten merkittävä forum, sillä Yhdysvaltojen ja Japanin lisäksi kaikki Länsi-Euroopan teollisuusvaltiot ovat rahaston jäseniä. Tämän säännön vahvistaa yksi poikkeus, Sveitsi. Vaikkakin osa rahaston varoista on valuuttoja, jotka eivät ole vaihtokelpoisia ja joita ei kysytä koskaan, ovat rahaston käyttökelpoisetkin varat vielä huomattavan suuret. Kysymys näiden varojen käytöstä liittyy läheisesti kansainvälisen likviditeetin ongelmaan.

4. Valuuttarahaston peruskirjan terminologia

Valuuttarahaston käyttämä terminologia poikkeaa joissakin kohdin tavanomaisesta ja luotiinpa peruskirjassa joukko uusiakin käsitteitä. Valuuttaliiketoiminta (*exchange transaction*) ei peruskirjassa kertaakaan kutsuta lainaksi, eikä hän se laina juridisesti olekaan. Valuutannosto (*drawing*) merkitsee yksinkertaisesti valuutanostoa (*purchase*) ja teknisesti se suoritetaan siten, että jäsenmaa ostaa omalla valuutallaan jonkin toisen jäsenmaan valuuttaa. Tällöin syntyvää (lainavelvoitetta muistuttavaa) velvoitetta kutsutaan sopimuskirjan terminologiassa takaisinostovelvoitteeksi (*repurchase obligation*) ja sillä tarkoitetaan jäsenmaan sitoumusta ostaa takaisin myymänsä oma valuutta määräjajan kuluttua. Oma valuutta on ostettava takaisin viimeistään kolmen—viiden vuoden kuluttua valuutannoston suorittamisesta.

Valuuttarahastoa on kutsuttu kiertäväksi rahastoksi (*revolving fund*). Valuuttaliiketoimia suoritettaessa rahaston varojen koostumus jatkuvasti vaihtelee, kun eri valuuttalajit kiertävät kuvitellun alkutilanteen mukaisten määrien kasvaessa ja supistuessa. Jäsenmaata, jonka valuuttaa rahastolla on hallussaan vähemmän kuin 75 % kiintiöstä, kutsutaan velkojaksi, ja maa on velallinen, jos rahastolla on sen valuuttaa yli tuon kriittisen pisteen.

Peruskirjassa määritellään valuuttavaranto (*monetary reserves*) keskuspankkitraditiosta ja monetäärisessä analyysissä käytetyistä määritelmistä poikkeavalla tavalla. Valuuttavarannon käsitteeseen kuuluu maan kultavaranto sekä muiden jäsenmaiden vaihtokelpoisten valuuttojen ja rahaston erikseen spesifioimien muiden maiden valuuttojen viralliset nettovarannot. Tähän mennessä ei rahasto vielä ole spesifioinut yhdenkään ulkopuolisen maan valuuttaa varantoon kuuluvaksi. Sveitsi on ulkopuolisista tietysti ensiksi mieleen johtuva potentiaalinen maa, ja sveitsinfrangit voitaisiinkin varsin perustellusti lukea myös Valuuttarahaston terminologiassa valuuttavarantoon. Tässä on nimittäin ollut muuan vuoden mahdollisuus: haluttaessa on ollut helppo piilottaa osa valuuttavarannosta siirtämällä varoja sveitsinfrangeihin. Toinen mahdollinen vuoden väylä on ollut keskuspankkien varannoista liikepankkien varantoihin, onhan peruskirjan määritelmässä puhe virallisista (keskuspankkien, valtiovarainministeriöiden, valuutanvakauttamisrahastojen) varannoista. Tähän Valuuttarahasto on kuitenkin varautunut ja peruskirjaan on otettu tähän saakka tosin pelkäksi kirjaimeksi jäänyt kohta, jonka mukaan virallisiin varantoihin voidaan lukea myös muiden pankkien valuuttavarannot, mikäli ne olennaisesti ylittävät työskentelysaldot. Määritelmässä puhutaan nettovarannosta, millä tarkoitetaan bruttovarannon ja ulkomaisten bruttovelvoitteiden erotusta. Kuva on sikäli epäsymmetrinen, että ulkomaisiin velvoitteisiin luetaan velat paitsi muille keskuspankeille myös liikepankeille, kun taas bruttovarantoja laskettaessa liikepankkien ulkomaisia saatavia ei oteta lukuun.

Valuuttavarannon käsitteen pohjaksi on peruskirjassa omaksuttu maksuvalmiuden käsite. Tällä on ilmeisesti pyritty kansainvälisen likvidisyyden mittaamisen ja vertailemisen helpottamiseen. Erityisen selvästi tämä ilmenee siitä, että vain vaihtokelpoiset valuutat on kelpuutettu mukaan valuuttavarantoon. Mutta vaihtokelpoisuudellekin on annettu oma vivahteensa. Peruskirjan XIV artiklan mukaan jäsenmaiden on sodanjälkeisen siirtymäkauden aikana ollut lupa soveltaa valuutansäännöstelymääräyksiä ilman rahaston ennakkohyväksymistä. Valuuttarahaston tarkoittamassa mielessä vaihdettavia ovat kuitenkin vain niiden maiden valuutat, jotka ovat ilmoittaneet luopuvansa XIV artiklan suomista mahdollisuuksista turvautua tilapäiseen valuutansäännöstelyyn ja suostuneet VIII artiklan velvoitteisiin. Tämä artikla edellyttää, että konvertibiliteetti toteutetaan ilman ulkomaisten maksujen rajoituksia, monikurssijärjestelmää tai valuuttadiskriminointia. Jos maat haluavat turvautua säännöstelyyn, on siihen saatava Valuuttarahaston ennakkolupa. Väliaikaiseksi tarkoitettua

siirtymävaihetta on kuitenkin kestänyt 1960-luvulle saakka. Vasta vuoden 1961 alussa Euroopan tärkeimpien valuuttojen konvertibiliteetti, joka on ollut ulkoisen vaihdettavuuden muodossa faktisesti voimassa vuoden 1958 joulukuusta lähtien, toteutettiin Valuuttarahaston tarkoittamassa mielessä muodollisestikin. Silloin näet yksitoista jäsenmaata (Belgia-Luxemburg, Englanti, Irlanti, Hollanti, Italia, Länsi-Saksa, Ranska ja Ruotsi sekä lisäksi Peru ja Saudi-Arabia) ilmoittivat suostuvansa peruskirjan VIII artiklan velvoitteisiin. Kun aikaisemmin kymmenen jäsenmaata — näiden joukossa Yhdysvallat ja Kanada — oli tehnyt tämän, oli Valuuttarahaston tarkoittamassa mielessä vaihdettavia valuuttoja vuoden 1962 lopussa kaikkiaan kaksikymmentäyksi.

Vaihdettavien valuuttojen määrän lisääntyminen oli merkityksellinen kahdessa suhteessa: Valuuttarahaston likviditeetti parani ja jäsenmaiden valuuttavarannot kasvoivat. Valuuttavarannon suuruus on taas relevantti määrättäessä sitä, kuinka paljon omaa valuuttaansa jäsenmaa on velvollinen ostamaan takaisin Valuuttarahastolta.

5. Valuuttarahaston varojen käyttäminen

Peruskirjassa ei ole selvää määritelmää rahaston varojen käyttötarkoituksesta. Ilmaisuteknisesti tässä on turvauduttu negaatioihin, joista eniten keskustelua on herättänyt se periaate, ettei Valuuttarahaston varoja voida käyttää, jos maksutasevajaus on aiheutunut pääomanpaosta.

Valuutannosto-oikeuden ehdot on lueteltu peruskirjassa. Jäsenmaan on osoitettava, että se viipymättä tarvitsee ilmoittamaansa valuuttaa suorittaakseen siinä valuutassa peruskirjan määräysten mukaisia maksuja. Tarvitaan siis jäsenmaan *bona fide* ilmoitus valuutantarpeesta; valuuttavarannon kirjanpidollista kauneusleikkausta varten ei valuutannostoa saa suorittaa. Sanat »siinä valuutassa» sopivat huonosti monenkeskisen ulkomaankaupan ja konvertibiliteetin maailmaan, sillä onhan tavallisesti mahdotonta perustellusti osoittaa maksutasevajauksen peittämiseksi tarvittavan juuri jotain tiettyä valuuttaa, joka sitä paitsi on haluttaessa kuitenkin vaihdettavissa muihin valuuttoihin. Aluksi Valuuttarahasto oli hyvin jyrkkä tämän sanamuodon noudattamisessa, mikä ennen konvertibiliteettiin siirtymistä oli luonnollistakin, mutta on vähitellen kallistunut yhä vapaampaan tulkintaan päin. Edelleen on valuutannoston suorittamisen edellytyksenä se, ettei rahasto ole julistanut haluttua valuuttaa niukaksi eikä valuuttaliiketointa haluavaa jäsenmaata kelvottomaksi käyttämään rahaston varoja.

Valuutannoston kvantitatiivinen ehto on, ettei Valuuttarahaston hallussa oleva valuuttaliiketointa ehdottavan jäsenen valuutan määrä nouse kahden toista kuukauden aikana enempää kuin 25 % maan kiintiöstä eikä koskaan ylitä kiintiön kaksinkertaista määrää. Valuutannosto-oikeus ns. kultatrenchen sisällä

on käytännössä automaattinen. Jäsenmaan kultatrancheella tarkoitetaan sen kiintiön ja rahaston hallussa olevan sen valuutan määrän välistä erotusta edellyttäen, ettei rahaston hallussa oleva määrä ole sillä hetkellä kiintiötä suurempi. Normaalityapauksessa, jolloin jäsenmaa on maksanut kiintiöstään 75 % omassa valuutassaan, kultatranche on siis 25 % kiintiöstä. Jäljellä oleva osa jäsenmaan potentiaalisesta valuutannosto-oikeudesta on jaettu useaan luottotrancheen. Ensimmäisen luottotranchen ylärajaan saakka Valuuttarahasto suhtautuu valuuttaliiketoimipyynnöön varsin liberaalisti, mutta jotta valuutannosto-oikeutta voitaisiin käyttää edelleen, edellyttää rahasto mieluiten rahaston kanssa yhteistyössä laadittua vakauttamisohjelmaa sekä konkreettisia toimia maksutasevaikeuksien voittamiseksi.

Valuutannosto-oikeuden asteittaisen kiristämisen tarkoituksena on estää mitään jäsenmaata saattamasta toista maata velkojan asemaan Valuuttarahastoon nähden. On kuitenkin huomattava, että peruskirjassa on näiden kaikkien ehtojen purkamislauseke (*waiver of conditions*), jonka avulla rahasto niin harmitessaan ja ehdoilla, jotka suojaavat sen etua, voi pyynnöstä myöntää valuutannosto-oikeuden myös sellaiselle jäsenmaalle, joka ei täytä jotain edellä luetelluista ehdoista.

Kunkin jäsenmaan oman valuutan takaisinostovelvollisuus lasketaan aina rahaston huhtikuun viimeisenä päivänä päättyvän kirjanpituvuoden lopussa. Oman valuutan takaisinosto suoritetaan aina joko kullalla tai (Valuuttarahaston terminologian mukaisesti) vaihdettavilla valuutoilla. Jäsenmaalla ei ole takaisinostovelvollisuutta, jos sen valuuttavaranto on pienempi kuin sen kiintiö Valuuttarahastossa tai jos se on velkoja-asemassa rahastoon nähden. Se, paljonko jäsenmaa on velvollinen omaa valuuttaansa ostamaan takaisin, riippuu siitä, paljonko rahastolla on sillä hetkellä tuon maan valuuttaa hallussaan, ja maan omasta valuuttavarannosta. Jos rahaston hallussa oleva määrä sekä valuuttavaranto kumpikin ovat kirjanpituvuoden aikana lisääntyneet, on takaisinostovelvollisuus puolet kummankin lisäyksen summasta. Jos vain valuuttavaranto on lisääntynyt, mutta rahaston hallussa oleva määrä pysynyt ennallaan tai pienentynyt, on takaisinostovelvollisuus puolet valuuttavarannon lisäyksestä. Jos taas rahaston hallussa oleva määrä on kasvanut, mutta maan valuuttavaranto pysynyt muuttumattomana, on takaisinostovelvollisuuden suuruus puolet rahaston hallussa olevan määrän lisäyksestä. Ja vihdoin, jos rahaston hallussa oleva määrä on lisääntynyt, mutta valuuttavaranto pienentynyt, lasketaan takaisinostovelvollisuus vähentämällä rahaston hallussa olevan määrän lisäyksen puolikkaasta puolet maan valuuttavarannon pienenemisestä.

6. Valuuttarahaston toiminta

Valuuttarahaston ensimmäisenä toimintavuotena (1947/1948) sen valuuttaliiketoimet saivat osittain ulkomaanavun luonteen. Valuuttarahastoa pidettiin milteipä automaattisena luottolaitoksena, ja rahasto harjoittikin silloin varsin liberaalia politiikkaa. Näin ensimmäinen vuosi Valuuttarahaston historiassa oli vilkas. Kun ulkomaanavun säännölliset urat alkoivat hahmottua, Valuuttarahasto teki päätöksen, jonka mukaan MARSHALL-apua saavien jäsenten tuli pyytää lupaa dollareiden ostoon vain poikkeuksellisissa ja odottamattomissa tilanteissa. Tätä päätöstä täydennettiin vielä toisella: Euroopan avustushjelmasta (European Recovery Program) osallisten maiden dollaritarpeen ajateltiin tulevan tyydytetyksi sitä tietä eikä niiden katsottu olevan oikeutettuja ostamaan dollareita Valuuttarahastolta. Lisäksi täydellisestä automaattisuusperiaatteesta luovuttiin ja Valuuttarahasto otti itselleen oikeuden evätä valuutannostopyyntöjä. Epäilemättä ajatus esitettävien valuutannostoehdotusten hylkäämisestä tuntui jäsenmaista epämiellyttävältä, ja kun Valuuttarahasto ei yrityksistään huolimatta onnistunut luomaan niin kiinteää yhteyttä kaikkiin jäsenmaihiin, että nämä olisivat aina pystyneet oikein aavistamaan rahaston kannan, pieneni rahaston aktiviteetti vuosina 1948—1951 melkoisesti.

Tänä aikana Valuuttarahaston johto pohti mahdollisuuksia liberaalimpaan ja tehokkaampaan politiikkaan varojen käytössä. Muuan vaikea kysymys oli, kykenevätkö kaikki valuutannoston suorittaneet jäsenmaat suorittamaan oman valuuttansa takaisinoston kyllin lyhyessä ajassa. Rahaston apuhan oli alun perin tarkoitettu vain lyhytaikaiseksi, joskaan ei lyhytvaikutteiseksi. Yhdysvallat ehdottivat, että jokaisen valuuttaliiketoimen suorittaneen jäsenmaan olisi sitouduttava suorittamaan takaisinosto viiden vuoden kuluessa. Valuutannoston ja oman valuutan takaisinoston välistä aikaa koskevaa ehtoa ei ole peruskirjassa, mutta rahaston on aina tulkittu antavan vain tilapäistä rahoitusapua maksutasevaikeuksiin joutuneille jäsenmaille. Normaalitytapauksessa maksutasevaikeudet katsottiin täytyvän voittaa kolmen—viiden vuoden kuluessa; siitä juontaa juurensa siis valuuttaliiketoimen ajallinen rajoitus. On kuitenkin huomattava, ettei määräaikaa ole tulkittava jäsenmaata sitovaksi. Kyseessä on vain jäsenmaan ilmaisema aikomus suorittaa oman valuutan takaisinosto määräjän kuluessa.

Vuoden 1951 puoliväliin mennessä oli maailman maksutilanne parantunut niin ratkaisevasti, ettei enää ollut syytä nimenomaan jarruttaa rahaston varojen käyttöä. Rahaston silloinen johtokunnan puheenjohtaja CAMILLE GUTT teki aloitteen vartavastisten neuvottelujen käymisestä niiden maiden kanssa, joilla on Valuuttarahaston kanssa samoihin yleisiin tavoitteisiin pyrkivä pitkävaikutteinen talousohjelma. Valuuttarahasto oli valmis tarjoamaan apuaan sellaisille maille. Vaikkakaan tämä ei sinänsä johtanut valuuttaliiketoimien määrän välittömään kasvuun, merkitsi se kuitenkin huomattavaa muutosta suhtautumistavassa.

Varsin tärkeät Valuuttarahaston varojen käyttöä koskevat päätökset tehtiin helmikuussa 1952. Niistä ensimmäinen oli Euroopan avustusohjelmasta osallisia jäsenmaita koskevan kiellon kumoaminen; nyt katsottiin niidenkin olevan oikeutettuja valuutannoston suorittamiseen. Myös periaate käytännössä automaattisesta valuutannosto-oikeudesta (tavallisesti jäsenmaan suorittaman kultaosuuden suuruisen) kultatranchen sisällä on peräisin tältä ajalta. Kolmas periaatteellinen päätös oli se, että jäsenmaa saattaa välittömän valuutannoston asemesta neuvotella Valuuttarahaston kanssa mahdollisuuksista valuuttaliiketoimen suorittamiseen lähimmän puolen vuoden tai vuoden aikana; valmiusluottokäytänne alkoi hahmottua. Belgian kanssa tehtiinkin jo saman vuoden kesäkuussa uuden tyyppinen sopimus, jonka tausta ja ehdot kuitenkin poikkesivat nykyisistä valmiusluottosopimuksista.

Valmiusluotoista (*stand-by credits*) ei peruskirjassa ole määräyksiä. Tämä käytänne luotiin 1950-luvun alkupuolella Valuuttarahaston johtokunnan päätöksellä. Valmiusluottosopimus tarkoittaa lupausta suorittaa sovitun suuruinen valuuttaliiketoimi tulevaisuudessa — kuitenkin enintään vuoden kuluttua sopimuksentekohetkestä. Tämän tarkoituksena on helpottaa jäsenmaita valuuttapolitiikan hoidossa. Valmiusluottosopimuksessa siis muutetaan tapahtumien järjestystä: kun valuuttaliiketoimen suorittaminen edellyttää, että valuutantarve on todettu ennen valuutannostoa, solmitaan valmiusluottosopimus ennen valuutantarpeen syntymistä, ennakoidun maksutasevaikeuden vuoksi.

Lokakuussa 1952 Valuuttarahasto lopullisesti vahvisti valmiusluottosopimuksia koskevat periaatteet. Niiden maksimiajaksi sovittiin silloin kuusi kuukautta, koska katsottiin, että rahasto ei tätä pidemmälle tulevaisuuteen voinut sitoutua myymään jotain tiettyä valuuttaa. Valmiusluottosopimuksen voimassaolon maksimiaikaa on tosin tämän jälkeen pidennetty. Joulukuussa 1953 Valuuttarahasto tarjoutui harkitsemaan pidempiä valmiusluottosopimuksia, jos jäsenmaa odottaa, että esimerkiksi konvertibiliteetin saavuttaminen tai ylläpitäminen tulee edellyttämään sitä. Maksimirajaksi näkyy vähitellen muodostuneen vuosi.

Valmiusluoton ehdot ovat muuten samat kuin itse valuutannostonkin ehdot. Niinpä ei luoton määrä periaatteessa saa ylittää kvantitatiivisen ehdon määräämää rajaa. Useimmissa valmiusluottosopimuksissa on tässä kohtaa kuitenkin sovellettu purkamislauseketta. Valuutan määrä, jonka jäsenmaa on oikeutettu ostamaan valmiusluottosopimuksen voimassaoloaikana, on riippunut myös kunkin hetkenä Valuuttarahaston hallussa olleesta jäsenmaan valuutan määrästä. Vaikka valmiusluottosopimuksen mukainen määrä olisikin ollut vain esimerkiksi 25 % kiintiöstä, saattoi maa valmiusluottosopimuksen voimassaoloaikana itse asiassa suorittaa suuremmankin valuutannoston, jos se välillä oli suorittanut oman valuuttansa takaisinoston tai — mikä tärkeämpää — jos jokin toinen maa oli ostanut sen valuuttaa Valuuttarahastolta. Tämän nettokäsitteen mukainen tulkinta saattoi johtaa tilanteeseen, jossa Valuuttarahaston oli jatkuvasti pakko

myydä dollareita mahdollisesti jotain »pehmeää» valuuttaa vastaan, ja vuonna 1959 päätettiin, että mahdollisen valuutannoston kiinteästä määrästä on sovittava jo valmiusluottosopimusta tehtäessä.

Ensimmäisen varsinaisen valmiusluottosopimuksen Valuuttarahasto solmi Suomen kanssa, ja sopimus astui voimaan 5. joulukuuta 1952. Valmiusluoton suuruus oli 5 miljoonaa dollaria ja siitä sovittiin samanaikaisesti 4.5 miljoonan dollarin suuruisen valuutannoston yhteydessä. Valmiusluoton mukainen valuutannosto suoritettiin vuonna 1953, mutta markkoja ostettiin takaisin jo samana vuonna 2 miljoonan dollarin arvosta. Loppuosa markkojen takaisinostosta suoritettiin kahden seuranneen vuoden aikana.

Selvänä vedenjakajana Valuuttarahaston toiminnassa on vuoden 1956 joulukuu. Siitä alkoi rahaston todella merkittävä kausi. Jos tuota alkuhetkeä symbolisoimaan halutaan jokin konkreettinen tapahtuma, on joulukuun 10. päivänä 1956 Englannin kanssa tehtyä valuuttaliiketoimintaa ja valmiusluottoa pidettävä mitä selvimpänä merkinä entistä rohkeammasta ja määrätietoisemmasta politiikasta. Ei ole liioiteltua väittää, että Englannin valuutannosto ja valmiusluotto, jotka yhteensä olivat Englannin senhetkisen kiintiön, 1 300 miljoonan dollarin, suuruiset, yhdessä Export-Import Bankilta saadun lainan kanssa pelastivat punnan. Suezin kriisin vuoksi luottamus puntaan oli näet pahasti horjunut ja Englannin kansainvälinen maksuvalmius huonontunut uhkaavasti. Mistään muusta lähteestä ei Englanti olisi pystynyt yhtäkkiä lisäämään valuuttavaran-toaan näin paljoo niin lyhyessä ajassa.

Valuuttarahaston ensimmäiset kymmenen vuotta olivat varovaisen tunnustelun ja tienetsinnän aikaa. Niihin mahtui luonnollisesti sekä hiljaisia että vilkkaampia kausia, mutta se ainutlaatuinen merkitys, mikä Valuuttarahastolla on kansainvälisessä raha- ja finanssijärjestelmässä, on voitu nähdä vasta viimeisten viiden vuoden aikana. Valuuttarahaston nykyinen toimintakenttä voitaisiin hahmotella näin.¹ Rahaston apu on ollut joko valuuttaliiketoimien muodossa annettua rahoitusapua, valmiusluottojen muodossa annettua luottamuksen säilyttämiseen tai palauttamiseen tähtäävää apua tai keskustelujen muodossa annettua teknistä asiantuntija- ja neuvonantaja-apua. Siitä ovat olleet osallisia niin kehittymättömät kuin kehittyneetkin maat. Rahoitusavun antamisen motiivina on ennen muuta ollut jäsenmaan maksutaseen tasapainottomuus, joka saattaa olla joko yleisestä suhdannekehityksestä johtuvaa ja lyhytaikaiseksi katsottavaa tai maan talouselämälle ominaisista kausivaihteluista johtuvaa. Tyypillisiä kausivaihtelumaita ovat Väli-Amerikan kahvintuottajamaat, joiden valuuttatulot viennistä kertyvät säännöllisesti kuuden kuukauden aikana, kun taas tuonnin aiheuttamat valuuttamenot jakautuvat tasaisesti koko vuoden osalle.

¹ BRIAN TEW The International Monetary Fund: Its present role and future prospects, Princeton, New Jersey 1961 sekä FRANK A. SOUTHARD JR The role of the International Monetary Fund in the world market, Statement at the American Management Association, New York, October 3, 1960.

Myöskin varsinaiset valuuttakriisit voivat olla rahoitusavun myöntämisen syynä. Tällainen valuuttakriisi saattaa johtua joko maan taloudellisen tilanteen äkillisestä huononemisesta tai jostain ulkopuolisesta tekijästä, joka ei ole luonteeltaan taloudellinen. Kriisi ilmenee siten, että luottamus maan valuutan parikurssin säilymiseen horjuu. Kun maa saattaa menettää varantojaan tällaisissa kriisitilanteissa hyvinkin nopeasti, on Valuuttarahasto valmis antamaan rahoitusapua, jotta keskuspankki voisi puuttua valuuttamarkkinoihin sovittujen kursien säilyttämiseksi. Englantia parempaa esimerkkiä on vaikea löytää. Tämän lisäksi Valuuttarahasto on tukenut jäsenmaittensa vakauttamispyrkimyksiä ja antanut vakauttamisohjelmien tueksi sekä rahoitus- että asiantuntija-apuaan varsinkin Etelä-Amerikan maille.

Valuuttarahaston toiminnan aikana puheeksi tulleista ongelmista jotkut ovat osoittautuneet erityisen visaisiksi. Aivan näihin aikoihin asti kaikki maat ovat halunneet suorittaa valuutannostonsa dollareissa. Rahasto on useasti korostanut sitä, että valuutannostoja tulisi suorittaa muidenkin multilateraaliseen maksujärjestelmään kuuluvien maiden valuutoissa, nimenomaan sellaisten maiden valuutoissa, joiden maksutilanne ja valuuttavarantoasema on hyvä. Saksanmarkka ja punta alkoivat tulla muotiin jo muutama vuosi sitten, mutta vasta vuonna 1960 Valuuttarahasto onnistui pyrkimyksissään. Dollareiden osuus oli 30. huhtikuuta 1961 päättyneen tilikauden aikana laskenut 36.4 prosenttiin, ja tilivuonna 1961/62 suoritettiin kaikkiaan kymmenessä eri valuutassa tapahtuneista valuutannostoista enää 34.7 % dollareina.

Toinen paljon keskustelua herättänyt ongelma on ollut se, saako Valuuttarahaston varoja käyttää, jos maksutasehäiriö on aiheutunut pääomanliikkeistä. Tulkinalliset vaikeudet ovat olleet varsin suuret ja ne ovat ulottuneet paljon pitemmälle kuin maksutaseen eri erien määrittelyyn ja rajanvetoon kauppa- ja vaihtotaseen sekä pääomataseen välillä. Pääsääntö on ollut — toistettakoon se vielä kerran — ettei Valuuttarahaston varoja saa käyttää laajan tai jatkuvan pääomanpaon rahoittamiseksi. Kuitenkin peruskirjassa on kohtia, jotka lieventävät pääsäännön jyrkkyyttä. Niinpä sen ei voi katsoa estävän rahaston varojen käyttöä kohtuullisen suuruisten pääomanliikkeiden rahoittamiseen, jos nämä pääomanliikkeet ovat välttämättömiä viennin laajentamisen vuoksi tai jos niitä tarvitaan normaalissa kaupankäynnissä, pankkitoimen hoidossa tai muussa liiketoiminnassa. Lisäksi maan oman kulta- ja dollarivarannon käyttäminen pääomanliikkeisiin on sallittua, vaikkakin maa käyttäisi Valuuttarahaston varoja samanaikaisesti muihin tarkoituksiin. Vaikeudet ovat jo kyllin suuret yritettäessä näyttää, mitä varoja käytetään mihinkin tarkoitukseen, eikä vielä ole pystytty tekemään yksiselitteistä ja kaikkia tyydyttävää eroa eri tarkoitustensa, so. kauppa-, vaihto- ja pääomataseen erien välillä. Peruskirjan sanonta on jo riittävän väljää vesittämään pääsäännön, mutta lisäksi tietyn ehdon toteutuessa jäsenmaa on oikeutettu nostamaan valuuttaa mihin tarkoitukseen hyvänsä, myöskin pääomansiirtoja varten. Tämä ehto on se, että maa on ollut

vähintään kuusi kuukautta velkojasuhteessa Valuuttarahastoon, toisin sanoen että Valuuttarahaston hallussa olevan tämän maan valuutan määrä on ollut alle 75 % maan kiintiöstä. Tällaisella jäsenmaalla ei kuitenkaan ole oikeutta nostaa mitä valuuttaa hyvänsä, vaan ainoastaan sellaisen maan valuuttaa, joka on vuorostaan velallissuhteessa Valuuttarahastoon. Rahaston nykyisen johtokunnan puheenjohtajan PER JACOBSSONIN lausunnon mukaan rahasto tutkii näiden kohtien juridisia ja periaatteellisia Aspekteja.¹ Rahaston asiantuntijoiden tulkinta on tähän saakka ollut se varsin näppärä selitys, että nämä poikkeussäännöt ovat sellaisia tapauksia varten, joissa Valuuttarahaston varojen käyttö pääomanliikkeiden rahoittamiseen pyrkii lopulta johtamaan jäsenmaiden valuuttavarantojen nettolisäykseen.

7. Ehdotukset Kansainvälisen Valuuttarahaston uudistamiseksi ja niiden tausta

Viime vuosina on esitetty useita eri suunnitelmia Kansainvälisen Valuuttarahaston luonteen ja toimintaperiaatteiden muuttamiseksi. Radikaaleimman muodonmuutoksen suunnittelija on professori ROBERT TRIFFIN Yalen yliopistosta. Hänen ehdotuksensa soveltaminen edellyttäisi perusteellisia muutoksia Valuuttarahaston peruskirjassa. Peruskirjan säännösten uutta tulkintaa edellyttäisi taas EDWARD BERNSTEININ ja ZENOPHON ZOLOTASIN edustama kanta, jonka Valuuttarahastokin tuntuu omaksuneen. Elementtejä molemmista on MAXWELL STAMPIN suunnitelmassa, joka silti omaperäisesti yhdistää kansainvälisen maksuvalmiuden ongelman kehittymättömien maiden ongelmaan.

BALOGHIN² tavoin voidaan todeta, että kansainvälisten varantojen riittävyyden arvosteleminen riippuu talouspolitiikan tavoitteista sekä siitä, minkä osuuden valuuttavarannoilla katsotaan olevan asetettuihin tavoitteisiin pyrittäessä. Valuuttavaranto on tulos vientilyijäämästä, mikä merkitsee pääoman vientiä, ja valuuttavarantoa voidaan tilapäisesti suurentaa lainaamalla ulkomailta. Joka tapauksessa valuuttavarannon pitäminen merkitsee maalle aina reaalista uhrausta: on luovuttu joko kulutuksesta tai investoinneista, jotta voitaisiin eliminoida viennin ja tuonnin eritempoisuudesta, vientikysynnän muutoksista, vientikyvyn heikkenemisestä tai pääomanpaosta aiheutuvat haitat. Tämä uhraus on motivoitavissa, jos voidaan perustellusti osoittaa, että saavutettu taloudellisen aktiviteetin kasvuvauhti on ollut maan ulkomaisten maksujen mahdollisesta

¹ PER JACOBSSON Address before the Economic and Social Council of the United Nations, April 20, 1961. Ks. myös INTERNATIONAL MONETARY FUND Annual Report of the Executive Directors for the fiscal Year ended April 30, 1961, s. 18.

² T. BALOGH International reserves and liquidity, The Economic Journal No. 278, Vol. LXX, June 1960, s. 357—377.

tasapainottomuudesta huolimatta suurempi kuin se kasvuvauhti, joka olisi voinut toteutua, ellei maalla olisi ollut valuuttavarantoa. Valuuttavarannon avulla pyritään siis tältä osin turvaamaan taloudellisen kasvun jatkuminen.

Kansainvälisen maksuvalmiuden ongelmassa on kaksi osaa: mikä on sopiva suhde valuuttavarannon ja maan ulkomaisista saatavista ja velvoitteista aiheutuvien maksuvirtojen välillä ja kuinka tuo suhde saavutetaan. Likviditeettilaskelmissa on hyvin suosittu suhdeluku ollut se, kuinka monta prosenttia valuuttavaranto on esimerkiksi vuoden tuonnista. Tämän ajattelun logiikka on tietysti se, että saavutetun tuotannon, työllisyyden ja kulutuksen tason turvaamiseksi on varmistettava tuontihyödykkeitten saannin jatkuvuus. Saatava tulos, onko maksuvalmius hyvä vai huono, riippuu tällöin ratkaisevasti siitä, mitä vuotta käytetään vertailuperustana. Yleensä on siis tyydytty hakemaan jokin varannon ja »näkyvän» ulkomaankaupan välinen suhdeluku maksuvalmiuden indikaattoriksi, harvemmin on otettu mukaan »näkyvät» erät, palvelukset. Realistinen pohja likviditeettilaskelmille saadaan kuitenkin vasta ottamalla vertailuperustaksi ensisijaisten ja toissijaisten varantojen ja niiden ennakoitujen muutosten sekä ulkomaisten ottolainausmahdollisuuksien suhde saman ajanjakson kuluessa maan maksettaviksi erääntyvien ulkomaisten velvoitteiden määrään. Sanalla sanoen, koko ulkomaisten maksujen virta on tässä relevantti. Mutta yhtä relevantti tekijä kuin ulkomaisten maksujen määrä, on myös niiden vakavuus — tai epävakaisuus. Kansainvälistä likviditeettiä arvosteltaessa olisi otettava huomioon myös se, kuinka suuria muutoksia valuuttojen kysynnässä voidaan odottaa tapahtuvan. Ja vihdoin, bruttovarannon käyttäminen saattaa antaa likviditeetistä varsin harhaanjohtavan kuvan. Ulkomaisten velvoitteiden huomioon ottaminen, nettovarannon laskeminen, vasta mahdollistaa eri maiden kansainvälisen maksuvalmiuden vertailun.

Kenties on syytä korostaa, että kaikki ehdotukset Kansainvälisen Valuuttorahaston luonteen ja toimintaperiaatteiden muuttamiseksi on tarkoitettu pelkästään kansainvälisen maksuvalmiuden ongelman ratkaisemiseksi. Mikään niistä ei ole pyrkinyt luomaan mekanismeja maksutaseiden tasapainottamiseksi. Itse asiassa on ollut kysymys sellaisen mekanismin luomisesta, jonka avulla ylijäämämaiden liian suuret varannot siirrettäisiin alijäämämaiden käyttöön, niiden liian pienten varantojen lisäykseksi.¹ Kysymys ei ole ollut siitä, kuinka näiden maksutaseen ylijäämien tai vajausten syntyminen ehkäistäisiin.

Maksutaseongelma ja likviditeetti-ongelma ovat kuitenkin käsitepari, jota ei käy hevin hajoittaminen. Tätä osoittaa jo sekin, että maksuvalmiuden ongelmaan käsiksi käyneiden taloustieteilijöiden analyyttisena lähtökohtana on juuri ollut maksutaseongelma, nimenomaan Amerikan ja Euroopan eri maiden kehityksen väliset eroavuudet.

¹ ANONYMI Recipes for fewer panics, The Banker, No. 424, Vol. CXI, June 1961, s. 383—390.

Maailmantalouden tehokas toiminta edellyttää, että valuuttavarannot ovat riittävän korkeat. Lisäksi tämän kansainvälisen ostovoiman täytyy olla riittävän tasaisesti jakaantunut eri maiden kesken. Sekä Triffin että Bernstein ovat yhtä mieltä siitä, että ekspansiivisen maailmantalouden jatkuva yhä suurempien varantojen tarve on parhaiten tyydytettävissä Kansainvälisen Valuuttarahaston avulla. Heistä pessimistisempi on Triffin¹ ja varsin lohduttoman kuvan tuo eteemme hänen diagnoosinsa maailman likviditeettitilanteesta — kriisiksi ei tilanne vielä ole kärjistynyt.

Vuoden 1958 lopulla toteutui eräs sodanjälkeisen kansainvälisen talouspolitiikan päätavoitteista: Englanti ja muut tärkeimmät Euroopan maat sopivat ns. ulkoiseen konvertibiliteettiin siirtymisestä vuoden 1959 alusta lukien. Tämä »konvertibiliteetti à la 1959», kuten Triffin sitä kutsuu, ja kultavaluuttakanta ovat kuitenkin johtaneet tilanteeseen, joka Triffinin diagnoosin mukaan ei voi enää jatkua.

Kun tilapäiset, tulevien ja menevien ulkomaisten maksujen vaihtelevasta eritempoisuudesta aiheutuvat maksutasehäiriöt eivät ole olleet eivätkä ilmeisesti tule olemaan vältettävissä ja kun maailmankaupan volyymi ja arvo jatkuvasti kasvaa, tulee valuuttojen vaihdettavuuden säilyttäminen edellyttämään valuuttavarantojenkin jatkuvaa kasvua. Ellei tätä ehtoa täytetä, heijastuvat maksutasevaihtelut eri maiden työllisyystasoon sekä järkyttävät rahan arvoa ja saattavat aiheuttaa muutoksia parikursseissa. Varmaa on, ettei maailman kullantuotanto riitä täyttämään varantojen lisäystarvetta. Useimmat maat ovat ratkaisseet tämän probleeman pienentämällä jatkuvasti kullan osuutta valuuttavarannosta. Muiden maiden valuuttojen — lähinnä dollareiden ja puntien — osuuden lisääminen on ollutkin taloudellisempaa kuin kullankaivuu. Triffin näet katsoo, että kullan käyttämisellä kansainvälisten varantojen pääkomponenttina on kylläkin historiallinen oikeutuksensa, mutta tuskin taloudellista. Mutta tämäkin tapa on syntynyt sattumanvaraisesti eikä tarkoituksenmukaisuuteen pyrki-

---

¹ ROBERT TRIFFIN *The future of the European payments system*, Wicksell Lectures 1958, Stockholm 1958; SAMA *The return to convertibility: 1926—1931 and 1958—? or Convertibility and the morning after*, Banca Nazionale del Lavoro, Quarterly Review, No. 48, March 1959, s. 3—57; SAMA *Tomorrow's convertibility: Aims and means of international monetary policy*, Ibid, No. 49, June 1959, s. 131—200; *Hearings before the Joint Economic Committee, Congress of the United States, Eighty-sixth Congress, First Session, Statement of Robert Triffin*, Washington, D.C., 1959, s. 2905—2954; SAMA *Gold and the dollar crisis*, New Haven, Yale University Press, 1960; SAMA *Improving world liquidity*, The Banker, No. 407, Vol. CX, January 1960, s. 13—22; SAMA *The threat to the dollar*, The Atlantic, February 1961, s. 35—39; SAMA *The international monetary crisis: Diagnosis, palliatives, and solutions*, Model, Roland & Stone Quarterly Review and Investment Survey, First Quarter 1961, s. 1—8; OSCAR L. ALTMAN *Professor Triffin on international liquidity and the role of the Fund*, International Monetary Fund Staff Papers, Vol. VIII, No. 2, May 1961, s. 151—191; ROBERT TRIFFIN *A brief for the defense*, Ibid, s. 192—194; SAMA *Altman on Triffin, A rebuttal*, Banca Nazionale del Lavoro, Quarterly Review, No. 56, March 1961, s. 31—50.

vän harkinnan tuloksena. Se on saanut aikaan, että kansainvälisten varantojen rakenne on äärimmäisen epävakaa. Kultavaluuttakanta tuntui ratkaiseen likviditeetin ongelman, mutta se onkin johtanut toistuviin valuuttakriiseihin, pääomanpakoon valuutasta toiseen ja kultaan, kansainvälisen likvidisyyden viimeiseen ja absoluuttisimpaan turvapaikkaan. Triffinin diagnoosin mukaan nykyisen järjestelmän pahin epäkohta on kansallisten valuuttojen käyttäminen kansainvälisinä varantoina.

Punta- ja dollarivarantojen kartuttaminen merkitsee lyhytaikaisen pääoman vientiä Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Näiden avainvaluuttamaiden nettovarantoasema on siten jatkuvasti huonontunut niiden ulkomaisten velvoitteiden kasvaessa nopeammin kuin kultavaranto tai kultavarannon peräti pienentyessä. Kansainvälisen maksuvalmiuden aste riippuu siten siitä, kauanko avainvaluuttamaat ovat vielä halukkaita huonontamaan nettovarantoasemaansa ja kauanko muut maat ovat vielä halukkaita akkumuloimaan maksutaseylijiämiänsä vastaavia lyhytaikaisia punta- ja dollarisaatavia. On vaikea ennustaa, kuinka kauan kultavaluuttakannan edellyttämä kehitys todella voi jatkua, ja muutkin tekijät, joista länsimaiden likviditeetin tulevaisuus riippuu, ovat epävarmoja: maailmankaupan kasvuvauhti, kullantuotanto ja kullan tesaurointi sekä Neuvostoliiton kullanmyynti länteen.

Sekä Euroopan maiden että Yhdysvaltojen huomio kiintyi likviditeetti- ja valuuttavarantokysymykseen hämmästyttävän myöhään. Kenties 1950-luvun maksutasekehitys voidaan kiteyttää toteamukseen, että Yhdysvallat menettivät kansainvälisiä varantojaan Euroopan maille, joista näkyvin on Länsi-Saksa. Kansainvälisen maksutasekehityksen tasapainottomuuden yhtenä tärkeimpänä selittäjänä on eri maiden erilainen inflaation aste.¹ Länsi-Saksan kustannustaso on noussut hitaammin kuin Yhdysvaltojen, varsinkin vientiteollisuuden tuotteiden kohdalla. Länsi-Saksan kilpailuasema on siten parantunut. Syntynyt maksutaseylijiämiä merkitsee, että osa säästämisestä on käytetty jatkuvaan dollarivarannon kartuttamiseen. Lutzin laskelmien mukaan Länsi-Saksa olisi voinut vuonna 1960 investoida 6 % enemmän tai lisätä kulutustaan 3 %, ellei kulta- ja dollarivarannon kasvua olisi tapahtunut. Jos nämä varat olisi käytetty kotimaisiin investointeihin, olisi niiden tuotto ollut huomattavasti korkeampi kuin saatu Yhdysvaltojen lyhytaikaisten valtionvekseleitten korkotuotto. Tämä tilanne on jatkunut jo useita vuosia ja se on looginen seuraus suhteellisesti liian alhaisesta kustannustasosta. Ja koska Länsi-Saksa oli jo aikaisemmin hankkinut kyllin suuren valuuttavarannon, ei likviditeettiaseman paraneminen enää ole vastannut uhrauksia. Kulta- ja dollarivarannon paisuminen on lisäksi luonut inflaatiopainetta, jota vastaan keskuspankin on vaikea taistella, kun valuuttakurssit ovat kiinteitä. Länsi-Saksa on onnistunut pitämään inflatorisen

¹ F. A. Lutz International payments and monetary policy in the world today, Wickseil Lectures 1961, Stockholm 1961, s. 12—16.

kehityksen mahdollisimman vähäisenä ja inflaatioprosessin viivästäminen muiden maiden kehityksestä on jälleen merkkinnyt maksutaseylijäämän kumulatiivista suurenemista. Pyrkimistä pois tästä kehästä osoitti maaliskuussa 1960 suoritettu saksanmarkkan revalvointi.

Euroopan maat eivät ole pitäneet dollarisaataviaan Yhdysvalloille annettuna luottona, vaan ovat yksinomaan katsoneet niiden olevan välttämättömiä, kultaan verrattavia kansainvälisiä varantoja. Niiden kertyminen ei ole huolestuttanut ketään, päinvastoin. Yhdysvalloissakaan ei maksutaseen jatkuva vaje huolestuttanut ketään. Yhdysvaltojen vaihtotase on tosin yleensä ollut ylijäämäinen, mutta ylijäämä ei ole ollut kyllin suuri kompensoimaan pääomataseen vajeusta. Euroopan maat ovat olleet halukkaita akkumuloimaan dollari-saatavia, eikä Yhdysvaltojen maksutaseen vajeusta juuri huomattukaan — ennen kuin maa alkoi menettää kultaa. Asiaan alettiin kiinnittää vakavaa huomiota vuonna 1958 ja kahta vuotta myöhemmin dollarikriisistä oltiin todella huolestuneita. Dollarikriisi ei ole mikään isoituva ilmiö, se on ymmärrettävissä vain nykyisen kansainvälisen finanssijärjestelmän osana ja selitettävissä vain tietyn institutionaalisen mallin avulla.

Tosiasia on, että rahaviranomaisten on — vieläpä varsin pian — ratkaistava kantansa kahteen paradoksiin. Tulevatko sekä Euroopan maat että monet kehittyvät maat jatkamaan (ja jatkuvasti lisäämään) lyhytaikaista pääomanvientiä Yhdysvaltoihin samanaikaisesti, kuin Yhdysvallat myöntää huomattavan suuria yksityisiä sekä julkisia lainoja ja antaa avustuksia ulkomaille? Ja kuinka kansainvälisen likviditeetin lisäystarve tullaan tyydyttämään, jos Yhdysvallat yhtäkkiä onnistuukin tasapainottamaan maksutaseensa, mikä merkitsisi likviditeetin antoisimman lähteen ehtymistä?

7. A. Triffinin suunnitelma

Maksuvalmiusongelmalla on useita mahdollisia ratkaisuja. Siirtymisen vaapaasti vaihteleviin valuuttakursseihin ja kullan hinnan korottamisen eli dollarin devalvoimien TRIFFINin hylkää. Kullan hinnan nostaminen olisi tyypillinen hätäratkaisu ja johtaisi tilapäisesti liian suureen likviditeettiin, koska korotuksen olisi oltava melko jyrkkä, ennen kuin se stimuloisi kullan tuotantoa. Olemassa olevien kultavarantojen yhtäkkinen jyrkkä arvonnousu poistaisi likviditeettipulan hetkeksi, mutta jonkin ajan kuluttua oltaisiin jälleen lähtötilanteessa ja kullan hintaa olisi taas nostettava, jotta pysyttäisiin maailmantalouden kumulatiivisen kasvun mukana. Siitä hyötyisivät eniten maat, joilla on suurin kultavaranto, siis Yhdysvallat ja Neuvostoliitto; kullan jo nytkin epätasainen jakautuma vain pahenisi. Dollarin devalvointi olisi ilmeisesti eräs tapa tuhota nykyinen kultavalmuuttakanta. Toistuvien kullan hinnan muutosten odotus saattaisi horjuttaa luottamusta avainvaluuttoihin siinä määrin, että koko järjestelmä olisi vaarassa romahtaa.

Maailman likviditeetti ei kasva, jos avainvaluuttamaa lisää kultavarantoon tai ulkomaisia saataviaan samantahtisesti ulkomaisten velvoitteiden lisäyksen kanssa. Kuitenkaan se ei voi antaa nettovarantonsa pienentyä *ad infinitum*. Triffin katsoo, ettei varantojen lisäystarvetta enää voida tyydyttää lisäämällä punta- ja dollarivarantoja; kansainvälistä likviditeettiä ja avainvaluuttamaiden talouspolitiikkaa ei voida enää sitoa toisiinsa. Organisoimatonta kultavaluuttakantaa ja »konvertibiliteettia à la 1959» uhkaavat ne vaarat, joista samanlaisen, I maailmansodan jälkeen konstruoidun järjestelmän katastrofaalinen romahdaminen vuonna 1931 tarjoaa pelottavan esimerkin. Triffinin ratkaisun ydin on varantojen tähän asti kansallisista valuutoista koostuneen komponentin kansainvälistämisessä. Hän lähtee siitä jo Keynesin esittämästä ajatuksesta, että maailma tarvitsee uuden tyyppisen, luonteeltaan kansainvälisen varantovaluutan, joka korvaisi kaikki kansainvälisiin maksuihin tähän saakka käytetyt kansalliset valuutat. Tämän varantovaluutan määrää tulisi voida säädellä tuotannon ja kansainvälisen kaupan kasvun edellyttämällä tavalla. Tämän uuden varantovaluutan luomisen Triffin antaa laajennetun ja uudistetun Kansainvälisen Valuuttarahaston tehtäväksi. Koska neuvottelut Valuuttarahaston peruskirjan muuttamiseksi tulevat varmasti viemään aikaa, oli pari vuotta sitten suoritettu kiintiöiden korotus varsin paikallaan, sillä se suo liikkuma-alaa neuvottelujen ajaksi.

Suunnitelman mukaan jäsenmaiden talletukset Valuuttarahastossa korvaisivat kaikki aikaisemmin eri valuutoissa pidetyt varannot. Jäsenmaiden kansainväliset varannot koostuisivat siis vain kahdesta komponentista, jotka olisivat kulta ja talletukset Valuuttarahastossa (lukuun ottamatta pieniä eri valuutoissa pidettäviä työskentelysaldoja). Valuuttarahastolle annettaisiin valta luoda uuden tyyppistä rahaa, kutsuttakoon sen yksiköitä vaikka bancoreiksi Keynesin alkuperäisen ehdotuksen mukaan. Jäsenet sitoutuisivat hyväksymään bancortilisiirtoja tavaroiden ja palvelusten maksuksi. Maksutaseen erät ilmaistaisiin siis kullassa ja bancoreissa.

Nykyinen kiintiöiden järjestelmä poistettaisiin ja suoritettujen jäsenosuuksien maksut palautettaisiin jäsenmaille. Kiintiöt korvattaisiin kaikkia jäsenmaita sitovalla veloitteella pitää osa kulta- ja valuuttavarannosta talletettuna Valuuttarahastoon. Aluksi jäsenmaat siirtäisivät määrätyn osan bruttovarannostaan bancortililleen Valuuttarahastoon ja sitoutuisivat jatkuvasti pitämään esimerkiksi 20 % bruttovarannostaan tässä muodossa. Bruttovarannolla tässä tarkoitetaan aikaisemmin kertyneitä nettosaatavia Valuuttarahastolta, jotka automaattisesti muuttuisivat bancortalletuksiksi, kultaa ja likvidejä tai puoliliikvidejä valuuttasaatavia, siis pääasiassa puntia ja dollareita, mutta ilmeisesti kukaan ei bilateraalisia saatavia. Sellaiset jäljelle jääneet valuuttasaatavat, joita jäsenmaa joko ei voi tai ei halua vaihtaa kultaan, tulisi myöskin tallettaa Valuuttarahastoon, missä ne tietysti olisivat vapaasti käytettävissä kansainvälisiin maksuihin. Kun useat maat ovat sijoittaneet huomattavan osan valuuttavarann-

noistaan valtionvekseliin tai muihin ulkomaisiin lyhytaikaisiin arvopapereihin, joutuisi Valuuttarahaston haltuun aluksi luonnollisesti paljon erilaisia, pääasiassa Lontoon ja New Yorkin markkinoilta hankittuja arvopapereita. Koska on kohtuutonta odottaa, että Englanti ja Yhdysvallat pystyisivät yhtäkkiä lunastamaan punnilla ja dollareilla kaikki ulkomaisten keskuspankkien ja rahaviranomaisten hallussa olevat lyhytaikaiset punta- ja dollarimääräiset valtionvekselit ja muut niihin verrattavat arvopaperit, ehdottaa Triffin, että Valuuttarahasto myisi ne vähitellen asianomaisten maiden kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Näin arvopapereista muutettaisiin punniksi ja dollareiksi esimerkiksi viisi prosenttia vuodessa ja nämä varat sijoitettaisiin sellaisten maiden pääomamarkkinoille, missä ulkomaisen pääoman tarve katsottaisiin suurimmaksi. Osa voitaisiin sijoittaa vaikkapa Maailmanpankin obligatioihin.

Talletukset Valuuttarahastossa olisivat »kullan veroisia» elleivät parempia-kin; talletuksilla olisi näet kurssitakuu ja lisäksi ne kasvaisivat korkoa, jonka suuruus riippuisi rahaston antolainauskorosta ja sen tekemistä sijoituksista. Vellallismaat antaisivat kurssitakuun Valuuttarahaston saataville. Tämä eliminoisi vuorostaan velkojamaitten saataviiden devalvaatoriskin. Jäsenmaa voisi vapaasti käyttää bancoreitaan kansainvälisten maksujen suorittamiseen, kunhan määrättyä rajaa (esimerkiksi 20 % bruttovarannosta) ei vain alitettaisi. Tultaessa alarajalle olisi jäsenmaan käytettävä kultavarantoon, jolloin bruttovaranto pieneneisi ja jäsenmaalla olisi jälleen oikeus käyttää bancoreitaan.

Näin saataisiin kansainvälisten varantojen rakenne nykyistä vakaammaksi. Mutta kansainvälisen likviditeetin kasvusta olisi myöskin huolehdittava. Valuuttarahastolla tulisi olemaan minkä tahansa pankin luottoekspansiota vastaava kyky luoda bancoreita. Rahaston lainat jäsenmaille olisivat verrattavissa nykyisiin valuutannostoihin, mutta niiden suuruutta ja mahdollisuutta niiden saantiin ei sidottaisi mihinkään kiintiöihin kuten nykyisin. Rahaston annettaisiin kuitenkin myöntää lainoja vain sen verran, mikä olisi välttämätöntä riittävän kansainvälisen likviditeetin turvaamiseksi. Valuuttarahaston antolainauskapasiteetin maksimiraja voitaisiin määrätä esimerkiksi maailmankaupan kasvuvauhdin mukaan. Tämä olisi varsin yksinkertainen kriteeri: Valuuttarahaston nettoantolainaus ei yhdessä vuotuisen kultavarantojen lisäyksen kanssa saisi nostaa kansainvälisten varantojen määrää 3—5 prosenttia enempiä. Likviditeetin kasvu 3 % vuodessa ei varmastikaan johtaisi vielä yleismaailmalliseen inflaatioon. Nykyisiä valmiusluottoja myönnettäisiin entiseen tapaan ja järjestelmää lievennettäisiin myöntämällä tilinylityslupia, jotka takaisivat tilapäisiin maksutasevaikeuksiin joutuneille, mutta Valuuttarahaston hyväksymää talouspolitiikkaa harjoittaville maille automaattisen avun rahaston varoista. Tällaiset automaattiset luotot eivät kuitenkaan saisi olla kovin suuria ja ne olisivat hyvin lyhytaikaisia.

Triffinin suunnitelma tekisi siis Kansainvälisestä Valuuttarahastosta tavallaan keskuspankkien keskuspankin, jolla olisi samantapainen vastuu ja auktori-

tatiivinen valta muihin keskuspankkeihin nähden kansainvälisellä tasolla kuin keskuspankilla on liikepankkeihin nähden kansallisella tasolla.

Kulta säilytettäisiin järjestelmässä, vaikkakin sen osuus tulisi olemaan melko omalaatuinen. Kansalliset valuutat olisi sidottu bancoriin, joka vuorostaan olisi sidottu kultaan, mutta vain luottamuksen säilyttämiseksi. Valuuttarahaston talletusyksikön kulta-arvon ilmaiseminen, kutsuttakoon sitä kultatakuuksi, kurssitakuuksi tai devalvaatiotakuuksi, on vain keino, jolla halutaan estää kansallisten valuuttojen ja bancoreitten paniikinomainen vaihtaminen kultaan. Bancor tulisi olemaan ehdoton ja lopullinen kansainvälinen maksuväline.¹

OSCAR ALTMAN² on laatinut varsin hyvän yhteenvedon Triffinin suunnitelman soveltamista seuraavista eduista. Koko maailma hyötyisi saamalla todella kansainvälisen valuutan, jonka kvaliteetti olisi epäilysten ulkopuolella ja jonka kvantiteetti olisi joustava ja kansainvälisen kaupan tarpeisiin mukautuva. »Kuuma raha» viilennettäisiin ja välttyttäisiin pääomanpaolta valuutasta toiseen. Yhdysvallat hyötyisivät, koska virallisten dollarisaatavien kultaan vaihtamisen mahdollisuus ainakin pienenesi, ellei sitä eliminoitaisi kokonaan. Lisäksi Yhdysvallat voisi vapaasti harjoittaa korkopolitiikkaa sisäisten talouspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitsematta pelätä pääomanpakoa. Yhdysvaltojen maksutasevajausta ei enää tarvittaisi kansainvälisen likviditeetin lisäämiseksi. Sama hyöty tulisi toisellekin avainvaluuttamaalle, Englannille, pääomanpako punnista dollareihin tai kultaan loppuisi ja korkoase jäisi kotimaiseen käyttöön. Muut maat, jotka voisivat muuttaa punta- ja dollarivarantonsa sekä muut valuuttasaatavansa talletuksiksi Valuuttarahastossa, hyötyisivät kurssitakuun suomasta varmuudesta ja saatavasta paremmasta korkotuotosta. Kehittymätömien maiden ei tarvitsisi enää viedä lyhytaikaista pääomaa Yhdysvaltoihin valuuttavarannon hankkimiseksi, vaan pääoman virta voitaisiin ohjata yksinomaan päinvastaiseen suuntaan.

7. B. Bernsteinin ja Zolotasin suunnitelmat

Triffinin ehdotuksen toteuttaminen merkitsisi siis Valuuttarahaston varsin perusteellista muodonmuutosta. Bernsteinin ja Triffinin diagnoosit muistuttavat paljon toisiaan, mutta heidän ratkaisuisaan on olennaisia eroavuuksia.

¹ LELAND B. YEAGER The Triffin plan: Diagnosis, remedy and alternatives, *Kyklos*, Vol. XIV, Fasc. 3, 1961, s. 289—293.

² OSCAR L. ALTMAN Professor Triffin on international liquidity and the role of the Fund, *International Monetary Fund Staff Papers*, Vol. VIII, No. 2, May 1961, s. 160—161.

Bernsteininkin¹ mielestä varantojen lisäystarve tulevaisuudessa on parhaiten tyydytettävissä Kansainvälisen Valuuttarahaston mekanismin avulla. Yksi mahdollisuus olisi korottaa jäsenmaiden kiintiöitä aika ajoin. Tätä ratkaisua vastaan on kuitenkin huomautettava, että rinnan vaihdettavien »käyttökelpoisten» valuuttojen lisäyksen kanssa lisääntyvät turhaan myös sellaiset »tarpeettomat» valuutat, joita ei valuuttaliiketoimia varten kuitenkaan koskaan kysytä.

Valuuttarahaston varojen merkitys ei ole siinä, paljonko jäsenmaat ovat niitä valuutannostoihin käyttäneet. Näiden toissijaisten varantojen todellinen merkitys on se, että jäsenmaat voivat niiden turvin käyttää ensisijaisia varantojaan vapaammin. Sen vuoksi on jäsenmaille varsin tärkeätä saada varmuus siitä, että kiintiö Valuuttarahastossa on vapaasti käytettävissä ilman muodollista syytäkin, ilman tilapäistä maksutasevajausta. Valuuttarahasto onkin viime vuosina korostanut sitä, että sen rahoitusapua jäsenmaille ei tulisi käyttää vain katastrofitilanteissa. Rahaston varsin selvästi ilmaistu kanta on, että jäsenmaiden tulisi lukea vuotuinen valuutannosto-oikeutensa käyttökelpoisten valuuttavarantojensa osaksi ja ettei niiden tulisi epäröidä tuon oikeutensa käyttämisessä. Tähän mennessä Yhdysvallat ei ole vielä kertaakaan turvautunut Valuuttarahaston apuun ja Englantikin vain kolmessa kriisitilanteessa (1947, 1956 ja 1961), joskin Englannin suorittamat valuutannostot ovat olleet melko suuria. Tosin Valuuttarahasto on dollaritarpeensa tyydyttämiseksi myynyt Yhdysvalloille kultaa kaikkiaan 800 miljoonan dollarin arvosta ja hankkinut Yhdysvaltojen valtionvекseleitä. Tämä paransi luonnollisesti samalla myös Yhdysvaltojen varantotilannetta, mutta samaan lopputulokseen olisi päästy, jos Yhdysvallat olisi suorittanut Valuuttarahaston kanssa valuuttaliiketoimen: ostanut ylijäämämaiden valuuttoja dollareilla. Lisäksi Yhdysvaltojen maksettaviksi tulevat kulut olisivat olleet huomattavasti pienemmät kuin sille nyt koituva korkomeno.

Dollari ja punta ovat varantovaluuttoja, koska Yhdysvalloilla ja Englannilla on varsin tärkeä asema maailmantaloudessa. Maailman varantokeskukset suorittavat maailmantaloudelle arvokkaita palveluksia toimimalla kansainvälisen kaupan ja sijoitustoiminnan rahoittajina. New Yorkin ja Lontoon kyky toimia varantokeskuksena riippuu sekä niiden valuuttamarkkinoiden kehittyneisyydestä että luottamuksesta, jota muut valtiot tuntevat maan valuuttaa kohtaan. Tällä luottamuksella ymmärretään yleensä varmuutta kultapariteetin säilymi-

¹ EDWARD M. BERNSTEIN International monetary reserves for an expanding world economy, Proposal made at the international economics seminar at Harvard University on October 17, 1958, Central Bank of the Philippines News Digest, November 11, 1958; SAMA International effects of U.S. economic policy, Study Paper No. 16, Materials prepared in connection with the study of employment, growth, and price levels for consideration by the Joint Economic Committee, Congress of the United States, Washington, D.C., January 25, 1960, s. 76—86; SAMA The adequacy of United States gold reserves, American Economic Review, No. 2, Vol. LI, May 1961, s. 439—446; SAMA The reserve centers and the International Monetary Fund, Model, Roland & Stone Quarterly Review and Investment Survey, Second Quarter 1961, s. 1—6.

sestä muuttumattomana. Bernstein lähestyykin ongelmaa tätä tietä. Ellei dollareita ja puntia enää käytettäisi varantovaluuttoina, olisi maailman tärkeimpien varantokeskusten vaikea jatkaa rahoitukseen liittyvien palvelusten suorittamista. Niinpä hänen mielestään dollari- ja puntavarantojen pitoon nykyisin liittyviä riskejä ei tulisikaan poistaa lopettamalla näiden varantojen pito, vaan auttamalla Yhdysvaltoja ja Englantia paremmin täyttämään varantokeskuksille kuuluvat velvollisuudet.

Kansainvälisestä Valuuttarahastosta on tavallaan myöskin tullut varantokeskus. Sen tehtävänä on toimittaa jäsenmaiden käyttöön kiintiöstä riippuvia lisävarantoja ja sen perusajatus on, että niiden maiden, joiden maksutase on ylijäämäinen, olisi autettava Valuuttarahaston välityksellä niitä maita, joiden maksutase on alijäämäinen.

Jos Valuuttarahaston tarjoamat toissijaiset varannot lasketaan mukaan, ei maailmassa tällä hetkellä ole likviditeettipulaa. Maailmankaupan ja ulkomaisen sijoitustoiminnan kasvun edellyttämän likviditeetin lisäystarpeen Bernstein ehdottaa hoidettavaksi seuraavalla tavalla.

Vuonna 1959 suoritettu kiintiöiden korottaminen ratkaisi likviditeettiongelman muutamaksi vuodeksi. Tästä huolimatta Valuuttarahasto saattaa tarvita joitakin valuuttoja enemmän kuin sillä on käytössään. Sveitsiä lukuun ottamatta kaikki sellaiset maat, joiden varannot ovat korkeat ja joihin pääomanliikkeet yleensä suuntautuvat, ovat Valuuttarahaston jäseniä. Jos nämä maat sitoutuisivat lainaamaan Valuuttarahastolle tarvittaessa valuuttojaan, jotta tämä vuorostaan voisi lainata ne edelleen, voitaisiin pääomanpaon haitalliset seuraukset eliminoida. Valuuttarahasto siis solmisi valmiusluottosopimuksia varsinkin niiden maiden kanssa, joiden varannot ovat kasvamassa, ja tarpeen tullen lainaisi esimerkiksi Saksalta luovuttaakseen edelleen näin saadut varat jollekin toiselle maalle maksutasevajausta peittämään. Tarkoitus olisi suojella nimenomaan avainvaluuttamaita nousu- ja laskuvesimäisiltä pakolaispääoman liikkeiltä.

Tämä oli myös Zolotasin¹ jo vuonna 1957 tekemän ehdotuksen ydin. Ehdotus tekisi jo olemassa olevat kansainväliset varannot mahdollisimman aktiiviseksi ja loisi eräänlaisen vastavoiman kansainvälistä tasapainoa häiritseville pääomanliikkeille. Se merkitsisi Valuuttarahaston jäsenmaiden varantojen liittämistä toisiinsa varsin kiinteästi rahaston clearingmekanismin avulla. Näin maksimoitaisiin valuuttavarannoista saatava hyöty.

Jotta päästäisiin niistä tulkinnallisista vaikeuksista, jotka liittyvät Valuuttarahaston varojen käyttöön silloin, kun maksutasevajausta on aiheutunut pää-

¹ INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF) Summary proceedings of the twelfth annual meeting of the Board of Governors, September 1957, Washington, D.C., s. 42; IMF Summary proceedings of the thirteenth annual meeting of the Board of Governors, October 1958, Washington, D.C., s. 91; XENOPHON ZOLOTAS The problem of the international monetary liquidity, Bank of Greece Papers and Lectures 6, Athens 1961; SAMA Towards a reinforced gold exchange standard, Bank of Greece Papers and Lectures 7, Athens 1961.

omanliikkeistä, on Bernstein ehdottanut erityisen sisarjärjestön perustamista Valuuttarahaston yhteyteen. Kaikki Valuuttarahaston jäsenmaat olisivat myöskin tämän varantojentasoiutusrahaston (Reserve Settlement Account) jäseniä. Varantojentasoiutusrahasto voisi lainata jäsenilleen kultaa tai valuuttoja sekä vaihtotaseen että pääomataseen maksuihin. Se voisi myöskin lainata jäseniltään laskemalla liikkeeseen erityisiä velkakirjoja, joita jäsenet, lähinnä Yhdysvallat, Kanada, Englanti, Euroopan talousyhteisön maat ja Japani, sitoutuisivat pyydettyessä ostamaan sovittuun määrään saakka. Nämä velkakirjalainat eivät saisi olla yli kolmen vuoden pituisia, ne olisivat kultaan sidottuja ja luonnollisesti korollisia. Velkakirjojen haltijamaat voisivat käyttää velkakirjoja ennen eräpäivää minkä tahansa valuutan oston peittääkseen oman maksutaseensa vajauksen. Näin minkään maan oma maksutase- tai valuuttavarantoasema ei pääsisi huononemaan, vaikka ne olisivatkin lainanneet varoja varantojentasoiutusrahastolle.

7. C. Stampin suunnitelma

Zolotas on korostanut oman ehdotuksensa yhteydessä sitä, että samalla varmistettaisiin myöskin systemaattinen ja riittävän suuri kehitystarkoituksiin suunnatun pääoman virta kehittyneistä maista kehittymättömiin. STAMPin ehdotuksessa nousee kehittymättömien maiden ongelma aivan etualalle. Hänen analyysinsä mukaan maailmalla on edessään kaksi kiireellistä ratkaisua odottavaa ongelmaa: kuinka helpottaa maailman maksujärjestelmää vastaan kohdistuvaa painetta ja kuinka samalla nopeuttaa kehittymättömien maiden taloudellista kasvua. Näiden ongelmien välillä on kiinteä yhdysside, sillä kehittyneiden maiden antaman avun määrää rajoittaa niiden oma tarve säilyttää riittävä maksuvalmius. Kun kulta- ja valuuttavarantoaseman parantaminen on mahdollista vain toisten maiden kustannuksella, on seurauksena jatkuva taistelu maksuvalmiustilanteen säilyttämiseksi. Varantojen tarve kasvaa jatkuvasti, sillä kun maan ulkomaankauppa kasvaa, on todennäköistä, että myöskin vaihtotaseen saldot suurenevät. Lisäksi koronmuutoksiin reagoivien pääomien volyymi on kasvanut ja suurempia varantoja tarvitaan myöskin vastaamaan näitä pääomanliikkeitä. Stamp on Triffinin ja Bernsteinin kanssa yhtä mieltä siitä, ettei ole enää mahdollista lisätä vaihdettavien valuuttojen käyttöä kullan substituutteinä. Myöskään Valuuttarahasto nykyisellään ei pysty ratkaisemaan likviditeettiongelmaa, koskei ole mitään keinoa, jolla jäsenmaat saataisiin automaattisesti nostamaan niiden maiden valuuttoja, joiden maksutase on ylijäämäinen. Tähän saakka ovat pääasiassa dollareissa ja punnissa suoritettut valuutannostot

¹ MAXWELL STAMP The Fund and the future, Lloyds Bank Review, No. 50, October 1958, s. 1—20; SAMA The shortage of world reserves, The Guardian, February 10, 1961, s. 10; SAMA Ending the world's gold shortage, The Guardian, February 13, 1961, s. 8.

pikemminkin kärjistäneet Yhdysvaltojen ja Englannin likviditeettiaseman huononemista. Tarvitaan siis kipeästi jotakin, joka korvaisi Yhdysvaltojen maksutasevajauksen, joka tähän asti on ollut likviditeetin lisäyksen lähteenä. Uuden suunnitelman vaatimuksiksi Stamp esittää, että se saa mahdollisimman vähän poiketa vakiintuneista käytänteistä ja institutionaalisista puitteista, se ei saa tuoda millekään maalle etuja toisten kustannuksella, eikä se saa millään tavoin puuttua kansalliseen riippumattomuuteen.

Stampin ehdotuksen mukaan Valuuttarahasto laskisi liikkeeseen sertifikaatteja esimerkiksi 3 miljardin dollarin arvosta lähimmän kahdentoista vuoden aikana. Näiden sertifikaattien arvo ilmaistaisiin kullassa, mutta ne eivät olisi kultaan vaihdettavissa. Kukin jäsenmaa sitoutuisi ottamaan haltuunsa näitä sertifikaatteja Valuuttarahastolta tai toisen maan keskuspankilta ja luovuttamaan omaa valuuttaansa niitä vastaan. Sertifikaatin haltija voisi vaihtaa halutessaan sen minkä tahansa Valuuttarahaston jäsenmaan valuuttaan.

Valuuttarahasto jakaisi nämä sertifikaatit jonkin kansainvälisen avustusjärjestön välityksellä kehittymättömille maille sovitun ohjelman mukaisesti. Kehittymättömät maat voisivat näillä sertifikaateilla maksaa investointihyödykkeitten tuontiaan teollisuusmaista. Sertifikaatteja vastaanottava maa lisäisi nämä yksinkertaisesti valuuttavarantoonsa tai, jos sen maksutase olisi alijäämäinen, se voisi käyttää nämä sertifikaatit vajauksen peittämiseen kullaan menettämisen asemesta. Näin sertifikaatit aina lopulta päätyisivät sellaisiin maihin, joiden maksutase on ylijäämäinen, jolloin nämä maat olisivat automaattisesti lainanneet osan ylijäämästään sellaisille maille, joiden maksutase on vajauksellinen.

8. Loppuhuomautuksia

Vaikeus saada yli seitsemänkymmenen jäsenmaan hallintokoneiston hyväksyminen Valuuttarahaston peruskirjan muutoksille on ollut eräs Triffinin vastaan tähdätyistä pääargumenteista. Tämän vuoksi Triffin onkin hiljattain korostanut suunnitelmansa alueittaisen soveltamisen mahdollisuutta.¹ Valuuttarahaston operaatioiden desentralisoiminen siten, että perustettaisiin erityinen Euroopan varantokeskus (European Reserve Center), olisi askel kohti eri maiden ja eri alueiden valuuttapolitiikan koordinoimista. Tällainen varantokeskus voisi vähitellen saada samanlaisen finanssikeskuksen aseman, mikä Lontoolla on ollut aikaisemmin. Yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa voisi tapahtua joko OECD:n piirissä tai johtaa Atlantin varantokeskuksen (Atlantic Reserve Center) perustamiseen.

¹ Ks. esim. ANONYMI Recipes for fewer panics, *The Banker*, No. 424, Vol. CXI, June 1961, s. 388 ja ROBERT TRIFFIN Nach der Wiener Tagung des Internationalen Währungsfonds, *Neue Zürcher Zeitung*, Nr. 297, 29. Oktober 1961, Blatt 11.

Triffinin suunnitelman yhteydessä puheeksi tullut pelko siitä, että Valuuttarahaston liiallinen bancorien luominen saattaisi johtaa yleismaailmalliseen inflaatioon, näyttää merkitsevän paluuta kvantiteettiteoreettiseen ajatteluun. Siinänsä ei Triffinin suunnitelma kuitenkaan ole inflatorinen. Se ei nostaisi maksuvälineiden määrää mekaanisesti määräprosentilla vuosittain suhdannekuvasta riippumatta. Päätös maksuvälineiden luomisesta olisi Valuuttarahaston johdon harkinnan varassa, ja Triffin on ehdottanut vain katon asettamista. Kun se, kuinka suurta kansainvälistä likviditeettiä kussakin tilanteessa katsotaan tarvittavan, riippuu ratkaisevasti eri maiden talouspoliittisesta näkemyksestä, tul-taisiin ratkaisu ilmeisestikin suorittamaan yhteisymmärryksessä tärkeimpien jä-senmaiden keskuspankkien kanssa. Koska sekä keskuspankkien että Valuuttara-haston johdolta on odotettava vastuuntunnetta ja asiantuntemusta, tuntuu min-kään ylärajankaan asettaminen turhalta. Tämä saattaisi näet olla esteenä likvi-diteetin laajentamiselle sellaisessa tilanteessa, jossa bancorien määrän lisäämi-nen yli maksimirajan olisi perusteltua.

On selvää, että bancorien määrä, joka on tarpeen »näkyvän» ja »näkymättö-män» ulkomaankaupan hyödykevirran maksamiseksi, riippuu kansainvälisestä hintatasosta. Näin jonkin maan poikkeuksellinen inflatorinen kehitys lisää myös bancorien tarvetta yli normaaliksi katsottavan likviditeetin lisäyksen,¹ ellei maksuvälineiden kiertonopeus samalla kasva. Bancorien luomisen hetkellisesti yli likviditeettitarpeenkin ei kuitenkaan välttämättä tarvitse johtaa yleismaail-malliseen inflaatioon, jos maat harjoittavat maltillista tuontipolitiikkaa tai jos bancorien kiertonopeus hidastuu. Ennen kuin kansainvälisten maksuvälineiden lisäämisnopeutta voitaisiin kytkeä mihinkään kaavaan, olisi kehitettävä koko maailmantalouden käsittävä malli, josta saataisiin maksuvälineiden lisäämisen kriteerit kuten eri maiden talouksien suhteellinen kasvuvauhti, inflatorisen kehi-tyksen aste, niiden ulkomaankaupan kausivaihtelut, yleinen suhdannesuunta jne.

Aluksi saattaisi Triffinin suunnitelman soveltamisella olla Yhdysvaltojen ja Englannin taloudelliseen kehitykseen pikemminkin deflatorinen vaikutus.² Va-luuttarahaston haltuun muilta mailta joutuvat Yhdysvaltojen ja Englannin valtionvekselit, -obligaatiot ja muut velvoitteet merkitsisivät sitä, että nämä maat olisivat Valuuttarahastoon nähden suurista saatavistaan huolimatta netto-velallisia. Vaikka tämä velka kuoletettaisiin hitaastikin, esimerkiksi viiden pro-sentin vuotuisvauhdilla eli 20 vuoden aikana, kuten edellä on jo esitetty, saat-taisi se silti johtaa deflatoriseen tendenssiin näissä maissa. Mutta luonnollisesti näiden velvoitteiden kuolettamisestakin sovittaisiin ottamalla huomioon Yhdys-valtojen ja Englannin taloudellinen kehitys ja niiden toivomukset; edellyttäisi-

¹ YEAGER ma. s. 293—294.

² EDWARD M. BERNSTEIN A letter to the Editor of The Economist, May 20, 1961.

hän koko Triffinin suunnitelma varsin kiinteää yhteistyötä teollisuusmaiden kanssa.

On ymmärrettävää, että Kansainvälisen Valuuttarahaston syyskuussa 1961 Wienissä pidettyyn vuosikokoukseen kohdistettiin suurja toiveita. Kaikkia toiveita se ei täyttänyt, länsimaiden valuuttajärjestelmä on edelleen alttiina samoille vaaroille kuin ennenkin, mutta kokouksen keskusteluista kävi kuitenkin ilmi se muutos, mikä Valuuttarahaston suhtautumisessa likviditeettikysymykseen on tapahtunut.¹ Nykyisen konvertibiliteetin mukanaan tuoma entistä suurempi pääomien liikkuvuus maasta toiseen on luonut uusia ongelmia ja vaikeuksia. Valuuttarahaston johtokunnan puheenjohtajan Per Jacobssonin lausunnon mukaan rahaston varat ovat riittämättömät näiden vaikeuksien voittamiseen. Kun kiintiöiden korottaminen ei ole tyydyttävä ratkaisu, perustuu Jacobssonin suunnitelma ajatukselle lisätä selektiivisesti rahaston varoja lainaamalla tärkeimmiltä teollisuusmailta.² On myös esitetty mahdollisuus lainata Sveitsiltä, vaikkei tämä olekaan rahaston jäsen. Näitä lainaliiketoimia ei pitäisi Jacobssonin käsityksen mukaan jättää rahaston ja velkojamaan välisten vartavastisten neuvottelujen varaan, vaan niistä olisi periaatteessa sovittava jo etukäteen. Valmiusluottosopimukset takaisivat sen, että varat ovat tarvittaessa saatavissa, ja tämä tae jo kenties vaikuttaisi maiden välisiin maksusuhteisiin niin vakiinnuttavasti, ettei kaikkia luottoja tarvitsisikaan käyttää. Jacobsson on korostanut myös sitä, että Valuuttarahastolle lainanneilla tulisi aina olla varmuus lainan välittömästä takaisinmaksusta, jos niiden oma maksutasetilanne välillä huononi.

Wienin kokous ja likviditeettikysymyksestä käyty keskustelu ovat johtaneet jo konkreettisiin tuloksiinkin: joulukuun puolivälissä 1961 Pariisissa pidetyssä kokouksessa tekivät Yhdysvallat, Kanada, Englanti, Länsi-Saksa, Ranska, Italia, Belgia, Hollanti, Ruotsi ja Japani Jacobssonin suunnitelman pohjalta lähtevän päätöksen erityisen rahaston perustamisesta dollarin ja punnan tukeiseksi. Päätöksen mukaan nämä kymmenen Valuuttarahaston jäsenmaata asettavat valmiusluottojen muodossa Valuuttarahaston käytettäväksi 6.0 miljardia dollaria tämän tukirahaston perustamista varten. Valuuttarahaston johtokunta hyväksyi tämän sopimuksen 5. tammikuuta 1962. Määrättäessä ehtoja, joilla valuuttoja saa nostaa Valuuttarahaston uudesta tukirahastosta, tullaan soveltamaan rahaston nykyisiä periaatteita ja käytänteitä.³

¹ Address by PER JACOBSSON at the Annual Meetings of the Fund and the International Bank, International Financial News Survey, No. 38, Vol. XIII, September 29, 1961.

² ANONYMI Congress in Vienna, Touch and Go at the Fund, The Economist, September 23, 1961, s. 1179—1181.

³ International Monetary Fund Annual Report of the Executive Directors for the Fiscal Year ended April 30, 1962, s. 35.

Vuoden 1961 vuosikokouksessa ilmaistiin myös selvästi se muutos, mikä Valuuttarahaston periaatteellisessa suhtautumisessa pääomanliikkeisiin on tapahtunut: rahaston varoja voidaan käyttää nykyisin myös pääomanliikkeiden vaikutusten vastavoimana. Valuuttarahaston käytäntö oli jo ennakoanut tätä selitystä.

Mitään radikaalia reformia ei ainakaan välittömästi ole odotettavissa. Jacobssonin suunnitelma tuntuu lähtevän nimenomaan varovaisten Bernsteinin ja Zolotasin suunnitelmien pohjalta. Hiukan hämmästyttävältä tuntuu Triffinin Wienin kokouksen jälkeen esittämä mielipide, etteivät edellä esitetyt kriteerit tiivistettyinä yksinkertaiseen institutionaaliseen malliin paljoakaan poikkea hänen ehdotuksestaan, jonka mukaan jäsenmailla olisi Valuuttarahastossa vaihdettavia talletuksia.¹ Kun Triffinkin on hiukan lieventänyt alunperin kovin radikaalia suunnitelmaansa, onkin ilmeistä, että lähiajan ratkaisu tulee olemaan monien jo esitettyjen ja tulevaisuudessa mahdollisesti esitettävien ehdotusten sulauma. Jos Valuuttarahastosta joskus tulee keskuspankkien keskuspankki, tullaan ilmeisesti etenemään varovasti, ja seuraava askel saattaisi olla esimerkiksi se, että jäsenmaat tallettaisivat — vapaaehtoisesti — osan kultavarannoistaan Valuuttarahastoon ja pitäisivät rahaston velkakirjoja tai sertifikaatteja eräänä varantojensa komponenttina ja kullan veroisina maksuvälineinä. Näin maailman valuuttavarantoja voitaisiin laajentaa, vaikka kultamäärä ja avainvaluuttamaiden lyhytaikaiset velvoitteet pysyisivät muuttumattomina, koska Valuuttarahasto voisi julkaista sertifikaatteja yli sen määrän, mikä sillä on kultaa hallussaan.²

Näyttää siltä, että kultavaluuttakannan heikkoudet alkavat yhä selvemmin näkyä sen hyvien puolien takaa. Tämä moderni kultakanta merkitsee yritystä samanaikaisesti säilyttää valuuttojen muodollinen kultasidonnaisuus ja kuitenkin vapautua siitä materiaalisesti.³ On ilmeistä, ettei näkyvissä vielä pitkään aikaan ole mitään kansainvälisen valuuttajärjestelmän radikaalia reformia, mutta kenties Triffinin suunnitelman toteutuminen joskus tulevaisuudessa merkitsisi vain väistämätöntä äärimmäistilannetta. Erään kehitysjakson tapahtumat olisivat silloin edenneet todella loppuun saakka.

Tammikuussa 1962.

¹ ROBERT TRIFFIN Nach der Wiener Tagung des Internationalen Währungsfonds, Neue Zürcher Zeitung, Nr. 297, 29. Oktober 1961, Blatt 11.

² Ks. SIR OLIVER FRANKS Statement by the Chairman at the annual general meeting of Lloyds Bank Limited, The Economist, January 25, 1958, s. 353 ja COMMITTEE ON THE WORKING OF THE MONETARY SYSTEM Principal Memoranda of Evidence, Memorandum submitted by Mr. A. C. L. Day, London 1960, s. 75.

³ YEAGER ma. s. 291.

Lauri Korpelainen:

YKSITYINEN KULUTUS SUOMESSA VUOSINA 1948—1960

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan kotitalouksien kulutusmenojen eli yksityisen kulutuksen kehitystä ja rakennetta vuoden 1948 jälkeiseltä ajalta eli siitä lähtien, kun systemaattista tilastoa kotitalouksien kulutusmenojen kehityksestä on toistaiseksi saatavissa. Nämä kulutusmenosarjat, joihin seuraavassa pääasiassa nojaututaan, ovat syntyneet virallisten kansantulolaskelmien yhteydessä. Kirjoituksen alkuosassa tarkastellaan lyhyesti myös kulutuksen käsitteellistä sisältöä sekä niitä laskentamenetelmiä, joiden mukaan edellä mainitut kulutusmenosarjat on saatu aikaan. Lopuksi tarkastellaan käytettävissä olevan tilastoaineiston valossa niitä riippuvuussuhteita, jotka vallitsevat toisaalta kotitalouksien käytettävissä olevan tulon ja toisaalta niiden kulutuksen välillä mainittuna ajanjaksona.

Joskin systemaattista kulutusmenotilastoa on toistaiseksi käytettävissä ainoastaan vuodesta 1948 lähtien, on kulutusta koskevilla kotitaloustiedusteluilla Suomessa jo vanhat perinteet. Niinpä aika ajoin suoritettujen ns. elinkustannustutkimusten sarja aloitettiin meillä jo runsaat puoli vuosisataa sitten. Elinkustannustutkimusten ohella ovat eri viranomaiset ja yksityiset suorittaneet enemmän tai vähemmän rajoitettuja kotitalouksien kulutusmenoselvityksiä. Koska näillä erityyppisillä selvityksillä on oma tärkeä merkityksensä ja koska niitä on soveltuvien osin voitu käyttää hyväksi kansantulotilaston kulutusmenosarjoja laadittaessa, esitellään seuraavassa aluksi luettelonomaisesti tärkeimmät näistä kotitalouksien kulutustutkimuksista.

1. Kulutustutkimukset Suomessa

Elinkustannustutkimukset: Ensimmäinen Suomessa tehty kotitalouksien kulutusmenoja selvittelevä ns. elinkustannustutkimus on peräisin vuosilta 1908—1909.¹ Tämän tutkimuksen ammattityöläisten toimeentuloehdoista suoritti ammattientarkastaja VERA HJELT teollisuushallituksen toimeksiannosta. Tutkimuksen aineisto oli koottu suurimmista kaupungeista ja muutamista tehdasyhdyskunnista, ja se käsitti 350 koko vuoden pidettyä perhe-

¹ Tutkimus ammattityöläisten toimeentuloehdoista Suomessa 1908—1909, Teollisuushallituksen »Työtilaston» sarja, XIII.

tilikirjaa. Tämän tutkimuksen aineistoa käytettiin vielä ensimmäisen maailmansodan jälkeen laaditun ensimmäisen elinkustannusindeksimme kulutusbudjetin perustana.

Itsenäisyysajan alussa eli vuosina 1920—1921 järjesti nykyisen sosiaalisen tutkimustoimiston edeltäjä sosialihallituksen tilasto-osasto toisen elinkustannustutkimuksen, jonka lopullinen aineisto perustui 554 työläis- ja virkamiesperheen pitämiin tilikirjoihin.¹ Tämän, lähinnä virkamiesten palkkausperusteiden järjestelyjä silmällä pitäen tehdyn tutkimuksen tulosten käyttökelpoisuutta heikensi kuitenkin se, että tutkimusajanjaksoon painoi vielä leimansa sodanjälkeinen pula-aika ja siitä johtunut säännöstelytalous.

Vuonna 1928 sosiaalinen tutkimustoimisto suoritti kolmannen, edellisiä huomattavasti laajemman elinkustannustutkimuksen.² Tämän tutkimuksen ensimmäinen osa (nide A) käsitti yhteensä 954 kaupungeissa ja muissa asutuskeskuksissa asuvan perheen tilinpidon. Näistä oli 823 työntekijä- ja toimenhaltijaperhettä sekä 131 virkamiesperhettä. Ensiksi mainittujen perheiden kulutustiedot muodostivat vuonna 1937 uusitun elinkustannusindeksibudjetin perustan; vertailuajankohtana on tässä indeksissä vuosi 1935. — Mainitun tutkimuksen toinen osa (nide B) sisälsi selvityksen maataloustyöläisten kulutusoloista. Sen aineistona oli 270 maataloustyöväkeen kuuluvan perheen tilikirjaa.

Sota ja sitä seurannut pula-aika aiheuttivat sen, että seuraava elinkustannustutkimus voitiin suorittaa vasta vuosina 1950—1951. Tänä väliaikana suoritettiin kuitenkin useita pistokoetyyppisiä kulutusta valaisevia tiedusteluja vuoden 1941 syksystä lähtien. Näistä useimmat perustuivat vain kahden viikon ruokakulutuserkintöihin, joskin kaksi tiedustelua laajennettiin käsittämään perheiden koko kulutustalous kuukauden aikana. Vuosien 1950—1951 kulutustutkimuksen piiriin kuului yhteensä 538 työläis- ja toimenhaltijaperhettä eri asutuskeskuksissa.³ Myös tässä tutkimuksessa käytettiin kokovuotisia tilikirjoja, joskin ruokamenojen osalta tyydyttiin neljään kahden viikon pituiseen tilinpitajaksoon. Tämän elinkustannustutkimuksen perusteella on laskettu nykyisen elinkustannusindeksin (lokakuu 1951 = 100) perustana oleva indeksibudjetti.

Sosiaalisen tutkimustoimiston vuosilta 1955—1956 suorittama kaupunkien ja kauppaloiden palkansaaaja koskeva kulutustutkimus⁴ poikkesi perusteiltaan varhaisemmista elinkustannustutkimuksista. Tutkimuksen perusjoukon muodostivat kaikki palkansaaajat, myös yksinäiset henkilöt, sikäli kuin heillä oli

¹ Elinkustannukset tilinpitokaudella 1920—21, SVT XXXII, Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 5.

² Elinkustannustutkimus vuodelta 1928, A ja B, SVT XXXII, Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 14.

³ Elinkustannustutkimus helmikuu 1950—tammikuu 1951, SVT XXXII, Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 21.

⁴ Kulutustutkimus, Kaupungit ja kauppalat 1955—56, Liite, SVT XXXII, Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 22.

erillinen ruokatalous, sekä leskiperheet. Ruokakuntien valinta tapahtui otantamenetelmällä henkikirjoja apuna käyttäen. Tutkimusaineiston muodostivat 532 ruokakunnalta haastattelemalla saadut tiedot vuoden 1955 tuloista ja menoista sekä siihen liittyvänä kolme lyhytaikaista tilinpitoa vuoden 1956 ruokakulutuksesta. Vuosien 1955—1956 kulutustutkimuksen tuloksia on käytetty hyväksi kuluttajan hintaindeksin (loka—joulukuu 1957 = 100) indeksibudjettia laadittaessa.

Mainittua asutuskeskusten palkansaajain kulutustutkimusta täydentää vuosina 1959—1960 suoritettu laajahko maaseudun kulutustutkimus, jonka tuloksista on toistaiseksi julkaistu vasta ennakkotietoja.¹ Myös tässä tutkimuksessa ruokakunnat valittiin otantamenetelmällä ja tutkimusaineisto on saatu pääasiassa tilinpitäjien avulla, joiden pitämiseen kukin ruokakunta on osallistunut kuukauden ajan. Joka kuukausi on tilinpitäjiä ollut noin 100, ja näiden antamat tiedot yhdistämällä on saatu kuva koko vuoden kulutuksesta.

M u i t a k u l u t u s s e l v i t y k s i ä: Elinkustannustutkimusten ohella on Suomessa suoritettu useita erityyppisiä kulutusselvityksiä, joista monet tosin ovat kohdistuneet vain tiettyyn osaan kulutusmenoja, erityisesti ravintotalouteen. Ensimmäisenä on tässä syytä mainita maataloushallituksen maatalouden kannattavuustutkimusten yhteydessä vuosittain keräämä maanviljelijätalouksien kulutusmenoja koskeva tilastoaineisto, jota kannattavuustilastossa on tosin käsitelty vain ravintomenojen osalta.² Tilivuosilta 1935/36—1948/49 on LIISA SAULI käsitellyt ja analysoinut kannattavuustilaston tilinpäätöstietoja kulutusmenojen osalta varsin yksityiskohtaisesti.³ Kannattavuustutkimuksen kulutusmenolukujen käyttöä haittaa paitsi tilaston heikohko edustavuus myös se, että ne varsinaisen kannattavuustutkimuksen sivutuotteena kerättyinä ovat ainakin osaksi ylimalkaisia ja myöskin epätarkkoja.

Vuonna 1949 järjesti verorasituskomitea otantamenetelmään perustuvan koko maan käsittävän kulutustutkimuksen, jossa tiedot valituiksi tulleilta ruokakunnilta kerättiin haastattelemalla.⁴ Tutkimusaineisto käsitti kaikkiaan 927 ruokakuntaa, joista maanviljelijätalouksia oli 216 sekä loput maaseudun ja asutuskeskusten kuluttajatalouksia. Koska eräät ruokakuntatyypit jäivät tämänkin tutkimuksen ulkopuolelle, ei sen perusteella voitu saada täysin luotettavaa kuvaa koko kotitaloussektorin kulutuksen tasosta.

Lähinnä väestön ravitsemisolojen selvittämiseksi on suoritettu eräitä sup-

¹ Ennakkotietoja maaseudun kulutustutkimuksesta vuosilta 1959—60, Sosiaalinen Aikakauskirja, numerot 5—6, 9—10 ja 11—12, 1961; GUNNAR MODEEN Landsbygdens konsumtionsförhållanden, Ekonomiska Samfundets Tidskrift, N:o 2, 1962.

² Tutkimuksia Suomen maatalouden kannattavuudesta tilivuosina 1912/13—1959/60, (Maataloushallituksen tiedonantoja).

³ LIISA SAULI Viljelijäperheiden elintaso maataloushallituksen kirjanpitoliloilla tilivuosina 1935/36—1948/49, Helsinki 1951.

⁴ Fyysillisten henkilöiden verorasitus v. 1949, Komiteanmietintö N:o 8—1959.

peahkoja tutkimuksia, joista ensimmäinen — SUNDSTRÖMIN tutkimus¹ — on peräisin jo vuosilta 1905—1907. Tähän sarjaan kuuluvat edelleen TIGERSTEDTIN tutkimus² vuosilta 1912—1913 sekä kansanravitsemuskomitean toimesta vuosina 1936—1937 suoritettu tutkimus vähävaraisen väestön ravinnonkulutuksesta.³ Varsinaisiin ravintotutkimuksiin voidaan edellisten lisäksi lukea myös Maatalousseurojen Keskusliiton vuonna 1934 toimeenpanema maataloudesta elävän väestönosan ravitsemusoloja koskeva tutkimus.⁴ Tuorein kotitalouksien ravintotaloutta yksityiskohtaisesti selvittävä aineisto on koottu vuosina 1956, 1957 ja 1959 Sydäntautiliiton toimeksiannosta suoritettujen sydäntautitutkimusten yhteydessä.⁵ — Lähinnä edellä lueteltujen kulutusselvitysten perusteella on valtion ravitsemustoimikunta laatinut ennusteen väestön ravinnontarpeesta vuodelle 1970.⁶

Vuonna 1959 työnsä päättänyt ravintotasetoimikunta⁷ pyrki työssään selvittämään ja korjaamaan niitä puutteellisuuksia, joita tärkeimpien elintarvikkeiden tuotanto- ja käyttötilastoissa on esiintynyt. Toimikunnan mietinnössä on esitetty tarkistetut laskelmat peruselintarvikkeiden tuotannosta ja kulutuksesta talousvuosilta 1949/50—1957/58. Erinäisiä laskelmia maataloustuotteiden kulutuksesta on tehty myös Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksessa.

Mainittakoon lopuksi, että KLAUS WARIS on vuonna 1945 ilmestyneessä väitöskirjassaan⁸ suorittanut osaksi LINDBERGIN kansantulotutkimuksen aineistoon nojautuen laskelmia yksityisen kulutuksen kehityksestä vuosilta 1926—1938. Tämä onkin toistaiseksi ainoa vuoden 1948 edellistä aikaa koskeva tutkimus, jossa on pyritty antamaan kuva koko yksityisen kulutuksen kehityksestä sekä sen riippuvuudesta kuluttajien tuloista eri suhdannevaiheissa. — Todettakoon vielä, että Suomen Pankin tuella parhaillaan suoritettavan kasvututkimuksen tavoitteisiin kuuluu myös yksityistä kulutusta koskevien yhtenäisten tilastosarjojen aikaansaanti aluksi vuodesta 1900 alkaen ja sittemmin koko viimeksi kuluneen sadan vuoden ajalta.

¹ SIGFRID SUNDSTRÖM Untersuchungen über die Ernährung der Landbevölkerung in Finnland, Helsinki 1908.

² CARL TIGERSTEDT Untersuchungen über die Nahrungszufuhr des Menschen in ihrer Abhängigkeit von Alter, Geschlecht und Beruf. Skand. Arch. Physiol. 34: 151—381 (1916).

³ A. I. VIRTANEN — O. TURPEINEN Tutkimus suhteellisen vähävaraisen väestön ravinnosta Suomessa 1936—37, Komiteamietintö N:o 5 — 1940, s. 64—126.

⁴ Komiteamietintö N:o 5 — 1940, s. 127—145.

⁵ Ks. MAIJA PEKKARINEN Tutkimuksia maalaisväestön ravinnosta eräissä itä- ja länsi-Suomen pitäjissä, Helsinki 1962.

⁶ Valtion Ravitsemistoimikunnan laatima selvitys kansanravitsemuksesta Suomessa 1900-luvulla ja ennuste vuodelle 1970, Helsinki 1959. Moniste.

⁷ Ravintotasetoimikunta 1959, Komiteamietintö.

⁸ KLAUS WARIS Kuluttajain tulot, kulutus ja säästäminen suhdannekehityksen valossa Suomessa vuosina 1926—1938, Helsinki 1945.

2. Kulutuksen käsitteestä

Kulutus on taloudellisella toiminnalla aikaansaatuun hyödykkeiden käyttämistä inhimillisten tarpeiden välittömään tyydytykseen tietyssä ajanjaksona. Kunkin hyödykkeen kulutus vastaa sen omistamisesta ja/tai käyttämisestä kuluttajalle koituvaa tarpeentyydytyksen eli hyödyn määrää.

Kulutushyödykkeet jaetaan tavaroihin ja palveluksiin. Tavarat puolestaan jaetaan niiden kestoajan mukaan kesto- ja kertakulutustavaroihin. Kertakulutustavarat tulevat niitä kulutettaessa kerralla tai lyhyessä ajassa loppuun käytetyiksi, kun taas kestopulutus-tavaroita voidaan käyttää useita kertoja ja/tai pitkän aikaa. Kestokulutustavaroitten pitkästä käyttöajasta johtuu, että niiden kulutus ja ostot saattavat tietyssä ajanjaksona poiketa toisistaan. Kestokulutustavaroita voidaankin pitää kuluttajan hallussa olevina pääomaesineinä, joista johdettu palvelusvirta vasta kirjataan kunkin ajanjakson kulutukseksi. Palvelusvirta vastaa tällöin hyödykkeiden käyttämisestä aiheutuvia — tavalla tai toisella laskettaviksi ajateltuja — poistoja lisättyinä jäljellä olevan pääoman korkokustannuksilla.

Käytännön kulutuslaskelmissa on yleensä ollut tyytyminen vain kulutus-hyödykkeiden ostojen selvittämiseen. Näin on ollut laita sekä suoritetuissa kotitaloustiedusteluissa että kansantalouden tilinpitoon liittyvissä kulutuslaskelmissa, joissa Yhdistyneiden Kansakuntien tilastotoimiston suositusten mukaisesti yksityiseksi kulutukseksi kirjataan kotitalouksien suorittamat kulutus-hyödykkeiden ostot eli kotitalouksien kulutusmenot riippumatta hankittujen tavaroiden kestoajasta. Poikkeuksen muodostavat ainoastaan kotitalouksien omistamat asunnot, jotka katsotaan pääomaesineiksi ja joiden antamat palvelukset (laskennalliset vuokrat) vasta kirjataan kulutukseksi.

Paitsi yksityisen kulutuksen muodossa tapahtuu yhteiskunnan jäsenten tarpeentyydytystä myös ns. julkisen eli yhteiskulutuksen muodossa. Yhteiskulutuksella tarkoitetaan julkisen vallan suorittamia yleisiä turvallisuus-, järjestys- ja hyvinvointipalveluksia. Näiden vaatimat hallintomenot koostuvat pääasiassa julkisen hallinnon maksamista palkoista sekä sen mainittujen tehtävien suorittamista varten liikeyrityksiltä ja ulkomailta ostamista tavaroista ja palveluksista. — Kansantalouden kokonaiskulutus tietyssä ajanjaksona on yksityisen kulutuksen ja yhteiskulutuksen summa.

3. Kulutusmenojen laskeminen

Elinkustannustutkimuksissa ja muissa kotitaloustiedusteluissa tiedot tutkittavien ruokakuntien kulutusmenoista saadaan joko niiden suorittaman kirjanpidon perusteella tai haastattelumenetelmää käyttämällä. Pääasiallisena ongelmana näissä tutkimuksissa on tutkittavan ruokakuntajoukon edustavuuden

ja sitä kautta saatujen tulosten yleistettävyyden varmentaminen. Kuten aikaisemmin mainittiin, ongelman tähän puoleen on kiinnitetty huomiota vasta parissa viimeksi suoritettussa kulutustutkimuksessa.

Yksityisiä kulutusmenoja kansantulotilaston yhteydessä laskettaessa nojautaan pääasiassa jo olemassa olevien eri tyyppisten tilastojen käyttöön. Kulutustavaroiden ostojen laskeminen perustuu kansantulotilastossa pääasiassa ns. tavaravirtamenetelmään. Tämän menetelmän mukaisesti saadaan tietyn kulutustavaran ostojen arvo seuraavien laskutoimitusten tuloksena:

$$\begin{array}{l}
 \text{kotimainen tuotanto} \\
 + \text{ tuonti} \\
 - \text{ vienti} \\
 - \text{ käyttö raaka-aineeksi tms. tuotantotarkoitukseen} \\
 \pm \text{ varastojen muutos} \\
 + \text{ välilliset verot (netto)} \\
 + \text{ tukkukaupan välityspalkkio} \\
 + \text{ vähittäiskaupan välityspalkkio} \\
 \hline
 = \text{ kulutusostot}
 \end{array}$$

Tärkeimmät tavaravirtamenetelmässä käytetyt perustilastot ovat teollisuuden ja maatalouden tuotantotilastot sekä ulkomaankauppatilasto. Tavaroiden tuotantokustannus- tai tuontihintaan lisättävät välilliset verot (tullit, hinntasausmaksut, valmisteverot, liikevaihtovero) on saatu joko kokonaissummina valtion finanssitilastoista tai ne on lisätty kunkin hyödykkeen valmistushintaan vahvistetun veroasteikon mukaisesti. Kaupan välityspalkkioista, sikäli kuin ne eivät ole olleet viranomaisten vahvistamat, on kerätty tietoja yksityisiltä kauppiailta ja kaupan keskusjärjestöiltä. Osa kulutustavaroista on pystytty laskemaan (tai jouduttu arvioimaan) muita keinoja kuin tavaravirtamenetelmää käyttäen. Lähteenä ovat tällöin olleet toisaalta tietyt käyttö- ja kulutustilastot tai -arviot sekä toisaalta välittömät tai vaivattomasti konstruoitavat myyntitiedot.

Kulutuspalveluksista tärkeimmän erän muodostavat asuntopalvelukset. Niitä laskettaessa otetaan huomioon vuokra-asunnoista maksetut todelliset vuokrat sekä omille asunnoille arvioidut laskennalliset vuokrat (asuntopääoman korot ja poistot) lisättyinä asuntojen korjauskustannuksilla. Asuntopalvelusten kokonaisarvon taso on määrätty asuntokannan ja vuokratutkimusten perusteella. Muiden kulutuspalvelusten (liikennepalvelusten, virkistys- ja huvituspalvelusten jne.) laskeminen on perustunut kunkin elinkeinoalan omiin tilastoihin tai kansantulolaskelmien yhteydessä suoritettuihin erityistiedusteluihin ja -tutkimuksiin.

Yksityisen kulutuksen volyymikehitys on saatu siten, että kunkin kulutushyödykkeen arvo on — mikäli mahdollista — laskettu paitsi käyvin

markkinahinnoin, myös kiintein, tietyn perusvuoden hinnoin. Niissä tapauksissa, joissa volyymikehitystä ei ole voitu itsenäisesti määrätä, on menettelynä volyymikehityksen laskemiseksi ollut arvosarjojen deflatointi tarkoitusta varten konstruoiduilla hintaindekseillä.

Kulutusmenojen arvostus on — kuten edellisestä on jo käynyt ilmi — tapahtunut markkinahintojen pohjalta. Kulutustutkimuksen kannalta tämä onkin ilmeisen oikea menettely, koska kuluttajan valintapäätösten kannalta ovat relevantteja juuri ne hinnat, jotka hän todellisuudessa joutuu maksamaan.

Tavaravirtamenetelmän käyttöön liittyvänä suurimpana puutteena meillä on mainittava varastotietojen lähes täydellinen puuttuminen eräiltä keskeisiltä osiltaan.

Kulutuksen taso: Tavaravirtamenetelmän pohjana olevat perustilastot eivät ole aina niin eriteltyjä, että varmuudella voitaisiin määrätä, mitkä tavarat ovat tarkoitettut kulutukseen ja mitkä (tai mikä osa edellisistä) ovat pääomatavaroita tahi tarkoitettut teollisuuden ja muiden elinkeinojen raaka- tai käyttöaineiksi. Rajatapauksissa onkin jouduttu harkinnanvaraisesti ratkaisuun, mihin ryhmään tietty hyödyke kuuluu tai miten se on jaettava eri käyttötarkoitusten kesken. Samat varaukset koskevat myös useita kulutuspalveluseriä. Jo näistä syistä johtuen ei voida odottaa, että tavaravirtamenetelmän mukainen yksityisen kulutuksen taso vastaisi täysin todellisuutta.

Kun Suomessa ei toistaiseksi ole suoritettu sellaista yleistä kotitaloustiedustelua, jonka perusteella yksityisen kulutuksen taso voitaisiin jonakin ajankohtana luotettavasti määrätä, on kansantulolaskelmissa kulutuksen tason määrääminen ollut pakko suorittaa »kiertoteitse». Tämä on tapahtunut lähtemällä seuraavasta yhtälöstä:

$$Y = C + G + I + (E - M)$$

Y = kansantuote
 C = yksityinen kulutus
 G = yhteiskulutus
 I = kotimainen pääomanmuodostus
 E = vienti
 M = tuonti

Kun Y , G , E ja M on voitu arvioida itsenäisesti, on jäännöseränä saatu arvio summalle $C + I$ (yksityinen kulutus ja kotimainen pääomanmuodostus). Vuoden 1951 investointitiedustelun perusteella voitiin myös kotimaisen kiinteän pääomanmuodostuksen taso ensi kerran arvioida, ja yksityisen kulutuksen taso saatiin näin muodoin — varastojen muutoksia koskevin varauksin — ratkaistuksi jäännöseränä. Tuloksena oli, että residuaalina saadun yksityisten kulutusmenojen taso oli vuonna 1951 noin 8 % pienempi kuin tavaravirtamenetelmän mukaan laskettu. Ero johtuu pääasiassa siitä, että tavaravirtamenetelmällä

laskettuun kulutusmenosarjaan sisältyvät myös julkisen hallinnon palveluksien-
sa suorittamista varten käyttämät tavarat ja palvelukset, ulkomaalaisten Suo-
messä oleskelunsa aikana ostamat tavarat ja palvelukset sekä eräät liikeyritysten
ostamat ja tuotannossaan käyttämät tavarat ja palvelukset; näitä eriä ei ole
voitu erottaa varsinaisista yksityiseen kulutukseen käytetyistä tavaroista ja
palveluksista.

Kun vuonna 1958 suoritettiin toinen investointitiedustelu, voitiin yksityisen
kulutuksen taso määrätä residuaalimenetelmällä myöskin tältä vuodelta. Mai-
nittuna vuonna oli tiliasetelman mukainen eli ns. residuaalitaso ainoastaan 5.5 %
pienempi kuin tavaravirtamenetelmän mukainen taso. Eron supistuminen pe-
rustunee pääasiassa siihen, että sekä teollisuus- että ulkomaankauppatilastossa
tavaranimikkeet on vuosi vuodelta jaettu yksityiskohtaisempiin eriin; tällöin
tavaravirtamenetelmän mukaisen kulutussarjan erät on saatu entistä puhtaam-
pina esiin, ts. tuotantotoiminnan käyttö- ja raaka-aineeksi menevät erät on en-
tistä tarkemmin pystytty erottamaan puhtaasti kulutukseen tarkoitetuista ni-
mikkeistä.

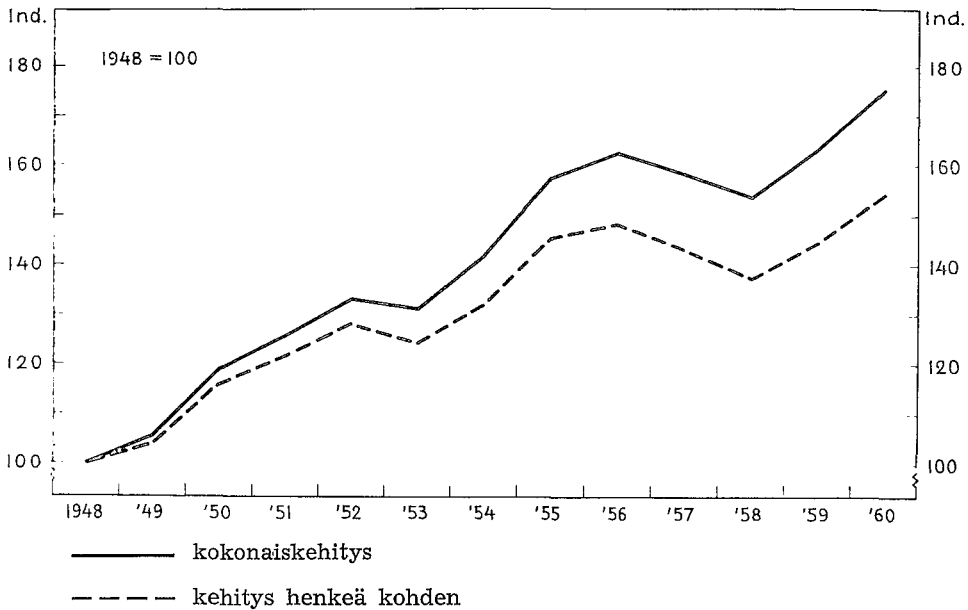
Lähtien mainituista kiinnepistevuosista on yksityisen kulutuksen taso mää-
rätty siten, että ne korjausprosentit, joilla tavaravirtamenetelmän mukainen
taso madalletaan ns. residuaalitason mukaiseksi on laskettu interpoloimalla
vuosien 1951 ja 1958 väli logaritmeissa suoraviivaisesti. Vastaavasti tämän vuosi-
jakson ulkopuolelle jääville vuosille on korjausprosentit laskettu saman mene-
telmän mukaan ekstrapoloimalla. Näin laskettu yksityisten kulutusmenojen
sarja poikkeaa jossain määrin julkaistuista virallisen kansantulotilaston luvuista.

4. Kulutuksen rakennemuutoksista

Kotitalouksien kulutusmenot lisääntyivät reaaliarvoltaan eli kiintein hinnoin
laskettuna 75 prosentilla vuodesta 1948 vuoteen 1960 ja henkeä kohden laskien
54 prosentilla. Yksityisten kulutusmenojen volyymin kehitys mainitulta ajan-
jaksolta on esitetty kuviossa 1. Kuviosta havaitaan, että kotitalouksien kulutus-
menot ovat kasvaneet vuodesta 1948 vuoden 1953 tilapäistä takaiskua lukuun
ottamatta yhtäjaksoisesti aina vuoteen 1956 saakka. Tämän jälkeen kulutus-
kehityksessä seurasi varsin selvä taantuma. Henkeä kohden laskettuna vuoden
1956 kulutusmenojen taso saavutettiin ja ylitettiin vasta vuonna 1960.

Runsaan vuosikymmenen aikana tapahtunut kulutustottumusten muuttu-
minen sekä kulutusmahdollisuuksien tuntuva lisäys on johtanut ilmeisiin muu-
toksiin myös kulutuksen rakenteessa. Taulukossa 1 on esitetty eri kulutusmeno-
ryhmien volyymin muutokset vuodesta 1948 vuoteen 1960. Kulutusmenojen
jakaminen taulukossa esitettyihin kolmeentoista ryhmään on suoritettu siten,
että ne kulutushyödykkeet, joiden voidaan katsoa tyydyttävän pääasiassa
samoja tarpeita, on luokiteltu yhteen. Samalla on luokittelussa kiinnitetty huo-
miota hyödykkeiden ryhmittelyyn niiden kestoajan mukaan.

Kuvio 1. Yksityisten kulutusmenojen volyymin kehitys vuosina 1948—1960

Saksalaisen tilastomiehen ERNST ENGELIN jo runsaat sata vuotta sitten esittämän ja hänen nimeään kantavan »lain» mukaan elintarvikkeiden ja muiden ns. välttämättömyyshyödykkeiden osuus kulutusmenoista elintason noustessa supistuu. Kuten taulukosta 1 ilmenee, tällainen keskimääräistä hitaampi kasvu on selvästi havaittavissa myös Suomessa tärkeimpien välttämättömyysluonteisten menoryhmien kohdalla. Niinpä näistä ryhmistä tärkeimmän — elintarvikkeiden — kulutus on mainittujen kolmentoista vuoden aikana kasvanut jossain määrin hitaammin kuin kulutusmenot yhteensä. Siihen, että elintarvikemenot ovat mainittuna aikana kasvaneet näinkin voimakkaasti, on ensi sijassa vaikuttanut se, että yhä enemmän on siirrytty monipuolisempien, pitemmälle jalostettujen ja valmiiksi pakattujen — ja siten myös kalliimpien — elintarvikkeiden käyttöön. Kuten taulukosta 2 ilmenee, elintarvikemenojen reaalin kasvu ei suinkaan ole johtunut perustavaa laatua olevan kaloriavajauksen peittämisestä. Mainitusta taulukosta havaitaan, että keskimääräinen kaloriatarve henkeä kohden päivässä on Suomessa vuosina 1948—1960 ollut 3 165 kaloria ja että kalori-kulutuksen kehitys 1950-luvun puolivälin jälkeen on ollut jopa lievästi aleneva.

Muista välttämättömiksi luonnehdittavista menoryhmistä voidaan mainita juomien, tupakan sekä asumismenojen keskimääräistä hitaampi kasvu. Vähäisin on ollut kotitaloustarvikkeiden ja -palvelusten kasvu; kasvun hitaus johtuu ryhmään sisältyvän palkatun kotitaloustyön (kotiapulaiset yms.) jatkuvasta su-

**1. Yksityisten kulutusmenojen volyymin kasvu menoryhmittäin
vuodesta 1948 vuoteen 1960, %**

Menoryhmä	Kokonais- kasvu	Kasvu henkeä kohden
1. Elintarvikkeet	67	47
2. Juomat	43	25
3. Tupakka	60	40
4. Asunto, valo ja lämpö	42	25
5. Vaatetus	88	65
6. Kotitalouskalusto	109	84
7. Kotitaloustarvikkeet ja -palvelukset . .	17	2
8. Terveysten- ja sairaanhoito	66	46
9. Matkat ja kulkuvälineet	137	108
10. Opinnot, kirjallisuus ja kirjoitustarvik- keet	64	44
11. Hotelli- ja ravintolapalvelukset	62	42
12. Muu virkistys ja huvitus	111	85
13. Muut erät	357	301
Yhteensä	75	54

pistumisesta. Vaatetusmenojen lisäyksestä antaa tämä taulukko hieman harhaanjohtavan kuvan, mikä johtuu siitä, että vertailuajankohtana vuonna 1948 vaateostot jäivät silloin vallinneesta tavarantuotteesta johtuen suhteellisen pieniksi (vrt. taulukko 3 ja siihen liittyvä teksti).

Edellä mainittujen suurten kulutusmenoryhmien keskimääräistä hitaampi kasvu on heijastunut muiden menoryhmien sitäkin voimakkaampana lisäyksenä. Niinpä kestohyödykevaltaisten ryhmien 6 ja 9 (kotitalouskalusto sekä matkat ja kulkuvälineet) kasvu on varsin silmiinpistävä. Erityismaininnan ansaitsee ryhmä 13, jonka voimakas kasvu on peräisin pääasiassa ulkomaihin suuntautuneen matkailun kasvusta.

**2. Elintarvikkeiden kulutus Suomessa vuosina
1948—1960 kaloria henkeä kohden päivässä¹**

Vuosi	Kaloria	Vuosi	Kaloria
1948	3 145	1955	3 265
1949	3 145	1956	3 235
1950	3 135	1957	3 175
1951	3 220	1958	3 160
1952	3 165	1959	3 115
1953	3 145	1960	3 095
1954	3 175		

¹ Tilastollisen päätoimiston kansantulotilasto-osaston laskelmien mukaan.

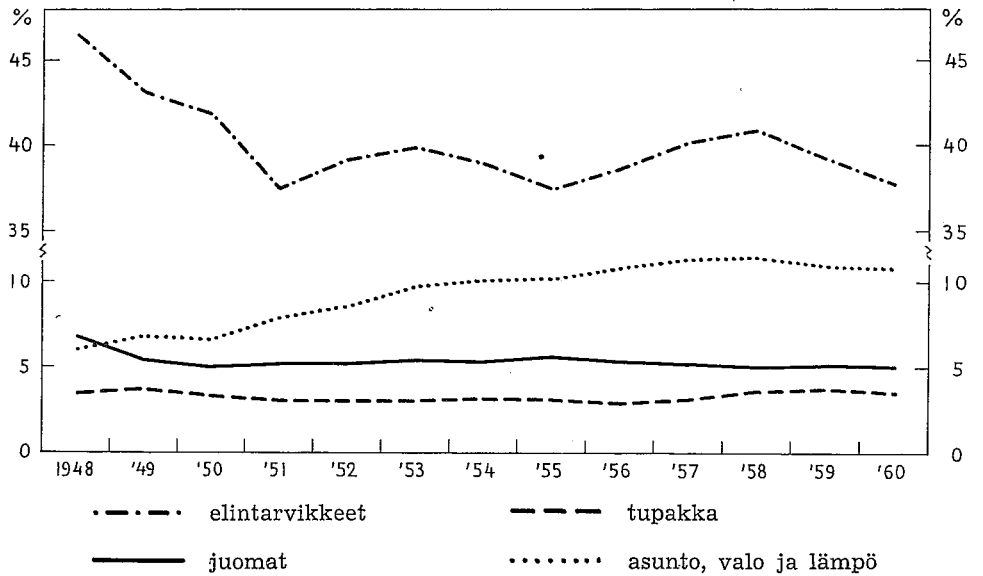
Yksityisten kulutusmenojen rakenteessa tapahtuneita muutoksia tarkastellaan lähemmin vielä taulukon 3 avulla; siinä on esitetty yksityisten kulutusmenojen jakautuminen menoryhmittäin kaksivuotisjaksoina 1950—1951 ja 1959—1960. Kaksivuotisjaksojen käyttämisellä vertailussa on pyritty eliminoimaan eräiden menoryhmien kohdalla vuodesta toiseen tapahtuvien heilahtelujen häiritsevä vaikutus. Vuosijakso 1950—1951 on tässä valittu vertailuajankohdaksi siitä syystä, että näiden vuosien voidaan katsoa edustavan sodanjälkeistä säännöstelykautta seuraavia ensimmäisiä ns. normaalivuosia. Prosenttijakaantumat on laskettu paitsi ao. vuosien hinnoin esitetyistä kulutusluvuista myös kiintein (vuoden 1954) hinnoin esitetyistä kulutusluvuista. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella, missä määrin suhteellisten hintojen muutoksilla on ollut vaikutusta kulutusmenojen rakenteen muutoksiin. Viimeksi mainitun seikan havainnollistamiseksi on taulukon 3 viimeiseen sarakkeeseen merkitty myöskin eri menoryhmien hintasuhteiden muutokset vuosijaksosta 1950—1951 vuosijaksoon 1959—1960; nämä on laskettu kunkin menoryhmän hintaindeksin prosenttipoikkeamina kokonaiskulutuksen hintaindeksistä.

3. Yksityisten kulutusmenojen jakautuminen kulutusmenoryhmiin ja näiden välisten hintasuhteiden muutokset Suomessa vuosina 1950—1951 ja 1959—1960, %

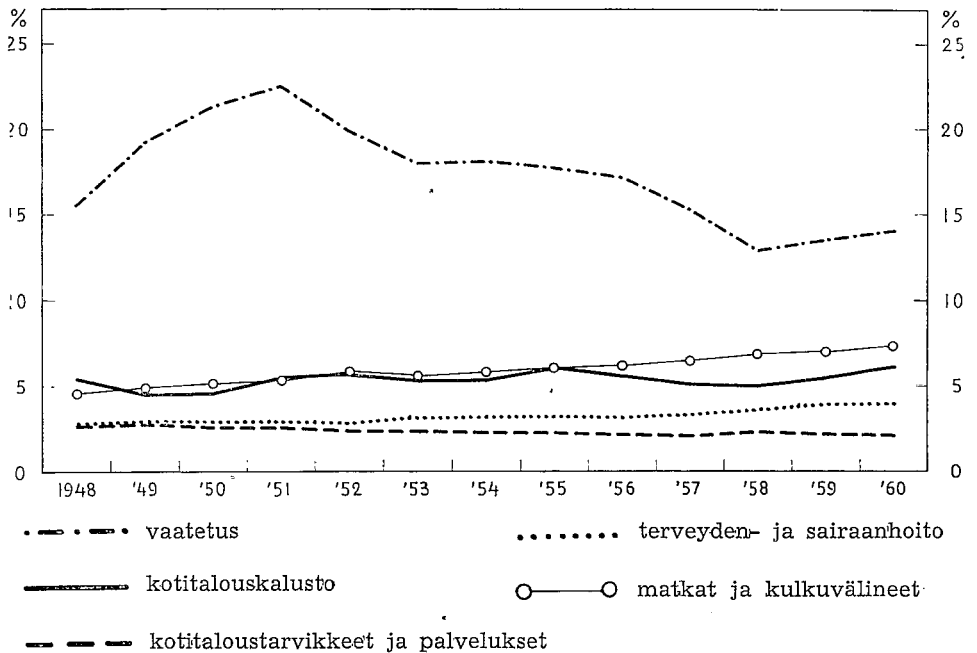
Kulutusmenoryhmä	Kulutusmenojen jakautuminen				Hintasuhteiden muutokset 1950—51— 1959—60 ¹
	Ao. vuoden hinnoin		Vuoden 1954 hinnoin		
	1950—51	1959—60	1950—51	1959—60	
1. Elintarvikkeet	39.7	38.5	37.5	36.9	— 1
2. Juomat	5.1	5.0	5.3	4.7	+13
3. Tupakka	3.2	3.6	3.0	3.0	+16
4. Asunto, valo ja lämpö	7.3	10.8	10.6	9.9	+59
5. Vaatetus	21.9	13.8	19.4	17.4	—31
6. Kotitalouskalusto	5.0	5.8	5.1	6.7	—14
7. Kotitaloustarvikkeet ja -palvelukset	2.6	2.1	2.8	2.1	+12
8. Terveys- ja sairaanhoito ..	2.9	3.9	3.3	3.4	+13
9. Matkat ja kulkuvälineet	5.2	7.2	5.4	6.9	+ 8
10. Opinnot, kirjallisuus ja kirjoitustarvikkeet	2.1	2.5	2.2	2.1	+19
11. Hotelli- ja ravintolapalvelukset	1.7	1.7	1.7	1.5	+ 9
12. Muu virkistys ja huvitus	1.3	1.8	1.3	1.8	+ 1
13. Muut erät	2.0	3.3	2.4	3.6	+12
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	—

¹ Hintasuhteiden muutokset vuosista 1950—51 vuosiin 1959—60 on laskettu menoryhmien hintaindeksien prosenttipoikkeamina kokonaiskulutuksen hintaindeksistä; sen lukema v. 1959—60 oli 149 (v. 1950—51 = '100').

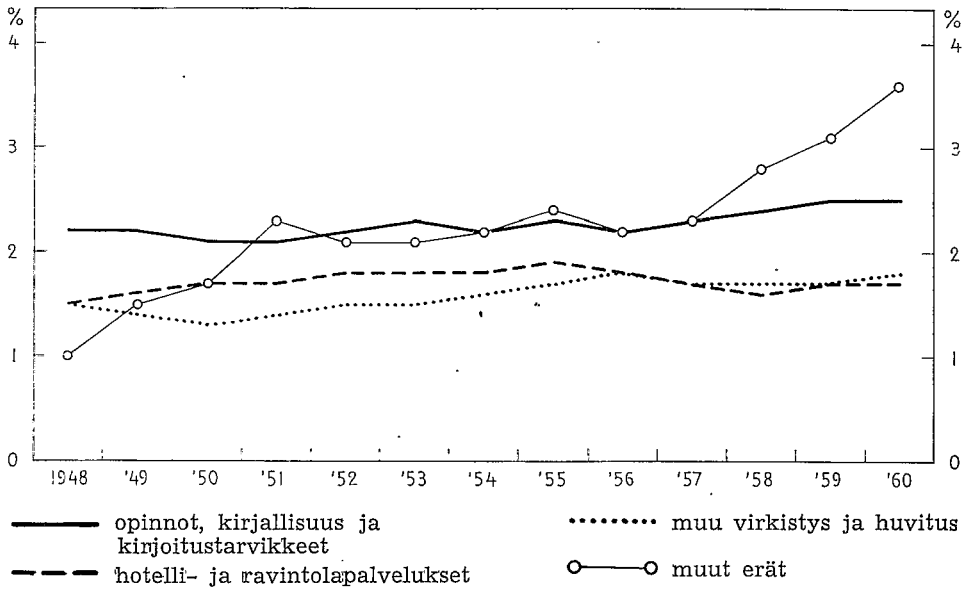
Kuvio 2. Yksityisten kulutusmenojen jakautuminen menoryhmittäin vuosina 1948—1960, %

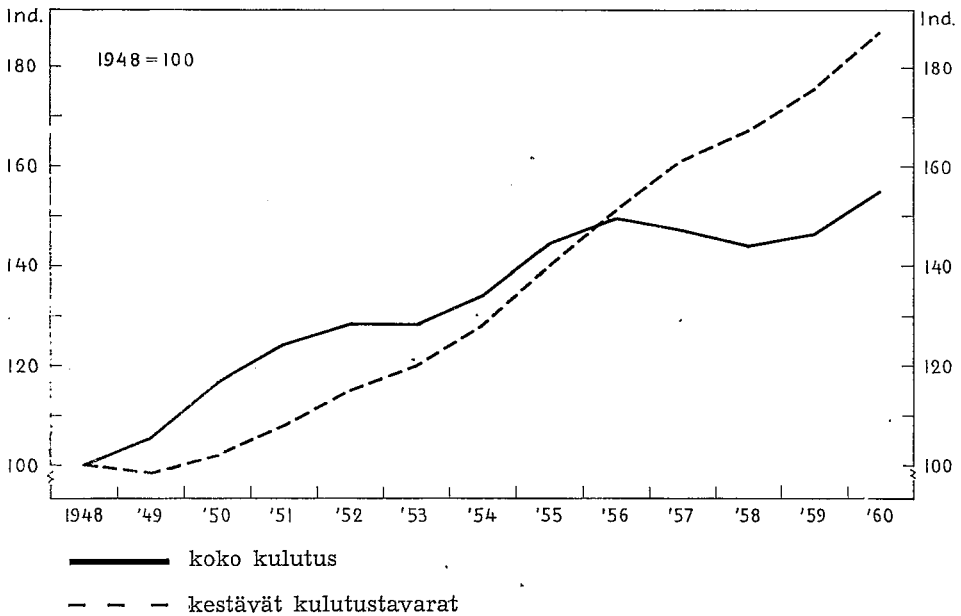
Kuvio 2. (jatk.)

Kuvio 2. (jatk.)

Kuvio 3. Yksityisen kulutuksen volyymin kehitys henkeä kohden laskettuna vuosina 1948—1960

Taulukkoa 3 tarkasteltaessa ja verrattaessa sitä taulukossa 1 esitettyihin lukuihin herättää ensimmäisenä mielenkiintoa ryhmien 4 ja 5 (asumismenot ja vaates) kehitys. Ao. vuoden hinnoin laskettuna asumismenöiden osuus on kasvanut 7.3 prosentista 10.8 prosenttiin mainittuna vuosijaksona. Asumismenöiden suhteellisen pieni osuus vuosina 1950—1951 johtuu kuitenkin pääasiassa silloin vallinneesta vuokrasäännöstelystä. Kun vuokrat säännöstelyn purkamisen jälkeen ovat määrättyneet rakennuskustannusten sekä kysynnän ja tarjonnan mukaisesti, on seurauksena ollut vuokrien ja siten asumiskustannusten osuuden nousu. Asumiskustannukset ovatkin mainittuna vertailukautena nousseet 2.4-kertaiseksi eli 60 % enemmän kuin keskimäärin kaikkien kulutushyödykkeiden hinnat; koko yksityisen kulutuksen hintaindeksi nousi tänä aikana 49 %. Vaatesmenöiden voimakas supistuminen 21.9 prosentista 13.8 prosenttiin selittyy pääasiassa sillä, että vuonna 1954 poistettiin vaatesstarvikkeiden liikevaihtovero. Niinpä vaatesstarvikkeiden hinnat olivatkin vuosina 1959—1960 vain hieman korkeammalla tasolla kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Kiintein hinnoin lasketuista prosenttijakautumista havaitaan, että myös vaatesmenöiden osuus kokonaiskulutusmenoista on ollut supistumaan päin.

Taulukossa 3 esitettyjen eri hyödykeryhmien hintasuhteiden muutoksista ei voida mennä tekemään kovin pitkälle ulottuvia johtopäätöksiä siitä, missä määrin nimenomaan nämä ovat vaikuttaneet reaalisten kulutusmenöiden rakenteen muuttumiseen. Pääosiltaan havaitut rakennemuutokset ovat selitettävissä nousseen tulo- ja kulutustason aikaansaamiseksi muutoksiksi. Mahdollisesti juomien ja tupakan keskimääräistä voimakkaammalla hintojen nousulla on ollut vaikutusta näiden kulutusmäärien osuuden supistumiseen.

Kuviossa 2 on esitetty edellä mainittujen kolmentoista kulutusmenoryhmän prosenttiosuuden kehitys vuosina 1948—1960. Kuviossa esitetyt käyrät kuvaavat kunkin menoryhmän osuuden vaihteluita laskettuna ao. vuoden hinnoin esitetystä koko yksityisen kulutuksen summasta.

K e s t ä v ä t k u l u t u s h y ö d y k k e e t: Edellä jo mainittiin eräiden kesto- ja kerranostohyödykkeiden ryhmien muita voimakkaampi kasvu. Niinpä ryhmien 6 ja 9 yhteinen osuus on vuosista 1950—1951 vuosiin 1959—1960 kasvanut 10.2 prosentista 13.0 prosenttiin. Edellä myös mainittiin siitä periaatteellisesta ongelmasta, joka syntyy kestävien kulutushyödykkeiden ostojen ja niiden kulutuksen tietyinä ajanjaksona mahdollisesti poiketessa toisistaan. Eräiden erityisesti Yhdysvalloissa suoritettujen kulutushyödykkeiden kestoikää koskevien tutkimusten antamien tulosten perusteella on myös Suomessa suoritettu laskelmia kestävien kulutushyödykkeiden palvelusvirran selvittämiseksi.¹ Palvelusvirran laskeminen tapahtui kunkin hyödyketyypin tai hyödykeryhmän osalta erikseen

---

¹ Ks. lähemmin: LAURI KÖRPÄLAINEN Yksityinen kulutus kulutusfunktio- ja tarkastelun valossa Suomessa vuosina 1948—1960, Lisensiaattitutkimus, Helsingin yliopisto 1961, s. 100—103.

soveltamalla kutakin hyödykeryhmää vastaavaa vuotuista poistoprosenttia. Kuviossa 3 on esitetty näin lasketun kestävien kulutushyödykkeiden kulutuksen eli palvelusvirran kehitys. Kuviossa on esitetty myös koko yksityisen kulutuksen reaalin kehitys, johon kestävien kulutushyödykkeiden kulutus sisältyy edellä mainitulla tavalla laskettuna palvelusvirtana. Tässä tapauksessa voidaan termin »yksityiset kulutusmenot» sijasta käyttää — ainakin käsitteellisesti — nimitystä »yksityinen kulutus».

Edellisellä tavoin laskettu yksityisen kulutuksen numerosarja on esitetty tämän kirjoituksen liitteenä ja sen käyttöön perustuvat myöskin seuraavassa luvussa esitettävät laskelmat kotitalouksien kulutusalttiuden kehityksestä sekä luvussa 6 esitetyt kulutusfunktio-laskelmat.

5. Kotitalouksien kulutusalttiudesta ja sen kehityksestä

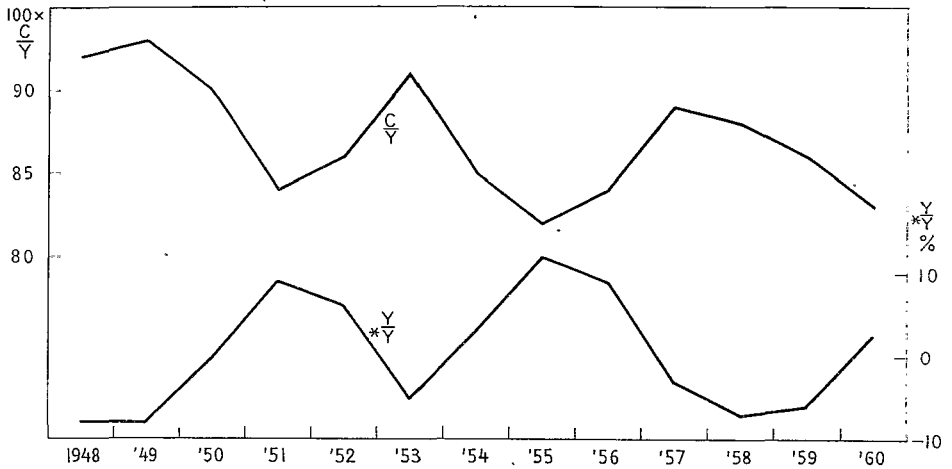
Kotitalouksien mahdollisuudet kulutushyödykkeiden ostamiseksi riippuvat viime kädessä niiden käytettävissä olevien tulojen kehityksestä. Tarjolla olevista erityyppisistä ja erihintaisista hyödykkeistä kuluttajat tarpeidensa ja mieltymystensä mukaisesti valitsevat hyödykevalikoiman, joka tuottaa heille suurimman hyödyn. Suunnitellessaan tulojensa käyttöä kuluttajat joutuvat samanaikaisesti harkitsemaan, haluavatko he käyttää koko tulonsa välittömästi kulutukseen vai haluavatko he varata siitä osan säästöjen muodossa turvaamaan vastaisia kulutustarpeitaan.

Eri maissa suoritetuista kulutusbudjettitutkimuksista havaittiin, että säästämisen osuus käytettävissä olevista tuloista kasvoi siirryttäessä alemmista tulo-luokista korkeampiin. Englantilaisen taloustieteilijän J. M. KEYNESIN hypoteesien tulkinta yhdessä tämän havainnon kanssa johti 1930-luvulla päätelmään, että myös reaalikansantulon kasvaessa yhteiskunnan kulutusalttiuus — kulutuksen osuus käytettävissä olevista tuloista — supistuu. Myöhemmin eri maissa suoritettut pitkiä ajanjaksoja koskevat kulutuslaskelmat ovat kuitenkin osoittaneet tällaisen otaksuman virheelliseksi. Kotitalouksien kulutusalttiuden on pitkällä tähtäyksellä havaittu pysyneen keskimäärin likipitäen muuttumattomana, joskin se lyhyellä tähtäyksellä — eri suhdannevaiheissa — on saattanut huomattavastikin vaihdella.

Seuraavassa esitetään kuvioiden 4 ja 5 avulla yleiskuva kotitalouksien keskimääräisen kulutusalttiuden kehityksestä ja vaihteluista Suomessa vuosina 1948—1960 sekä pyritään näiden perusteella tarkastelemaan, missä määrin Suomessa havaittu kehitys vastaa muissa maissa tehtyjä havaintoja.

Kuviossa 4 on esitetty kaksi käyrää: Toinen niistä kuvaa kotitalouksien keskimääräisen kulutusalttiuden (C/Y) kehitystä vuosina 1948—1960, toinen kotitalouksien käytettävissä olevan tulon lyhyen ajan vaihteluita mitattuna suh-

Kuvio 4. Kotitalouksien keskimääräinen kulutusalttius ja käytettävissä olevan tulon (vuoden 1954 hinnoin, henkeä kohden) suhteelliset poikkeamat suoraviivaisesta trendistään

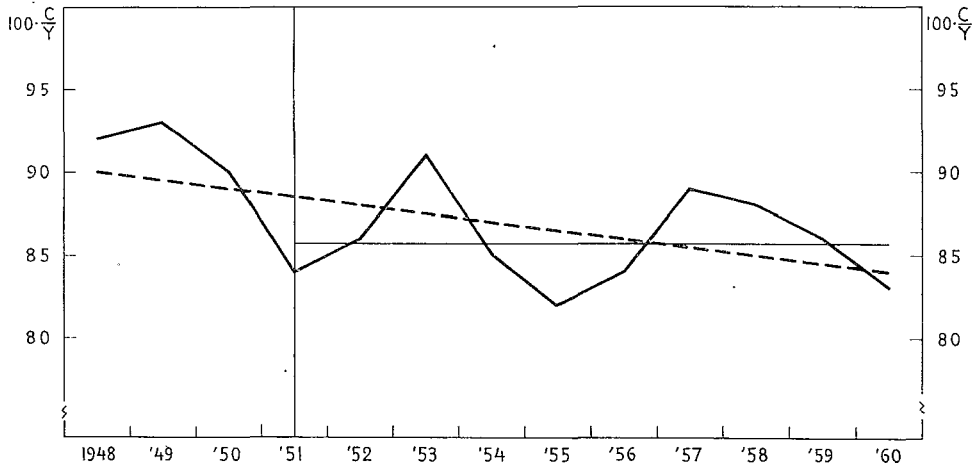
teellisina poikkeamina tulo suoraviivaisesta trendistä ($Y/*Y$)¹. Ensinäkemältä käyrät vaikuttavat toistensa peilikuville. Kuvio osoittaa kulutuksen lyhyen tähtäyksen kehityksessä selvän viivästyksen tuloon nähden: Tulon noustessa trendikehitystä voimakkaammin kulutus ei ole »ehtinyt» heti seurata kasvaneita tuloja, mikä on johtanut tavallista suurempaan »aikomattomaan» säästämiseen ja siten keskimääräisen kulutusalttiuden alentumiseen. Tulokehityksen tasaantuessa tai kääntyessä laskevaksi saavutetusta kulutustasosta ei toisaalta ehkä haluta tinkiä ja sen säilyttäminen on nyt mahdollista ainoastaan käyttämällä entistä suurempi osa tuloista kulutukseen.

Sitä, mihin suuntaan kotitalouksien kulutusalttius on kehittynyt keskimäärin koko aikavälillä, tarkastellaan lähemmin kuvion 5 avulla. Siinä on eri vuosina havaituille keskimääräisille kulutusalttiuksille laskettu lineaarinen trendi, joka on selvästi laskeva. Koko vuosijaksolle 1948—1960 laskettu keskimääräinen kulutusalttius oli 0.87; trendin mukaan laskien se oli vuonna 1960 noin 7 % alempi kuin vuonna 1948. Voidaanko tällaista kehityssuuntaa pitää ilmeisenä ja jatkuvana? Kun kotitalouksien reaalitytulot henkeä kohden nousivat 1.7-kertaiseksi vuosina 1948—1960, niin voidaanko saatua tulosta pitää muissa maissa virheellisiksi havaittuja otaksuvia vastaavana?

Lähempi tarkastelu osoittaa, ettei tällaiseen johtopäätökseen voida ilmeisestikään tulla. Trendin laskevan suunnan saavat aikaan yksinomaan periodin 3 ensimmäistä vuotta, joiden aikana keskimääräinen kulutusalttius oli poikkeuk-

¹ $*Y = 97.5 + 3.62 t$, jossa Y = kotitalouksien käytettävissä oleva tulo vuoden 1954 hinnoin henkeä kohden indeksinä (1954 = 100) ja t = aika (1953 = -1, 1954 = 0, 1955 = 1, jne.).

Kuvio 5. Kotitalouksien keskimääräinen kulutusalttius Suomessa vuosina 1948—1960

sellisen korkea eli yli 0.91. Pääasialliset syyt tähän ovat helposti löydettävissä sodan aikaisen säännöstelytalouden purkamisesta, joka sattui juuri näihin vuosiin. Säännöstelyn purkamisen seurauksena nousivat toisaalta hinnat (esim. eräät peruselintarvikkeet), toisaalta syntyi erityisesti monien kestävien ja puoli-kestävien tavaroiden (esim. vaatetustarvikkeet) voimakas ostoryntäys edellisten säännöstelyvuosien aikana loppuun käytettyjen varantojen täydentämiseksi. Nämä molemmat tekijät olivat omiaan nostamaan kulutuksen osuuden poikkeuksellisen korkealle tasolle.

Tehdessä päätelmiä keskimääräisen kulutusalttiuden pitkän tähtäyksen kehitystendensseistä on sen vuoksi tässä syytä jättää mainitut kolme vuotta tarkastelun ulkopuolelle ja rajoittua ainoastaan vuosiin 1951—1960; näin senkin vuoksi, että mainittuna vuosijaksona kulutusalttiuden kehityksessä on havaittavissa kaksi miltei täyttä aaltoa. Tälle vuosijaksolle (1951—1960) laskettu trendi osoittaa keskimääräisen kulutusalttiuden pysyneen käytännöllisesti katsoen vakiona; sen arvo koko vuosijakson keskimääränä oli vajaat 0.86.

Huomautettakoon kuitenkin, että tietyt kulutusmenojen rakenteessa tapahtuvat muutokset saattavat johtaa keskimääräisen kulutusalttiuden alentumiseen. Näin tapahtuu, kun kestävien kulutustavaroiden ostot jonakin aikana kasvavat muita kulutusmenoryhmiä voimakkaammin, ts. että kestävien kulutustavaroiden ostojen osuus koko kulutusmenoista suurenee. Edellyttäen, että kestopulutusavaroiden kulutus lasketaan niiden (lineaaristen) poistojen muodossa antamana palvelusvirtana, näiden tavaroiden kulutus tällöin kasvaa niiden ostoja hitaammin. Vaikka kotitalouksien kulutusmenojen osuus tuloista pysyisi muuttumattomana, merkitsee tämä kotitalouksien säästämisen kasvua, mikä kasvu tapahtuu näin ollen hankittujen kestopulutusavaroiden muodossa.

6. Kulutus kulutusfunktiotarkastelun valossa

Toisaalta kulutusbudjetti- ja toisaalta aikasarjatutkimuksista saatujen tulosten ilmeiseltä vaikuttava ristiriitaisuus antoi 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla uutta virikettä sekä teoreettisille että empiirisille kulutusfunktio- tutkimuksille eri maissa. Näiden tutkimusten tuloksena syntyneissä uusissa kuluttajain käyttäytymistä koskevissa hypoteeseissa on huomiota kiinnitetty kuluttajain käyttäytymisessä ilmeneviin dynaamisiin piirteisiin: preferenssien muotoutumiseen ja niihin ajassa vaikuttaviin tekijöihin sekä kuluttajien tulojensa vastaista kehitystä koskeviin odotuksiin; samaten on tarkastelun kohteeksi otettu kuluttajain hallussa olevan erimuotoisen varallisuuden sekä kulutusluottojen vaikutus kulutuskäyttäytymiseen. Tämän lisäksi on huomiota kiinnitetty empiirisistä aineistoista saatujen tuloja ja kulutusta koskevien mittaustulosten vertailukelpoisuuteen sekä niiden »sisällön» ja virhemahdollisuuksien analysointiin.

Kokonaistaloudellisen kulutusfunktio- tutkimuksen painopiste on ollut Yhdysvalloissa; sen edustajista mainittakoon JAMES S. DUESENBERY, ROBERT FERBER, FRANCO MODIGLIANI ja MILTON FRIEDMAN. Konstruoiduissa kulutusfunktioissa on pyritty yleensä siihen, että sama funktio pystyisi selittämään tai kuvaamaan yksityisessä kulutuksessa havaittavat sekä lyhyen että pitkän tähtäyksen muutokset. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti eräitä tunnetuimpia kulutushypoteeseja sekä esitetään muutamia niihin perustuvien Suomea koskevien kulutusfunktio- laskelmien tuloksia.¹

Esitetyistä erityyppisistä kuluttajain käyttäytymistä koskevista hypoteeseista voidaan tunnetuimpina mainita seuraavat: absoluuttisen tulo- hypoteesi, kulutuksen viivästyshypoteesi, suhteellisen tulo- hypoteesi, pysyväistulo- hypoteesi sekä varallisuus- ja likviditeettihypoteesit. Keynesin esittämän ja myöhemmin ankaran kritiikin kohteeksi joutuneen absoluuttisen tulo- hypoteesin mukaan »korkeampi absoluuttinen tulotaso pyrkii yleensä suurentamaan tulo- ja kulutuksen välistä erotusta».² Kuten edellä todettiin, empiiriset aikasarjahavainnot eivät ole tukeneet tätä olettamusta. Absoluuttisen tulo- hypoteesia voidaan ehkä parhaiten tulkita luonnehtimalla sitä lyhyen tähtäyksen kulutushypoteesiksi. Vaikka kulutuksen ja tulo- suhde pitkällä aikavälillä ja reaali- tulo- kasvaessa onkin pysynyt likimain muuttumattomana, voidaan tämän suhteen havaita lyhyellä aikavälillä — eri suhdannevaiheissa — tuntuvastikin vaihtelevan. Nousevan tulo- periodeilla kulutuksen suhde tuloon saattaa absoluuttisen tulo- hypoteesin mukaisesti alentua, mutta tulo- jen las- kiessa kulutuksen osuus sen sijaan uudelleen kasvaa.

Kulutuksen viivästyshypoteesin perusteeksi on esitetty sekä »teknillisiä» että kuluttajain reagointialttiuteen nojaavia selityksiä. Luon-

¹ Seuraava tarkastelu perustuu pääasiassa kirjoittajan edellä viitattuun kulutusfunktio- tutkimukseen.

² J. M. KEYNES Työllisyys, korko ja raha (käännös), Porvoo 1951, s. 125—126.

teeltaan teknillisenä perusteena voidaan pitää sitä seikkaa, että suuri osa tulonsaajista voi täsmälleen tietää tulojensa suuruuden vasta tuloperiodin päättymisen jälkeen ja että korvaukset sekä työsuorituksista että pääomapalveluksista maksetaan yleensä vasta jälkikäteen. Näin ollen kestää tietyn ajan, ennen kuin kuluttajat saavat ansaitsemansa tulon haltuunsa ja voivat käyttää sitä kulutusmenoihinsa. Edelleen tulojen kasvaessa saattaa ilmetä kykenemättömyyttä (valintavaikeuksia) tai mahdollisuuksien puutetta välittömästi lisätä kulutusta etenkin silloin, kun kulutusta halutaan laajentaa uusiin hyödykkeisiin. Tulojen laskiessa ollaan puolestaan sidottuja edellisten tuloperiodien päätöksiin, kun kyseessä ovat kestävätkä kulutustavarat ja niiden käyttökustannukset.

Kulutuksen viivästysilmiön yhteydessä on myös erityisesti vedottu kuluttajain »reagoinnin hitauteen» tulojen muutoksiin nähden. On päätelty, että kulutustavat ovat merkittävästi jäykemmät kuin säästämistottumukset ja että vaatii oman aikansa, ennen kuin kulutustaso sopeutuu tulojen muutokseen. Jos tulotasossa tapahtuu merkittävä alentuminen totuttuun tasoon nähden, syntyy voimakasta painetta omaksuttuja kulutustottumuksia vastaan. Tämä paine pyritään osittain purkamaan yrittämällä ylläpitää entistä kulutustasoa säästämisen kustannuksella. Vastaavasti, kun ennen pitkää on totuttu alentuneeseen tulo- ja kulutustasoon, pyritään jälleen tulon uudelleen noustessa lyhyellä tähtäyksellä pitäytymään alentuneella tulotasolla omaksuttuihin kulutustottumuksiin; tämä merkitsee nyt sitä, että säästöt kasvavat suhteellisesti nopeammin kuin kulutus.

Kulutuksen viivästyshypoteesin eri versioille on yhteistä, että kulutuksen on käytettävissä olevan tulon ohella katsottu riippuvan myös edellisen periodin tai tiettyjen aikaisempien periodien tulo- tai kulutustasosta.

Suhteellisen tulon hypoteesin perusideana on, että kuluttajain kulutustottumukset — heidän kulutusalttiutensa — eivät riipu heidän tulojensa absoluuttisesta määrästä, vaan siitä suhteesta, jossa heidän tulonsa ovat heidän lähiympäristönsä kuluttajien tuloihin. Toisin sanoen yksityisen kuluttajan kulutusalttius olisi tämän mukaan riippuvainen siitä, mikä hänen asemansa on vertikaalisessa tulonjakautumassa.

Duesenberry, jolle ensi sijassa kuuluu ansio suhteellisen tulon perusideoiden motivoinnista,¹ on antanut tälle kuluttajien keskinäiselle riippuvuusilmiölle nimen *demonstration effect*, joka voitaneen suomentaa termillä »esikuvavaikutus». Duesenberryn varsin kärjistetty hypoteesi on antanut aiheita perusteltuun kritiikkiin, joskaan yleisesti ei voitane kieltää tietyillä sosiaalisilla ryhmillä olevan vaikutusta yksityisten jäsentensä kulutuskäyttäytymiseen. Tämä voi ilmetä esimerkiksi sen kautta, että yksityisten kuluttajien tulo-odotukset ovat voimakkaassa keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Kuluttajain tulo-odotukset ja

¹ JAMES S. DUSENBERRY *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Cambridge, Mass. 1949.

ostamisaikomukset sekä näiden ilmiöiden mittaamisyrietykset ovat olleet erityisesti psykologisesti suuntautuneen kulutustutkimuksen kohteena.

Testatessaan suhteellisen tulon hypoteesia ja pyrkiessään yhdistämään kulutusfunktionsa myös lyhyen tähtäyksen muutosten selityksen Duesenberry päätyi funktiotyyppiin, jossa tarkasteltavan periodin kulutus (säästäminen) asetettiin riippuvaksi paitsi käytettävissä olevasta tulosta myös aikaisemmin saavutetusta korkeimmasta tulosta eli »huipputulosta».

Pysyväistulon hypoteesi perustuu — lyhyesti sanottuna — olettamukselle, että mitattu (havaittu) tulo ja kulutus kumpikin jakautuu kahteen komponenttiin: pysyväiseen eli pitkän tähtäyksen komponenttiin ja »transitoriseen» komponenttiin. Jälkimmäinen komponentti edustaa ko. mitattujen suureiden lyhyen ajan vaihteluita; sen ei kuitenkaan tarvitse olla välttämättä luonteeltaan satunnaismiuuttuja. Pysyväistulon hypoteesia ovat riippumattomasti kehittäneet MODGLIANI ja BRUMBERG¹ sekä Friedman,² joskin se — systemaattisemman esitystapansa ansiosta — tavallisesti yhdistetään vain Friedmanin nimeen.

Perusajatuksena Friedmanin hypoteesissa on, että pysyväiskulutus on kiinteässä riippuvuussuhteessa pysyväistuloon, kun sen sijaan tulon ja kulutuksen transitoriset komponentit eivät ole keskenään eivätkä toisiaan vastaavien pysyväiskomponenttien kanssa korreloituneita. Tämän hypoteesin mukaisen kulutusfunktion laatimisen vaikeutena on mainittujen pysyväiskomponenttien eristäminen empiirisestä materiaalista. Joskin kulutuksen pysyväiskomponentti voidaan aggregaattitasolla katsoa likimäärin mitatun kulutuksen suuruiseksi, eivät mitatun tulon komponentit yleensä ole sellaisinaan havaittavissa. Tässä suhteessa Friedman päätyi olettamukseen, että mitatun tulon pitkän tähtäyksen odotettu tai ennakoitu arvo saattaisi likimain edustaa tulon pysyväiskomponenttia. Mitatun tulon odotukset puolestaan katsotaan riippuviksi tulon historiallisesta kehityksestä siten, että varhaisempien tuloperiodien vaikutus nykyhetken odotuksiin on vähäisempi kuin äskeisten periodien. »Teknillisesti» tällainen tulos saadaan yksinkertaisesti käyttämällä esimerkiksi painoja, jotka pienenevät eksponenttifunktion mukaan. Soveltaessaan konstruoimaansa »odotetun tulon» kulutusfunktioita Yhdysvalloista vuosilta 1905—1951 saatuun aineistoon Friedman rajoitti efektiivisen painotusperiodin pituuden 17 yksikköperiodiin. Tämän kulutusfunktion antamat tulokset olivat varsin tyydyttäviä.

Kuluttajain hallussa olevan (netto)varallisuuden voidaan sinänsä katsoa olevan kulutusta mahdollistava tekijä, joka — ainakin periaatteessa — edustaa tuloon verrattavaa ostokykyä. On kuitenkin ilmeistä, että kuluttajan hallussa oleva erityyppinen varallisuus on hänen käyttäytymisensä kannalta eri-

¹ FRANCO MODIGLIANI & RICHARD BRUMBERG Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data (kokoomateoksessa Post-Keynesian Economics, toim. Kenneth K. Kurihara, New Brunswick, NJ 1954).

² MILTON FRIEDMAN A Theory of the Consumption Function, Princeton 1957.

arvoista. Keynesiin viitaten on esitetty, että varallisuuden omistus on jo sinänsä hyötyä tuottavaa ja että mainittu varallisuuden ominaisuus riippuu nimenomaan sen likviditeetistä siinä mielessä, että likviidit varat edustaisivat sitä varallisuuden osaa, joka ensi sijassa on tarkoitettu odottamattomien tapausten varalle. Tästä onkin ollut seurauksena, että huomio on saatettu kiinnittää ainoastaan kuluttajain likviideihin varoihin, ja muu osa varallisuudesta on jätetty tarkastelun taustalle.

Varallisuutta koskevasta heikosta tilastopohjasta ja siten hypoteesien puuttuvasta todentamismahdollisuudesta johtuen kuluttajien varallisuustarkastelu on jäänyt toistaiseksi varsin puutteellisesti viljellyksi alueeksi. Tarkastelun edelleen kehittäminen edellyttäisi ilmeisestikin erityyppisten varallisuusobjektien ja velvoitteiden samoin kuin korkostruktuurin erittelyä.

* * *

Kokeiltaessa erityyppisiä, edellä hahmoteltuihin hypoteeseihin perustuvia aggregaattikulutusfunktioita Suomesta vuosilta 1951—1960 saatavaan vuosiaineistoon osoittautui selityskyvyltään parhaaksi pysyväistulon hypoteesin (ja samalla kulutuksen viivästyshypoteesin) mukainen funktio, joka teoreettisessa muodossaan on seuraavaa tyyppiä:

$$(1.0) \quad C = \alpha Y + \beta E^{-1}C$$

C = yksityinen kulutus
 Y = kotitalouksien käytettävissä oleva tulo
 $E^{-1}C$ = edellisen periodin kulutus

Tämän funktion mukaan tietyn ajanjakson kulutus riippuu sekä tämän ajanjakson käytettävissä olevasta tulosta että sitä edeltäneen ajanjakson kulutuksesta. Funktion sisältöä voidaan yhtäältä tulkita siten, että käytettävissä olevan tulon ohella aikaisemmin saavutetulla kulutustasolla ja kulutustottumuksilla on merkitystä tutkittavan ajanjakson kulutusta selitettäessä. Toisaalta esitetty funktio voidaan matemaattisesti johtaa muotoon, jossa kulutus on tutkittavan ajanjakson ja sitä edeltävien ajanjaksojen tulojen painotetun summan funktio siten, että käytetyt painot nykyhetkestä taaksepäin siirryttäessä alenevat eksponenttifunktion mukaan.

Esitettyssä funktiossa on saman kaavan muotoon itse asiassa yhdistetty kaksi varsin erilaisin perustein johdettua kulutushypoteesia: Friedmanin kehittämä pysyväistulon hypoteesi ja kulutuksen viivästysilmiötä kuluttajain reagointahitautella perusteleva argumentointi. Tulos on sitäkin mielenkiintoisempi sen vuoksi, että kuluttajain reagointahitauten argumentti edusti Keynesin esityksessä keskeistä sijaa ja että Friedman esitti pysyväistulon hypoteesinsa nimenomaan kritiikiksi absoluuttisen tulon hypoteesia kohtaan.

Vuosilta 1951—1960 estimoituna mainittu funktio antoi seuraavan tuloksen:

$$(1.1) \quad {}^*C = 0.414 Y + 0.532 E^{-1}C \quad R = 0.969 \\ (0.038) \quad (0.045)$$

Estimoinnissa käytetyt sekä yksityisen kulutuksen että kotitalouksien käytettävissä olevan tulon aikasarjat esitettiin kiintein (vuoden 1954) hinnoin sekä asukasta kohden laskettuina; ne on liitetty tämän kirjoituksen loppuun. Estimointi suoritettiin pienimmän neliösumman menetelmän mukaisesti ja se suoritettiin suhdemuodossa, ts. siten että selitettävänä muuttujana oli keskimääräinen kulutusalttius. Vakioiden alapuolella on suluissa esitetty niiden keskivirheet; R = yhteiskorrelaatiokerroin.

Niistä kulutusfunktioista, joissa käytettävissä olevan tulon ohella selittävinä muuttujina esiintyivät edellisen periodin tulo ($E^{-1}Y$), korkein aikaisemmin saavutettu tulotaso (Y°) ja korkein aikaisemmin saavutettu kulutustaso (C°), saatiin seuraavat tulokset. Funktio (2), jossa selittävänä muuttujana esiintyy ainoastaan käytettävissä oleva tulo, vastaa lähinnä absoluuttisen tulon hypoteesin mukaista funktiotyyppeä. Sen selityskyky jäi varsin heikoksi, eikä saatu yhteiskorrelaatiokertoimen arvo noussut merkitseväksi.

$$(2) \quad {}^*C = 27\,400 + 0.662 Y \quad R = 0.523 \\ (13\,000) \quad (0.093)$$

$$(3) \quad {}^*C = 0.509 Y + 0.360 E^{-1}Y \quad R = 0.841 \\ (0.073) \quad (0.076)$$

$$(4) \quad {}^*C = 0.526 Y + 0.334 Y^\circ \quad R = 0.817 \\ (0.076) \quad (0.076)$$

$$(5) \quad {}^*C = 0.442 Y + 0.494 C^\circ \quad R = 0.925 \\ (0.056) \quad (0.067)$$

Kun malli (1) estimoitiin siten, että siihen lisättiin vakiotermin, saatiin tulokseksi:

$$(1.2) \quad {}^*C = 9\,300 + 0.388 Y + 0.483 E^{-1}C \quad R = 0.986 \\ (2\,900) \quad (0.026) \quad (0.034)$$

Saatu yhteiskorrelaatiokerroin oli korkeampi kuin ilman vakiotermiä estimoitua mallissa. Tässä vakio-termi sai merkitsevän positiivisen arvon, mikä funktion perusteella päätelmiä tehtäessä johtaisi siihen, ettei keskimääräinen

kulutusalttius tulon kasvaessa pysyisi muuttumattomana, vaan alenisi. Lisättäessä vakiotermin malleihin (3) — (5) oli näissäkin tuloksena selityskyvyn paraneminen, samalla kun vakio-termi sai merkitsevän positiivisen arvon. Näiden mallien selityskyky jäi kuitenkin tässäkin tapauksessa mallin (1) selityskykyä heikommaksi.

Esitettyjen kulutusfunktioiden tulosten perusteella ei kuitenkaan voida vielä mennä tekemään kovin pitkälle ulottuvia johtopäätöksiä. Huomioon on erityisesti otettava lyhyen tutkimusajanjakson sekä aineistossa mahdollisesti esiintyvien virheellisten mittaustulosten vaikutus. Toisaalta on todettava, että tähän asti esitetyissä kulutushypoteeseissa on runsaasti kehittämisen varaa kuluttajan käyttäytymisen entistä realistisempaan selitykseen pääsemiseksi, joskin tuloksena saattaa myös olla entistä komplisoidumpi teoria.

* * *

Liite. Kulutusfunktio-laskelmissa käytetyt muuttujat
markkaa¹

Vuosi	C	C°	E ⁻¹ C	Y	Y°	E ⁻¹ Y
1951	107 166	101 297	101 297	128 045	112 746	112 746
1952	111 440	107 166	107 166	129 797	128 045	128 045
1953	111 447	111 440	111 440	122 024	129 797	129 797
1954	115 820	111 447	111 447	136 197	129 797	122 024
1955	125 442	115 820	115 820	153 549	136 197	136 197
1956	129 690	125 442	125 442	154 882	153 549	153 549
1957	127 606	129 690	129 690	143 012	154 882	154 882
1958	124 954	129 690	127 606	141 728	154 882	143 012
1959	127 015	129 690	124 954	148 007	154 882	141 728
*1960	134 485	129 690	127 015	162 823	154 882	148 007

¹ Muuttujat on esitetty kiintein (vuoden 1954) hinnoin ja henkeä kohden laskettuina; deflatointi on suoritettu kulutushyödykkeiden hintaindeksillä.

C = yksityinen kulutus

Y = kotitalouksien käytettävissä oleva tulo

C°, Y° = aikaisemmin saavutettu korkein kulutus- ja vastaavasti tulotaso

E⁻¹C, E⁻¹Y = edellisen periodin kulutus ja vastaavasti tulo

Seppo Lindblom:

TEOLLISUUDEN HINNAT JA KUSTANNUKSET 1950-LUVULLA

Johdanto

Ensimmäisinä 1940-luvun rauhan vuosina voitiin hintoihin kohdistunut paine käsittää Suomessa, kuten monissa muissakin Euroopan maissa, poikkeuksellisten olojen aiheuttamaksi ohimeneväksi ilmiöksi. Inflatorinen kehitys jatkui maassamme kuitenkin vielä sen jälkeen, kun sodasta rauhaan siirtymisen mukanaan tuomat häiriövaikutukset olivat loppumassa. Sama ilmiö havaittiin muualakin, ja inflaatiosta alettiin puhua pysyvänä ongelmana puitetalouksissa, joissa talouspolitiikalle oli asetettu useita keskenään vaikeasti sopeutettavia tavoitteita. Kokonaiskysynnän jatkuvasti paisuessa ja hintojen kehityssuunnan ollessa nouseva julkinen valta turvautui hintojen, palkkojen ja tuonnin suoranaiseen säännöstelyyn. Kun säännöstelyä harjoitettaessa oli lisäksi otettava huomioon eri etujärjestöjen vaatimukset, oli luonnollista, että hintoja koskevassa tarkastelussa varsin usein kiinnitettiin huomio vallitseviin instituutioihin. Sen sijaan sellaisella tutkimuksella, jolla pyrittiin ennen kaikkea vastaamaan kysymyksen, miten ns. markkinataloudelliset voimat vaikuttavat hintamekanismin toimintaan, ei näyttänyt olevan yhtä suurta relevanssia kuin säännöstelemättömissä oloissa.

Viime sodan jälkeen on ns. taloudellisten tekijäin merkitys maassamme hintojen muutosten selittäjänä selvästi lisääntynyt vasta vuodesta 1957 lähtien. Ainakin mainittu vuosi muodostaa raja-aidan kausille, jotka institutionaalisilta puitteiltaan poikkeavat toisistaan suuresti. Vuoden 1957 syyskuussa suoritettiin devalvaatio ja tämän jälkeen on ulkomaankauppaan liittyviä rajoituksia jatkuvasti purettu. Hintojen ja palkkojen säännöstely on nykyään käytännöllisesti katsoen loppunut, samalla kun palkkapolitiikassa on ainakin toistaiseksi luovuttu jäykästä hintojen ja palkkojen sidonnaisuudesta. Ammatillisen liikkeen harjoittama palkkopolitiikka on luonteeltaan muutoinkin toinen kuin esimerkiksi 1950-luvun alkuvuosina, mikä johtuu siitä, että työntekijäjärjestöjen neuvotteluasema työmarkkinoilla on ammattiyhdistysliikkeen piirissä vallitsevan hajanaisuuden johdosta huonontunut.

Institutionaalisissa oloissa tapahtuneet muutokset heijastavat osaksi niitä pyrkimyksiä, joita on esiintynyt kansainvälisen työnjaon edistämiseksi ja kansainvälisen kaupan laajentamiseksi. Useita maita käsittävien talousalueiden

syntyminen merkitsee kiristyvää kilpailua ja lisääntyviä vaatimuksia kunkin maan kustannus- ja hintakehitykselle. Näissä puitteissa tapahtuva yhteistointa edellyttää valpasta talouspolitiikkaa. Samalla kasvaa hintojen ja muun taloudellisen kehityksen välistä vaikutussuhdetta selvittävän analyysin tarve.

Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa on parin viimeksi kuluneen vuoden aikana suoritettu kokeiluja sellaisten hintoja koskevien mitta- välineiden konstruomiseksi, jotka olisivat apuna kokonaistaloudellista analyysia suoritettaessa. Eräs näistä kokeiluista on nyt selostuksen kohteena olevat kustannuspainelaskelmat, joilla — kuten nimestäkin jo ilmenee — on pyritty hinta-analyysin suorittamiseen kustannuskehityksessä havaittavien muutosten avulla. Periaatteessa ei hintoja koskevaa analyysia voida irrottaa talouselämän muiden riippuvuusuhteiden tarkastelusta. Hintoja koskevan tarkastelun olisikin lähdeittävä siitä, että kustannuskehityksen ohella kysynnän ja tarjonnan välinen suhde vaikuttaa hintojen muuttumiseen. Kysynnän voimakas kasvaminen saattaa aiheuttaa tuotantokapasiteettiin painetta, josta seuraa hintojen nousua. Ns. liikakysynnän aiheuttama paine saattaa kasvaa myöskin työvoiman kohdalla. Ylityöllisyystilanteen aikana ilmenevä palkkojen liukuminen tai pelkästään sopimuspalkat, joiden taso on voinut riippua vallitsevasta tilanteesta työmarkkinoilla, ovat esimerkkejä työvoimaan kohdistuneen liikakysynnän vaikutuksesta tuotantokustannusten ja sitä tietä hintojen nousemiseen. Kysynnän voimakkaan kasvamisen ei kuitenkaan sinänsä tarvitse aiheuttaa muutoksia hinnoissa. Jos liikakysyntä määritellään karkeasti hyödykkeiden (tai työvoiman) kysynnän ja tarjonnan erotukseksi, ovat hintareaktiot riippuvaisia siitä, miten tuotantoresurssit ovat sopeutettavissa kysynnän ja tarjonnan välille syntyneeseen tasapainottomuuteen.

Tarpeellisten tilastollisten perustietojen puutteellisuudesta kuitenkin johtuu, että haluttaessa tutkia hintoja sekä kustannus- että kysyntätekijöistä riippuvaisena ilmiönä, nimenomaan kysyntätekijöiden mittaaminen tai relevantin kysyntämuuttujan valitseminen on hankalaa. Toisinaan voi pelkän kvalitatiivisluonteisenkin informaation hankkiminen kysyntätekijöiden vaikutuksesta hintamekanismin toimintaan olla näissä oloissa tarkoituksenmukaista. Koko kansantalouden hintakehitystä tarkasteltaessa on esimerkiksi mielenkiintoista verrata sitä samanaikaiseen taloudellisen aktiviteetin kehitykseen, joka saattaa osoittautua varsin realistiseksi kysyntätekijöiden indikaattoriksi. Aktiviteetin kehitystä voidaan taas seurata varta vasten laaditun suhdanneindeksin tai kokonaistuotannon volyymin kuvaavan lukusarjan avulla, jolloin tutkimus kohdistuu ennen kaikkea kysymykseen, miten talouselämän suhdannevaihtelut heijastuvat hintamekanismin toiminnassa. Toisinaan on verrattu työttömyyslukujen ja hintojen vaihteluita keskenään. On esitetty laskelmia, joiden mukaan tietyn suuruinen työttömyys olisi vakaan hintatason eräs edellytys. Työttömyyslukujen avulla on myös pyritty arvioimaan hintojen nousun aiheuttaneita tekijöitä. Kun työttömien määrän kasvaessa yleinen hintataso nousee samana-

kaisesti, voidaan yksinkertaistaen päätellä, että pääasiassa kustannustekijät ovat vaikuttaneet hintojen muuttumiseen. Kun sen sijaan hintojen noustessa työttömyys supistuu, voidaan olettaa kysyntätekijöiden näyttelevän hintakehityksessä määräävämpää osaa kuin edellisessä tapauksessa.

Kysyntätekijöiden mittaamiseen ja ennakkointiin liittyvien vaikeuksien johdosta onkin luonnollista, että hinnanmuodostuksen ongelmaa lähdetään usein tarkastelemaan kustannuspuolelta. Relevanttien kustannusten määrittely ja mittaaminen on kysyntätekijöihin verrattuna yleensä helpompaa, varsinkin jos laskelmissa ei erikseen oteta huomioon kysynnän vaikutusta kustannusten kehitykseen. Vertaamalla kustannusten ja hintojen käyttäytymistä toisiinsa voidaan kysyntätekijöiden vaikutusta hintakehitykseen tarkastella kvalitatiivisesti siten, että lasketaan tietyltä ajanjaksolta hintojen ja kustannusten suhdetta osoittava lukusarja, ns. hinta/kustannus -suhde, jota verrataan samana aikana tapahtuneisiin ilmiöihin taloudellisessa aktiviteetissa.

Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa suoritettut kokeilut kustannuspainelaskelmilla ovat toistaiseksi koskeneet ainoastaan teollisuutta. Tutkimuksen kohdistamista ensimmäiseksi tähän elinkeinon voidaan perustella mm. sillä, että teollisuus on elinkeinoistamme suurin ja lisäksi muiden elinkeinojen tuotteiden tärkeä ostaja. Näin ollen teollisuuden kehitys säätelee herkästi koko kansantalouden kehitystä. Kokeilujen tarkoituksena oli suhteellisen yksinkertaisesti ja nopeasti laskettavissa olevan järjestelmän luominen, joka yksinkertaisuudestaan huolimatta — tai juuri siitä syystä — olisi käyttökelpoinen hintoja koskevaan jatkuvaan taloudelliseen analyysiin liittyvä apuväline. Kun muutamia vuosia käsittävien kokeilujen tuloksena menetelmän sopivaisuudesta saatiin suhteellisen myönteinen kuva, päätettiin laskelmat ulottaa koskemaan koko 1950-lukua. Tarkoituksena ei ollut, sitä lienee syytä korostaa, hintojen selittäminen ja hintayhtälön rakentaminen. Edellähän jo viitattiin esimerkiksi kysyntätekijöiden mittaamiseen ja ennakkointiin liittyviin vaikeuksiin. Kustannuspainelaskelmien avulla pyrittiin mittaamaan niiden teollisuuden suorittamien kustannusten kehitystä, joiden voidaan katsoa aiheuttavan muutoksia hinnoissa nimenomaan lyhyellä tähtämellä. Kun käytännössä joudutaan vastaisen lähiajan hintakehityksen arvioimiseksi turvautumaan juuri näiden kustannusten kehitystä koskeviin tietoihin, oli lisäksi tarpeellista selvittää, voidaanko kustannusten ja hintojen käyttäytymisen välillä havaita teollisuudessa jäykkää suhdetta vai onko hinnoilla esimerkiksi tietyissä olosuhteissa selvästi havaittava taipumus nousta nopeammin kuin kustannukset, toisin sanoen voidaanko tämän mittavälineen avulla todeta teollisuuden hinnoissa muutoksia, jotka viittaisivat kysyntätekijöiden vaikutukseen.

Laskelmien suorittaminen¹

Seuraavassa selostetaan laskelmien eri vaiheita ja suoritettuja ratkaisuja lähemmin. Ensinnä tarkastellaan tehtyjä yksinkertaistavia olettamuksia. Teollisuutta tutkittiin kokonaisuutena eli tavallaan yhtenä ainoana yrityksenä, minkä lisäksi oletettiin yrityksen tuottavan ainoastaan kotimaahan markkinoitavia tuotteita. Edelleen oli tutkimuksen kohteena teollisuuden hinnat ja kustannukset »tehtaan portilla», millä tarkoitetaan sitä, ettei laskelmissa otettu huomioon valmiste- ja liikevaihtoverojen vaikutusta teollisuustuotteiden hintoihin. Laskelmat suoritettiin neljännesvuosittain. Kun niiden avulla pyrittiin saamaan kuva etenkin lyhyen ajan kustannuskehityksestä, jätettiin teollisuuden käyttämän pääomapanoksen hinnan muutokset laskelmien ulkopuolelle. Yksinkertaisuuden vaatimus edellytti myös sitä, että kustannustekijäin hintakehitystä arvioitaessa koetettiin mahdollisimman paljon käyttää hyväksi sellaista jo valmista tilastoaineistoa, joka suhteellisen vähäisen muokkauksen avulla olisi käyttökelpoista.

Teollisuuden kotimaahan markkinoitavien tuotteiden hintojen kuvaajaksi valittiin tukkuhintaindeksin rinnakkaisarja »teollisuustuotteet laskettuna ilman valmiste- ja liikevaihtoveroja». Tämä lukusarja on saatavissa kuukausittain ja sopi siksi mainiosti tarkoitukseen. Tosin se on laskettu vasta vuodesta 1952 lähtien, minkä johdosta aikaisemmalta ajalta jouduttiin turvautumaan hintaindeksiin, josta teollisuustuotteiden valmisteverojen suuruudessa tapahtuneita muutoksia ei ollut eliminoitu. Käytettävissä olevien tietojen mukaan valmisteveroissa tapahtuneet muutokset olivat kuitenkin vuosina 1950—1952 koko teollisuuden hintakehitystä ajatellen niin merkityksettämiä, ettei ollut syytä tehdä indeksiin tältä osin muutoksia.

Teollisuuden lyhyen ajan hintakehityksen kannalta relevanttien kustannusten määrittelemiseksi ja eri kustannustekijöiden suhteellisten painojen laske- miseksi käytettiin apuna panos-tuotostaulukkoa Suomen talouselämästä vuodelta 1956. Tämän taulukon mukaan vastaanotti teollisuus eri lähtösektoreilta mm. sivulla 58 olevassa asetelmassa mainitut panokset.

Tarkastelun kohteeksi otettiin neljä kustannusten pääryhmää, jotka olivat seuraavat: työpanos, koti- ja ulkomaiset raaka-aineet sekä palvelukset. Kokonaiskustannuksia laskettaessa laadittiin kunkin neljän kustannuserän hintakehitystä kuvaavat aikasarjat, jotka voitiin painottaa yhteen taulukosta lasketta- vissa olevan kiinteän painojärjestelmän avulla koko tutkimusajanjaksona. Se, että kokonaiskustannusten mittaamisen perustaksi otettiin vuoden 1956 kus-

¹ Laskelmissa käytetty tilastoaineisto: Maataloustilastollinen kuukausikatsaus, Sosiaalinen Aikakauskirja, Teollisuustilasto, Tilastokatsauksia, Ulkomaankauppatilaston kuukausi- julkaisu. Lisäksi on saatu tilastoaineistoa seuraavista laitoksista: Sosiaalinen tutkimustoimisto, Tilastollinen päätoimisto, Tullihallituksen tilastotoimisto, Valtion Rautateiden liiketaloudel- linen tutkimuselin, Valtion Viljavarasto.

Lähtösektori	Panoksen arvo mrd mk
Maatalous	97
Metsätalous	64
Rakennustoiminta	8
Kauppa, pankit, vakuutus . . .	18
Liikenne	32
Työ	197
Tuonti	112

tannusrakenne, korostaa laskelmien kokeenomaisuutta. Vastaisuudessa painoihin pyritään tekemään muutoksia, sikäli kuin tuoreempien taulukkojen ilmestyminen suo siihen tilaisuuden.

Taulukon ilmoittamien panosten arvoihin jouduttiin kuitenkin tekemään joitakin laskelmien kannalta tarkoituksenmukaisia muutoksia. Työpanoksen arvo hyväksyttiin taulukosta sellaisenaan. Sen sijaan kotimaiseen raaka-ainepanokseen tehtiin pari muutosta. Kun maitoa ei tässä yhteydessä käsitelty teollisuustuotteena, vaan ainoastaan teollisuuden raaka-aineena, vähennettiin maatalouden panoksesta meijerien vastaanottaman maitomäärän arvo. Teollisuuden käyttämä ulkomainen vilja käsiteltiin kotimaisena maatalouden raaka-aineena, mitä voidaan perustella sillä, että käytännössä teollisuus joutuu maksamaan koti- ja ulkomaisen viljan seoksesta. Maatalouden panoksen arvo kasvoi tältä osin teollisuuden vuonna 1956 tuoman ulkomaisen viljan arvolla. Metsätalouden panokseksi arvioitiin vain se osa tämän lähtösektorin puu- ja paperiteollisuudelle luovuttamasta panoksesta, mikä katsottiin käytetyn kotimaahan markkinoitavien tuotteiden valmistamiseen.

Taulukon ilmoittamasta tuontipanoksesta vähennettiin ensin tuontiviljan arvo. Lisäksi siitä vähennettiin teollisuuden käyttämän ulkomaisen polttoaineen arvo, koska yksinkertaisuuden vuoksi haluttiin tarkastella vain varsinaisten tuontiraaka-aineiden hintoja teollisuuden kustannuksina. Tämän jälkeen tuontipanokseen vielä lisättiin teollisuuden kotimaisille laivanvarustamoille suorittamat palkkiot, jotka taulukossa oli viety liikennesektorin panokseksi teollisuudelle. Viimeksi mainitun korjauksen avulla päästiin tuontipanoksen cif-arvoon.

Palveluspanoksiksi katsottiin laskelmissa rakennustoiminnan ja liikenteen sekä kauppa, pankit ja vakuutus -sektorin panokset. Rakennustoiminnan käsitäminen tässä yhteydessä palveluselinkeinoksi on perusteltavissa sillä, että tämän panoksen arvo sisältää pääasiassa korjauskustannuksia. Liikennesektorin panoksen arvoon jouduttiin tekemään vähennys laivanvarustamoiden palkkioiden osalta.

Selostettujen tärkeimpien korjausten jälkeen muodostuivat neljän pääkustannuserän prosenteissa ilmaistut painot seuraaviksi:

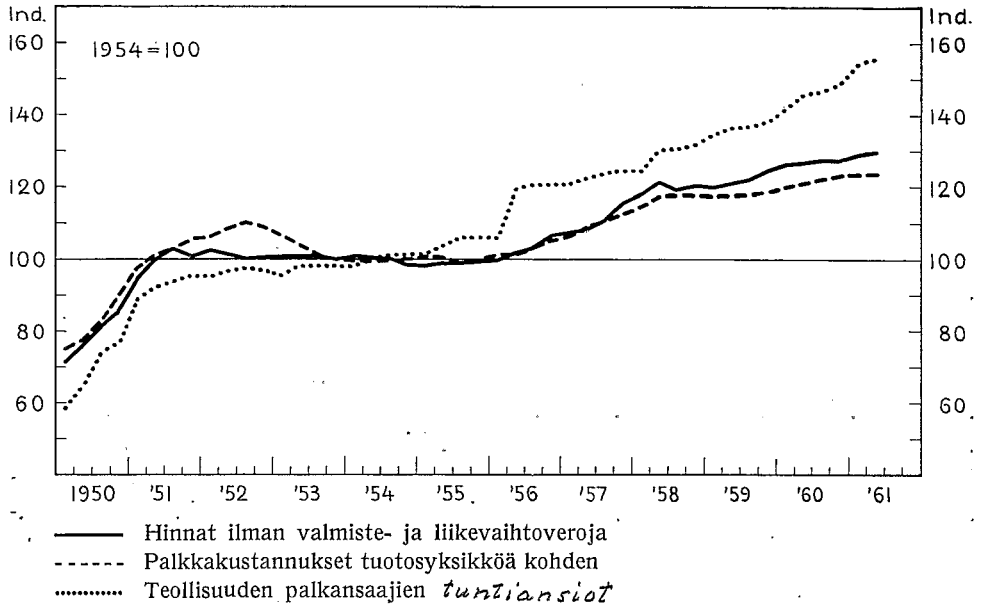
	%
Työpanos	48.2
Tuontiraaka-aineet	22.1
Kotimaiset raaka-aineet	17.9
Palvelukset	11.8
Yhteensä	100.0

Työpanoksen hinnan muutosten selvittämiseksi laskettiin teollisuuden palkkakustannukset tuotosyksikköä kohden. Työpanoksen hintaindeksinä voitaisiin käyttää teollisuuden työntekijäin ja toimihenkilöiden palkka- tai ansiotasoindeksiä, mutta tarkoituksena oli laskea palkkakustannukset siten, että myös tuottavuuden tasossa tapahtuneet muutokset tulisivat otetuiksi laskelmissa huomioon. Toisin sanoen lähdettiin olettamuksesta, että työpanoksen hinnan muutoksesta kohdistuu teollisuustuotteiden hintoihin painetta vain siltä osin, kuin palkkakustannusten nousu ylittää vastaavana aikana tapahtuneen teollisuuden tuottavuuden nousun. Teollisuustilaston aineistosta saatiin koko palkkasumma vuosittain ja interpolointi neljännesvuosittain suoritettiin käyttämällä hyväksi saatavissa olevia tietoja työntekijäin tuntiansioista ja suoritetuista työtunneista. Näin konstruoidusta palkkasummaindeksistä eliminoitiin vielä kausivaihtelut, minkä jälkeen se jaettiin Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa lasketulla teollisuustuotannon kausi- ja satunnaisvaihteluista puhdistetulla volyyymi-indeksillä. Mitään tuottavuusindeksiä ei siis laadittu erikseen.

Kuvioon 1 on piirretty kolme käyrää, jotka kuvaavat teollisuustuotteiden hintojen, teollisuuden palkansaajien ansioiden sekä laaditun palkkakustannusindeksin kehitystä 1950-luvulla. Vuosina 1951—1952 palkkakustannukset tuotosyksikköä kohden nousevat selvästi korkeammalle tasolle kuin teollisuustuotteiden hinnat, mutta muina aikoina kummatkin kehittyvät varsin yhdenmukaisesti. Ansioissa on nähtävissä koko tutkimusajanjakson jatkunut nousupyrkimys, johon ei ole liittynyt vastaavan suuruista hintojen nousua. Tämä on ilmeisesti osaksi johtunut samanaikaisesta tuottavuuden kasvusta. Oletamus laaditun palkkakustannusindeksin relevanssista perustuukin juuri siihen käsitykseen, että tuottavuuden muutokset vaikuttavat yritysten hintapolitiikkaan, ts. tuottavuuden kasvu vähentää ja tuottavuuden aleneminen lisää yrittäjien taipumusta nostaa hintoja.

Teollisuuden käyttämien kotimaisten raaka-aineiden hintojen kehitys laskettiin painottamalla yhteen maatalouden ja metsätalouden panosten hintoja kuvaavat lukusarjat. Maatalousraaka-aineiden hintaindeksi konstruointiin mm. teollisuustilaston aineiston perusteella. Metsätalouden raaka-aineiden hintoja seurattiin Tilastollisen päätoimiston laskeman pyöreän puutavaran hintaindeksin avulla, mikä oli käyttökelpoisin saatavissa olevista.

Kuvio 1. Teollisuuden hinnat ja palkat

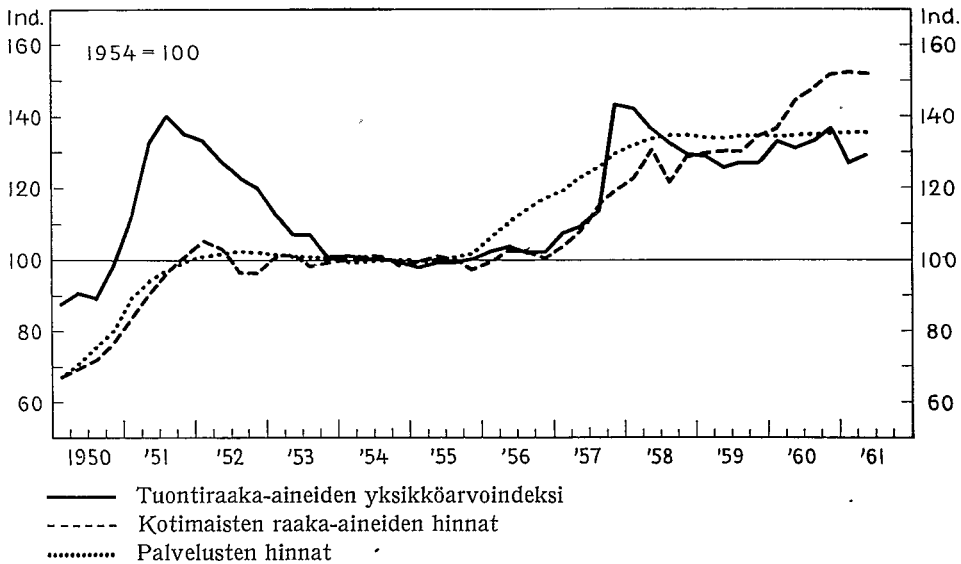

Tuontipanoksen hinnan muutoksia kuvaavana indeksinä käytettiin teollisuuden tuontiraaka-aineiden cif-yksikköarvoindeksiä. Kun ulkomainen vilja käsiteltiin kotimaisena raaka-aineena, poistettiin indeksistä tuontiviljan hinnan vaihteluiden siihen aiheuttamat muutokset.

Teollisuuden vastaanottamien palvelusten hintaindeksi laskettiin siten, että rakennuskustannusindeksi, kaupan ja siihen verrattavien elinkeinojen hintaindeksi (laskettu kansantulotilastosta siten, että tuotannon arvo/tuotannon volyymi = hinta) sekä liikennepalvelusten hintaindeksi painotettiin keskenään. Viimeksi mainittu laskettiin Valtion Rautateiden tavarakuljetusmaksuista ja yksityisen kuorma-autoliikenteen hinnoista saatujen tietojen perusteella.

Kuviossa 2 nähdään teollisuuden raaka-aine- ja palveluskustannusten kehitystä osoittavat käyrät. Tuontipanoksen hinnat ovat vaihdelleet muita jyrkemmin ja aiheuttaneet teollisuuden hintoihin voimakasta kustannuspainetta varsinkin vuosina 1951 ja 1957, joskin tuontihintojen jyrkkä nousu viimeksi mainitun vuoden lopulla johtuu devalvoinnista. Viime vuosina tuontihintojen kehitys on sen sijaan ollut varsin stabiili. Kotimaisten raaka-aineiden hinnoissa ei havaita yhtä jyrkkiä heilahteluja, mutta jos lasketaan niiden muutos tutkimusajankohdan alusta loppuun, huomataan, että ne ovat nousseet teollisuuden kaikista kustannuksista suhteellisesti eniten. Nimenomaan vuosina 1955—1960 on kotimaisen raaka-ainepanoksen aiheuttama kustannuspaine ollut voimakas, mikä johtuu ennen kaikkea maatalousraaka-aineiden hintojen noususta. Metsä-

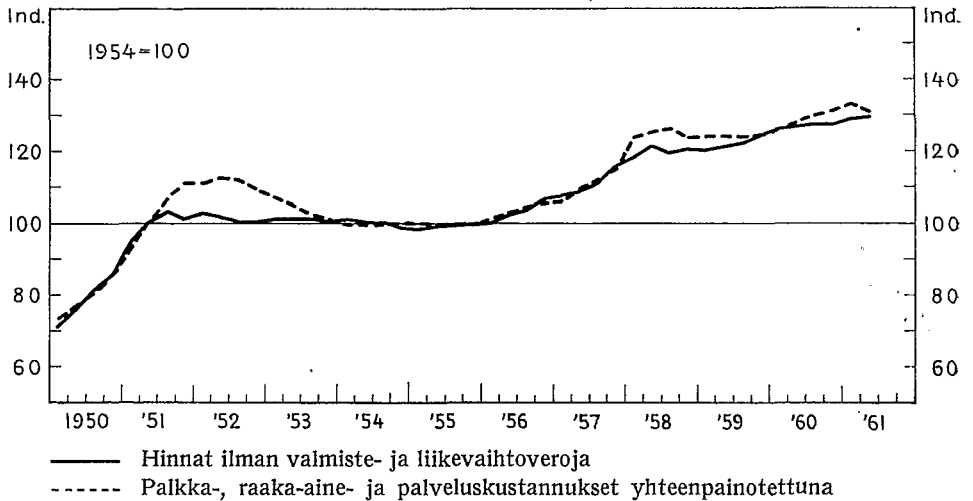
Kuvio 2. Teollisuuden raaka-aine- ja palveluskustannukset

talouden panoksen hinnan noususta johtuva kustannuspaine oli taas voimakain Korean suhdanteen aikoihin. Palvelusten hinnat ovat kehittyneet melko tasaisesti lukuun ottamatta nousuvaiheita 1950—1951 ja 1956—1957, jolloin muidenkin kustannuserien samoin kuin teollisuuden hintojen nousu oli yleensä huomattava. Näitä nousuvaiheita seurasivat niin kustannus- kuin hintakehityksessä tasaisemmat kaudet.

Ennen kuin kustannuksia yhteenpainottamalla ryhdytään tarkastelemaan teollisuuden kokonaiskustannusten kehitystä, on muistettava, että kustannusten muutoksen ja tämän aiheuttaman hintojen muutoksen välillä on ilmeisesti olemassa ajallinen viivästys. Koko kustannuspainetta laskettaessa tämä tulisi ottaa huomioon. Viivästyksen pituus saattaa johtua ensinnäkin siitä, että valmistusvaiheen pituudesta riippuen vie enemmän tai vähemmän aikaa, ennen kuin esimerkiksi raaka-ainehintojen nousu näkyy lopputuotteiden hinnoissa. Tämän ns. teknillisen viivästyksen pituuteen vaikuttaa lisäksi yrittäjän varastonarvostuspolitiikka. Mikäli yrittäjä arvostaa varastonsa viimeksi varastoidun yksikön hinnan mukaan, ei varastojen määrä vaikuta teknillisen viivästyksen pituuteen. Yrittäjän varastonarvostustavassa voi tietenkin tapahtua muutoksia, mutta silloin onkin jo kysymys yrittäjän käyttäytymisen aiheuttamasta muutoksesta viivästyksen pituudessa. Ns. käyttäytymisviivästys saattaa vaihdella melkoisesti. Yrittäjä voi reagoida hintapolitiikassaan eri tavalla kustannusten nousuun ja laskuun. Yrittäjien harjoittama hintapolitiikka kustannusten muutoksen jälkeen on ilmeisesti riippuvainen myös markkinoiden kulloisestakin tilanteesta sekä markkinaodotuksista. Niinpä viivästys vaihdellee mm.

Kuvio 3. Teollisuuden hinnat ja kustannukset

suhdannetilanteen mukaisesti. Toisinaan saattaa viivästys olla jopa negatiivinen. Milloin yrittäjät tietävät etukäteen työmarkkinaosapuolien keskeiseen sopimukseen perustuvien palkankorotusten ajankohdan, on ajateltavissa, että tämä aiheuttaa hintojen nousua jo ennen kuin kustannusten nousu on tapahtunut.

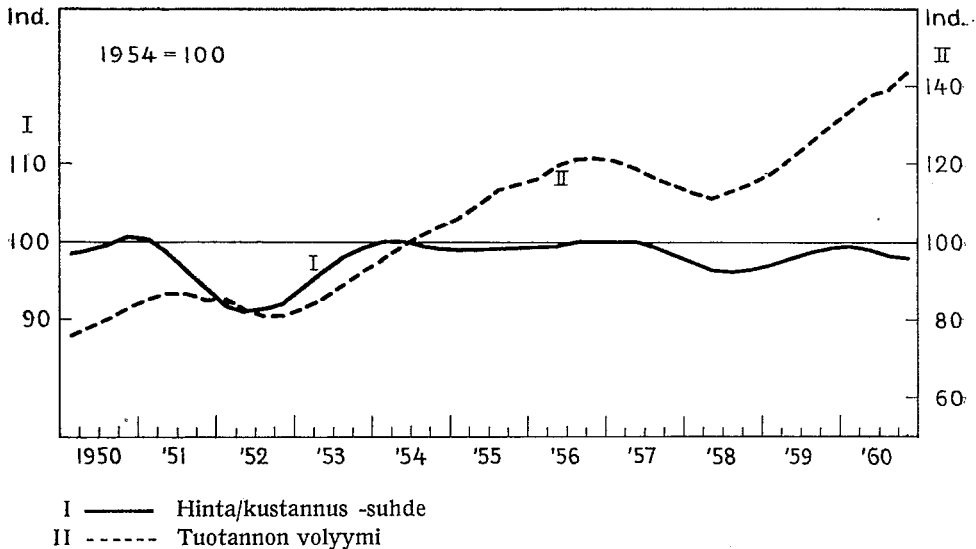
Tarkastelun kohteena olevista teollisuuden kustannuseristä näytti raaka-ainekustannusten ja hintojen muutoksen välillä esiintyneen tutkimusajanjaksona pituudeltaan vaihtelevaa viivästystä. Kokonaiskustannuksia laskettaessa sovellettiin laskelmissa näiden kustannustekijöiden kohdalla 1/4 vuoden pituista viivästystä, mikä suoritettujen kokeilujen jälkeen näytti keskimäärin antavan tyydyttävimmän tuloksen.

Kuvioon 3 voidaan nyt piirtää teollisuuden kokonaiskustannusten ja hintojen kehitystä osoittavat käyrät. Vuoden 1950 alusta vuoden 1961 puoleen väliin ovat molemmat nousseet noin 86 prosenttia. Teollisuuden hintakehitys 1950-luvulla on siis varsin tarkasti seurannut näissä laskelmissa määriteltyjen lyhyen ajan kustannusten kehitystä. Silmiinpistävää kuviossa on kuitenkin se, että vuosien 1952 ja 1958 molemmiin puolin hinnat ovat pysyneet huomattavasti stabiilimpina kuin kustannukset.

Hinta/kustannus -suhde

Suoritettujen laskelmien perusteella näyttää siltä, etteivät tarkastelun kohteena olevat kustannustekijät ole yksin vaikuttaneet teollisuuden hintojen kehittymiseen. Mikäli jäykkä *full-cost*-periaate olisi yksinään ohjannut teollisuus-

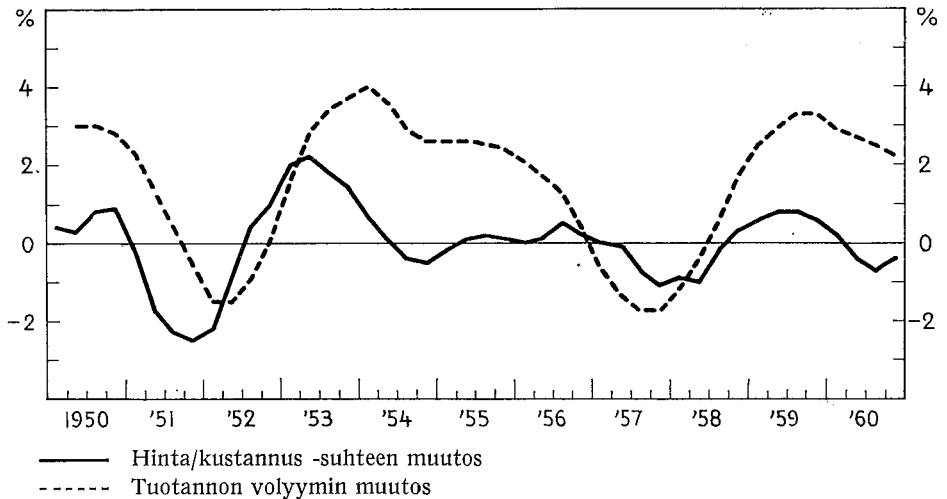
Kuvio 4. Teollisuuden hinta/kustannus -suhde ja tuotannon volyyymi

den hintapolitiikkaa 1950-luvulla, ei hintojen ja kustannusten suhdetta kuvaavassa lukusarjassa (josta seuraavassa lyhykäisyyden vuoksi käytetään merkin-tää P/C-suhde) voitaisi havaita selviä heilahteluja. Tällä kertaa kohdistetaan huomio P/C-suhteen pitkän aikavälin vaihteluihin. Kuviossa 4 on esitetty P/C-suhdetta osoittava käyrä, josta on poistettu kausivaihtelut. Kustannusten ja hintojen kehitystä osoittavien käyrien poikkeaminen toisistaan nimenomaan vuosien 1952 ja 1958 molemmiin puolin heijastuu selvästi P/C-suhteen kehityksessä, jossa näkyy kaksi voimakasta heilahdusta alaspäin. Samalla huomiokiintyy hintojen ja kustannusten välisen suhteen stabiiliin kehitykseen vuosina 1954—1956. Haluttaessa verrata P/C-suhteessa havaittavia aaltoliikkeitä kysynnän puolella tapahtuviin vaihteluihin, olisi tarpeen lukusarja, joka tarkasti kuvaisi esimerkiksi liikakysynnän astetta teollisuudessa. Kun tällaista ei ole saatavissa, jouduteen turvautumaan hypoteeseihin siitä, mikä lukusarja voisi kuvata sopivimmin teollisuuden hintoihin vaikuttavien kysyntätekijöiden kehitystä.

Samassa kuviossa nähdään teollisuustuotannon volyymin kehitystä osoittava käyrä. Vaikka tuotannollisen aktiviteetin kehitys onkin ehkä karkea kysyntätekijöiden kehitystä selvittävä indikaattori, voidaan kuitenkin selvästi havaita, että tuotannon tasossa tapahtuneet heilahdukset heijastuvat samanaikaisesti P/C-suhteen muutoksina. Tämä koskee kuitenkin vain niitä ajanjaksoja, jolloin tuotannollinen aktiviteetti on joko noussut tai laskenut jyrkästi. Sen sijaan ns. normaaleina aikoina, kun teollisuustuotanto on kasvanut tasaisesti, pysyy hin-

Kuvio 5. Teollisuuden hinta/kustannus -suhteen ja tuotannon volyymin prosenttiset muutokset vuosineljännekseltä toiselle

tojen ja kustannusten suhde stabiilina. Näyttää siis siltä, kuin kustannuspaineen kehitys vuoden 1953 lopusta vuoden 1957 alkupuolelle olisi ollut teollisuuden hintapolitiikkaa ensi sijassa ohjannut tekijä. Suhdannetilanteessa ja markkinaolosuhteissa tapahtuneiden voimakkaiden heilahdusten aikana taas kysyntätekijöiden vaikutus hintojen kehitykseen on ilmeisesti kasvanut.

Vielä selvemmin P/C-suhteen ja tuotannollisen aktiviteetin samankaltainen käyttäytyminen tulee ilmi kuviossa 5, jossa nähdään kumpaisenkin prosenttisia muutoksia vuosineljännekseltä toiselle osoittavat käyrät. P/C-suhde näyttää reagoivan tuotannon kasvuvauhtiin jyrkkien muutosten aikana vuosina 1951—1953, mutta tuotannon kasvuvauhdin alentuessa varsin tasaisesti vuoden 1954 alusta P/C-suhteen kasvuvauhti putoaa jyrkästi ja pysyy sen jälkeen lähellä nollaa. Vuoden 1958 aallonpohjan kummankin puolen P/C-suhteen muutoksia osoittava käyrä taas varsin tarkasti seuraa tuotannon kasvuvauhdin aaltoliikettä. Mielenkiintoista on havaita, että kummassakin tutkimusajanjaksona esiintyneessä teollisuustuotannon ekspansiovaiheessa P/C-suhteen kasvuvauhti putoaa nollan alapuolelle suunnilleen niihin aikoihin, jolloin teollisuudessa saavutettiin täystyöllisyys.

Kun kuviota 5 tutkitaan lähemmin, käy ilmi, että ennen vuoden 1952 aallonpohjan saavuttamista tuotannon kasvuvauhti laskee hitaammin kuin P/C-suhteen kasvuvauhti. Jälkimmäinen saavuttaakin pohjalukemansa aikaisemmin kuin edellinen. Samanlaista viivästystä ei tapahdu vuoden 1957 aikoihin, jolloin pikemminkin P/C-käyrä myöhästyy. Kun muistetaan teollisuuden raaka-ainepanosten — varsinkin tuontiraaka-aineen — hintojen jyrkkä nousu vuoden 1951 lopulla, mikä oli omiaan painamaan P/C-suhdetta alaspäin, tulee mieleen ajatus,

oliko raaka-ainekustannusten ja hintojen muutosten välinen viivästys tällöin pitempi kuin laskelmissa sovellettu 1/4 vuotta. Tuontihintojen noustessa devalvaation johdosta voimakkaasti vuoden 1957 lopulla, tämä kustannuspaine taas näyttää purkautuneen hintoihin miltei välittömästi. Tuntuu todennäköiseltä, että viivästykseen pitempi vaihtelu tutkimuskautena on ennen kaikkea johtunut siitä, että vallinneet markkinaolosuhteet ovat aiheuttaneet muutoksia yrittäjän käyttäytymisessä. Ilmeisesti teollisuus ennen vuoden 1952 aallonpohjaa harjoitti suhdannenäkymien huonontuessa varsin varovaista hintapolitiikkaa. Jos edelleen halutaan tulkita P/C-suhteen ja tuotannon aktiviteetin käyttäytymisessä puheena olevina ajankohtina näkyvää lievää epärytymisyyttä, on tietenkin huomattava, ettei kysyntätekijöiden indikaattoriksi valittu tuotantokehitys tarkalleen vastaa todella vallinneita kysyntäolosuhteita. Kysyntätekijöiden muutoksen ja tästä mahdollisesti johtuvan hintojen muutoksen välillä saattaa myös esiintyä viivästystä. Erilaiset laskelmat, joita tämän viivästykseen toteamiseksi on suoritettu, eivät ole tuoneet sellaista lisävalaistusta, että niitä olisi tässä yhteydessä tarpeellista lähemmin selostaa.

Teollisuuden hinta/kustannus -suhdetta ja tuotannon aktiviteettia, jonka on oletettu kuvaavan kysyntätekijöiden muutoksia, koskevan tarkastelun jälkeen voidaan esittää seuraavat päätelmät.

1. Ns. normaaleina aikoina, jolloin teollisuuden aktiviteetissa ei tapahdu jyrkkiä muutoksia, voidaan teollisuuden hintakehitys ilmeisesti arvioida suhteellisen luotettavasti kustannusten kehitykseen perustuvien ennakoiden pohjalla.

2. Silloin, kun tuotannon kasvuvauhdissa sen sijaan tapahtuu voimakkaita heilahteluja, on hintojen tulevaa kehitystä arvioitaessa tarpeellista olla selvillä hinta-kustannussuhteen liikkeistä. On kuitenkin huomattava, että hintojen ja kustannusten välisessä suhteessa tutkimusajanjaksona havaitut aaltoliikkeet ovat johtuneet siitä, että samalla kun kustannuskehityksessä on tapahtunut heilahduksia sekä ylös- että alaspäin, hintakehityksessä on sen sijaan havaittavissa epäsymmetrisyyttä, ts. se on ollut joko nouseva tai stabiili.

3. Teollisuustuotteiden hintojen taipumusta »liukua» eli nousta nopeammin kuin kustannukset on nähtävissä nimenomaan kahta suhdannelamaa seuranneina aikoina, jolloin tuotannon kasvuvauhti on nopeasti voimistunut. Kasvuvauhdin tasaantuessa on hintojen liukuminen lakannut.

Loppusanat

Edellä esitetyt laskelmat antavat ensi kädessä käytännöllistä informaatiota teollisuuden kustannusten ja hintojen kehityksestä. Tarkastelutapa on kuitenkin samalla suonut mahdollisuuden tehdä joitakin hajatoteamuksia teollisuuden

hintojen ja kysyntätekijöiden välisestä riippuvuudesta. Kustannuspainelaskelmilla suoritettu kokeilu osoittanee, ettei mittavälineiden karkeudesta huolimatta tämän tyyppiseltä tarkastelulta puutu mielenkiintoa, kunhan tehtyihin päätelmiin vain suhtaudutaan riittävän kriittisesti.

Teollisuuden hintojen ja kustannusten suhteessa tutkimusajanjaksona havaittu joustavuus, joka on ollut silmiinpistävää voimakkaiden suhdannevaihteluiden aikana, antaa epäilemättä haasteen jatkotutkimuksille. Ennen kaikkea se antaa virikkeen laajentaa tutkimuskenttää niin ajan kuin paikankin suhteen, jolloin vasta olisi mahdollista tehdä johtopäätöksiä siitä, missä määrin hinnat ovat laajalti järjestäytyneessä yhteiskunnassamme ns. markkinataloudellisten voimien säädeltävissä. Voimakkaasti organisoituneessa talousyhteisössä ollaan ilmeisesti taipuvaisia kiinnittämään hintoja koskevassa tutkimuksessa päähuomio kustannusten kehitykseen. Mikäli kustannuspainelaskelmien tapaisia kokeiluja kehittämällä voidaan kuitenkin havaita hinta-kustannussuhteen ja muun taloudellisen kehityksen välillä säännönmukaisuutta, antavat tällaiset tutkimustulokset aiheen korostaa niiden tutkimusmenetelmien tarpeellisuutta, joilla voidaan mitata nimenomaan liikakysyntää ja sen hintavaikutusta.

Syksyllä 1961.

HINNAT JA PALKAT VUOSINA 1960—1962

Edellisessä katsauksessa (Taloudellisia Selvityksiä 1960) todettiin, että hintojen kehitys oli vuosina 1959—1960 vakaa ja palkkojen nousu oli pysynyt suunnilleen tuottavuuden nousun tuntumassa. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan pääpiirteittäin uusinta hintojen ja palkkojenkehitystä sekä hinta- ja palkkapolitiikan ongelmia vuosina 1960—1962. Hintojen nousua koskeva kysymys on jälleen tullut meillä ajankohtaiseksi mm. EEC:n ja EFTAn liittymisongelmien sekä taloudellisen kasvun probleeman yhteydessä.

Yleismaailmallinen inflaatio, joka perustui luottoekspansioon ja tavaranniukkuuteen, on tosin jo useita vuosia ollut ohi. Niinpä suhdanneherkkien raaka-aineitten hinnat, tinaa lukuun ottamatta, ovat jo pitemmän aikaa olleet melkein muuttumatta ja kasvava kilpailu sekä muotoutuvat yhteismarkkinat ovat omiaan puristamaan myös valmiitten tavarain hintoja alaspäin. Lievää inflaatiopainetta kuitenkin esiintyy useissa maissa mm. valtion talouden, täystyöllisyyden ja solidaarisen palkkapolitiikan takia. Etenkin noususuhdanteen ja työvoimapulnan vallitessa pyrkivät palkat liukumaan enemmän kuin keskimääräinen tuottavuus, mikä aiheuttaa painetta hintoihin. Elinkustannuksia on niinkään omiaan korottamaan se seikka, että elintason noustessa kulutus yhä enemmän suuntautuu ns. ylellisyysesineisiin ja henkilökohtaisiin palveluksiin, joiden tuotannossa rationalisoinnin ja tuottavuuden korottamiseen on kiinnitetty vähemmän huomiota. Vuokrasäännöstelyn purkaminen on useissa maissa aluksi korottanut asumiskustannuksia. Kaikesta huolimatta on hintataso johtavissa talousmaissa vielä pysynyt verraten vakaana. Niinpä tukkuhinnat ovat Länsi-Euroopassa nousseet vuonna 1960 keskimäärin 1 prosentin ja 1961 noin 2 %, USA:ssa ja Saksassa taas alentuneet. Elinkustannukset ovat vastaavasti nousseet 1 ½—2 % osoittaen kuitenkin kuluvan vuoden puolella vielä jyrkempää nousua. Joskin USA:n voimistuva noususuhdanne näyttää saaneen aikaan pysähdyksen ns. suhdanneherkkien raaka-aineiden hintojen laskussa, on niiden tuotanto tätä nykyä niin korkealla tasolla ja varastot niin suuret, ettei mitään yleistä tuontihintojen nousua liene pelättävissä satunnaisista maailmanpolitiikan heilahduksesta huolimatta. FAO:n mukaan ovat myös maataloustuotteiden hinnat yhä laskusuunnassa etenkin kotieläintuotteiden osalta, joiden ylituotanto näyttää länsimaissa jatkuvan koko 1960-luvun. Suurista tuontitavararyhmistämme on

mm. kahvin ja viljan hinta kiinteä, hiilen hinta on ylitarjonnan takia laskenut muutamassa vuodessa lähes kolmanneksella ja öljyn maailmanmarkkinanoteraukset ovat pysytelleet vakaina. Rahdit ovat katsauskautena säilyneet ennallaan ja ulkomaankaupan hintasuhde edullisena. Vaikka puunjalostustuotteiden hinnoissa onkin tapahtunut laskua vuoden 1961 lopulta lähtien, pysynee hyvinvointimme kannalta tärkeä ulkomaankaupan vaihtosuhte edelleen kohtuullisena huolimatta siitä, että se kuluvan vuoden alussa on alentunut pari prosenttia. Puunjalostustuotteiden vientihinta on nimittäin yhä 31 % korkeampi kuin ennen devalvaatiota, kun tuontihinnat ovat nousseet vastaavasti vain 14 %.

Puunjalostustuotteiden hintatasoon vaikutti suurissa tuottajamaissa vuosina 1960—1961 valmistunut kapasiteetti, jonka kulutuksen kasvu pystynee vasta vuoteen 1965 mennessä käyttämään täysin hyväkseen. Tästä syystä rajoitti pohjoismainen puunjalostusteollisuus toiminta-astettaan ja sahatavaran ja paperituotteiden hinnat alentuivat vuoden vaihteessa 5—10 %. Pyöreän puun vientihinta sen sijaan on toistaiseksi pysynyt kiinteänä vilkkaan kysynnän takia.

Vaihtosuhte

	Vientitavarain yleisindeksi (fob)	Tuontitavarain yleisindeksi (cif)	Vaihtosuhte
Tilastollinen päätoimisto, 1935 = 100			
1956	2 134	1 572	136
1957	2 347	1 780	132
1958	2 721	1 971	138
1959	2 564	1 864	138
1960	2 775	1 874	148
1961	2 804	1 841	152
1962 maalisk.	2 766	1 854	149

Tullihallitus, 1954 = 100

1960 I nelj.	132	137	96
1960	133	136	98
1961 I nelj.	135	136	99
1961	135	137	99
1962 I nelj.	133	138	96

Kantohinnat, joilla maaseudun tulonmuodostuksessa on keskeinen asema, nousivat hakkuukautena 1960/61 Metsäntutkimuslaitoksen tilastojen mukaan havusahapuun osalta noin 15 %, kuusipaperipuun 40 % ja koivuhalon 60 %. Ns. verokuution hintaa vuodelle 1961 korotettiin 9 prosentilla.

Keskimääräiset kantohinnat hakkuuvuosittain

(Myyntimäärillä painotetut; koko valtakunta)

Hakkuuvuosi	Havusahapuu mk/j ³	Kuusipaperipuu mk/p-m ³	Koivuhalko mk/p-m ³
1949/50	34	346	198
1950/51	64	699	350
1951/52	119	1 918	679
1952/53	83	942	463
1953/54	84	887	383
1954/55	93	1 031	224
1955/56	80	899	267
1956/57	73	805	264
1957/58	87	830	223
1958/59	77	767	167
1959/60	94	810	116
1960/61	109	1 234	186

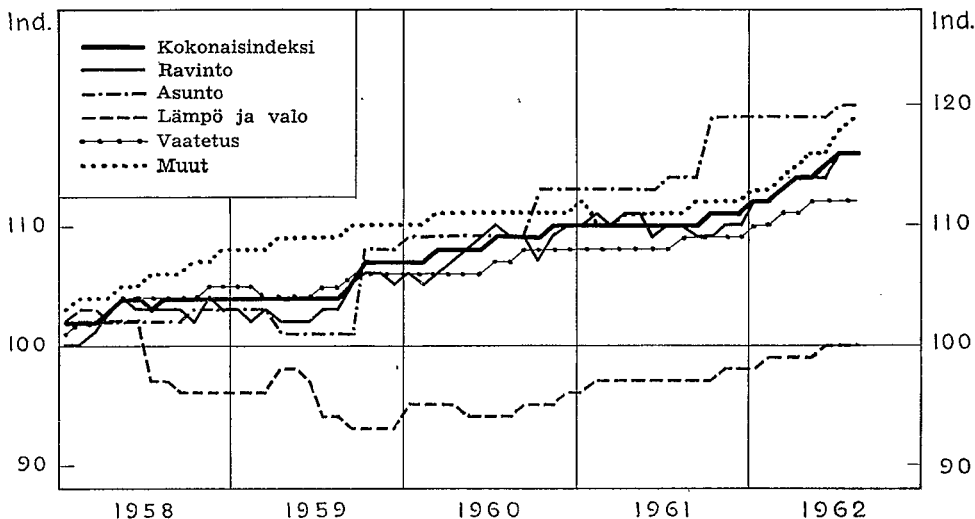
Paperipuun reaalihintana on useita vuosia ollut sahapuun hintaan verrattuna sangen alhainen ja devalvaatiosta huolimatta jopa aleneva vientimaksujen ym. restriktiivisten syiden takia. Halon hintaa on ollut omiaan tukemaan mm. lisääntynyt hakkeen käyttö. Hakkuukauden 1961/62 aikana on kantohintataso ennakkotietojen mukaan ollut yhä lievästi nouseva. Raakapuun hintaa tukee ilmeisesti teollisuuden kapasiteetin kasvusta johtunut lisääntyvä raaka-aineentarve, sillä parina vuonna ovat hakkuut jo ylittäneet metsänkasvun.

Raakapuun hinnan nousu kuvastuu myös tukkuhintaindeksissä, sillä metsätaloustuotteiden hintaindeksi, joka osoittaa puun hintaa tehtaalla, on katsauskautena noussut 13 %. Kotimaiset tavarat ovat samanaikaisesti kallistuneet 6.1 %, maataloustuotteet 5.7 % ja teollisuustuotteet vain 2.3 %. Kun tuontihinnat, joiden paino on kolmannes tavaravalikoimasta, ovat alentuneet 4.7 %, on kokonaisindeksin nousu kuitenkin ollut vain 2.9 %.

Sen sijaan elinkustannusindeksi, johon tuontihinnat vaikuttavat vähemmän, on noussut enemmän. Elinkustannuksia korottavia tekijöitä ovat olleet tavannumukaiset vuokrien tarkistukset, kausiluonteiset perunan ja lihan hinnannousut sekä etenkin kuluvan vuoden puolella tapahtuneet palvelusten ja maksujen korotukset. Nousua jarruttavia tekijöitä ovat olleet taasen mm. tupakkaveron ja kahvitullin alennus vuonna 1961, mikä alensi indeksiä lähes pisteellä. (Mäntäntakoon, että välilliset verot tekivät esim. 1960 noin 13.6 % palkansaajan indeksibudjetista.) Suomen 1. 7. 1961 solmiman EFA-sopimuksen mukaan on ns. EFTA-tulleja alennettu tähän mennessä yhteensä 30 %, erikoistavarain osalta 20 %. Tullitasomme on silti yhä korkea muihin pohjoismaihin verrattuna.

Kuluttajan hintaindeksi

X—XII 1957 = 100

Hintaindeksit pysyivät merkittävän vakaina aina lokakuuhun 1961 saakka. Jatkuvasta noususuhdanteesta, ylityöllisyydestä ja palkkojen noususta johtuen kasvoi kokonaiskysyntä siinä määrin, että syksystä 1961 lähtien alkoi esiintyä hinnannousupainetta, joka voimistui vuoden 1962 alussa. Lievää inflaatiomieli-alaa todistaa myös talletusten kasvun hidastuminen, tonttikeinottelun ja rakennustoiminnan kiihtyminen sekä ns. kestävien kulutushyödykkeiden ostojen jyrkkä nousu. Säännöstelystä vapautetuissa vuokrissa tapahtui suuriakin nousuja ja rakennuskustannusindeksi nousi lähinnä palkkojen johdosta jo vuonna 1961 noin 5 %. Valtio korotti eräitä maksuja, mm. rautatielippujen ja radioluvan hintoja 15—30 %, parturi-, sauna-, ravintola-, linja-auto-, virvoitusjuoma- ym. hinnat nousivat 15—20 %, tekstiiliteollisuus korotti hintoja 4 %, ja myös vähittäiskauppa pyrki korottamaan palkkioitaan vedoten palkkakustannusten nousuun. Vehnäjauhojen hinnat nousivat kaksihintajärjestelmän lakkauttamisen ja kotimaisen jauhatusosuuden lisäämisen takia ja leipomot korottivat valmiin tavaran hintaa.

SAK alajärjestöineen alkoi kiinnittää huomiota hintojen nousuun jo syksyllä 1961 vedoten mm. runkosopimukseen, joka oli solmittu edellyttäen vakaata hintatasoa. Samalta taholta esitettiin epäilyksiä, että teollisuus ja kauppa pyrkivät pyöristämään etukäteen hintojaan ylöspäin silmällä pitäen vuoden 1963 rahanuudistusta ja että EFTA-tullien alennukset olivat hävinneet välittäjäportaaseen. Hallituksen helmikuussa 1962 asettama hintatasotoimikunta totesi kuitenkin tullialennuksen kokonaisvaikutukset vähäisiksi, koska tuontihinnoissa

oli tapahtunut joitakin nousuja. Kun jatkuva hintatason nousu voisi kuitenkin vaikeuttaa mm. syksyn palkkaneuvotteluja ja vuoden 1963 rahanuudistusta, vetosi Mieltusen hallitus elinkeinoelämään harkitsemattomien hintojen nousun torjumiseksi uhaten hintasäännöstelyyn turvautumisella. Keskuspankki puolestaan päätti 29. 3. 1962 korottaa diskonttoa 1 prosenttiyksiköllä kokonaiskysynnän, luotonannon ja rediskonttausten jatkuvan paisumisen hillitsemiseksi, säästämisen edistämiseksi sekä valuuttavarannon suojelemiseksi, mutta maalaisliiton ja vasemmistopuolueitten painostuksesta päätös purettiin 28. 4. 1962.

Uusi, Ahti Karjalaisen johdolla 13. 4. 1962 perustettu porvarillinen enemmistöhallitus lupasi hallitusohjelmassaan mm. pitää silmällä hintatason vakavuutta sekä ehkäistä perusteettomat hintojen ja vuokrien korotukset. Valtion kassatilanne osoittautui kuitenkin niin heikoksi, että hallitus kesäkuussa 1962 katsoi tarpeelliseksi esittää yhtiöveron tilapäistä korottamista 12 prosentilla, autoveron korottamista nykyisestä 20 prosentista 40—90 prosenttiin sekä bensiinin hinnankorotusta. Alkoholiliike korotti viinan hintoja 4—5 % heinäkuun alusta lukien. Tätä kirjoitettaessa ei eduskunta ole vielä veronkorotusesityksiä hyväksynyt. Voitaneen kuitenkin olettaa, että joskin yrityksillä on luontainen taipumus siirtää veronkorotus hintoihin, on voittojen supistamisella vallitsevassa ylityöllisyystilanteessa enemmän kontraktiivinen, investointeja ja kysyntää supistava vaikutus. Kauan toivottua länsiautojen tuonnin vapauttamista on taasen mahdoton ajatella, ellei tuontiryntäystä pystytä estämään.

Elinkustannusindeksin jarruttamiseksi hallitus määräsi 23. 5. 1962 makkaran jälleen hintasäännöstelyyn, mikäli sen hinta ylittää 15. 5. vallinneen tason. Näkkileivän tukkuhinta aleni 5 % monivuorotyötä koskeneen vanhentuneen määräyksen tultua kumotuksi. Muita elinkustannuksiin vaikuttavia ratkaisuja ei hallitus toistaiseksi ole tehnyt. Paisuneen osamaksukaupan suhdannepoliittisesta säännöstelystä annettiin kuitenkin eduskunnalle esitys ja kartellikomitean mietinnöstä on hankittu eri intressipiirien lausunnot.

Niinikään asetettiin 24. 5. 1962 ns. hintaneuvottelukunta seuraamaan hintojen ja maksujen yleistä kehitystä ja tekemään esityksiä tarpeellisista hintapoliittisista toimenpiteistä.

Vaikka poikkeusajan säännöstelyä on yhä purettu, mm. lopettamalla vuoden 1962 alusta yli 20 vuotta kestänyt vuokrasäännöstely, on valtiovallalle edelleen myönnetty tiettyjä säännöstelyvaltuuksia, joista maatalouden hintalaki on huomattavin poikkeus markkinataloudesta. Vuoden 1957 laki hintatason turvaamisesta säädettiin asetuksella 20. 12. 1961 olemaan vielä voimassa vuoden 1962 loppuun, jolloin sen nojalla annetut määräykset lakkaavat olemasta voimassa, ja 30. 12. 1961 annettiin maan ulkomaankaupan turvaamisesta asetus, jolla tavaroiden tuontia ja vientiä tarkkaillaan ja rajoitetaan tietyssä määrin. Laki valuutan säännöstelystä on voimassa vuoden 1962 loppuun. Vientituloista on tehtävä valuuttailmoitus ja tuonti bilateraalisista maista on lisenssinalaista. Pyöreän puun viennissä on hankittava vientitoimikunnan lausunto, ettei hinta

painu alle kotimaisen teollisuuden maksaman hintatason. Länsituonnista on vapautettu noin neljä viidesosaa. Säännösteltyjä ovat tällä hetkellä mm. autot sekä väkirehut, hiili, koksi, jauhamaton vilja, lannoitteet ja polttoaineet, jotka ovat idänkauppamme suurimmat tuontitavararyhmät. Kotimaisen hintasäännöstelyn puitteissa ovat vielä maito, kerma, meijerivoi, juusto, margariini ja sokeri. Benssiinistä ja petrolista on tehtävä hintailmoitus. Kartelliviraston tehtäviin kuuluu kilpailua rajoittavien sopimusten tarkkailu, ja hintojen kehityksen valvontaa varten on sosiaaliministeriön hintaosastolla edelleen suoritettu hintatiedusteluja vähittäismyyntihintojen muodostuksesta. Seuraava taulukko osoittaa hintojen kehitystä hintatarkkailutoimiston keräämän suppeahkon aineiston mukaan elo—syyskuusta 1957 lähtien.

	1957 elo—syyskuu	1960 huhtikuu	1961 marraskuu	1962 toukokuu
Elintarvikkeet	100.0	121.9	127.5	131.8
Kotitalouden metalli- tavarat	100.0	122.7	126.2	129.1
Rakennustarvikkeet ...	100.0	111.2	113.2	113.5
Tekstiili-, kumi- ja nahkatuotteet	100.0	107.7	113.6	115.7
Sekalaiset tarvikkeet ..	100.0	113.4	116.6	117.7
Maksut	100.0	113.3	122.6	128.6
Yhteensä	100.0	115.4	120.4	123.3

Tietty hintojen nousupaine liittyy markkinatalousjärjestelmään etenkin nousuhdanteessa. Ilmeistä kuitenkin on, että meidänkin kansantaloutemme on muodostumassa ns. järjestöjen taloudeksi, jossa hinnat ovat aina jäykät alaspäin, koska kuluttajien hintatietoisuus on vähentynyt vallinneen bruttohinta- ja säännöstelyjärjestelmän aikana. Palvelusalojen rationalisointi lienee niinkään vähäistä ja sekä yksityis- että osuuskaupan harrastus kohdistunee enemmän näyttely-, myymälä- ja myyntikilpailuun kuin hintakilpailuun.

Kuitenkin osoittavat seuraavat virallisiin indeksisarjoihin perustuvat taulukot, että meidän hinnankkehityksemme ei katsauskautena sanottavasti poikkeaa tärkeimpien ulkomaiden hinnankkehityksestä. Kun tuottavuuden nousu meillä on ollut tiettävästi keskitason maiden tasolla, näyttää siltä, että katsauskautena ainakin teollisuuden palkkakustannukset ovat pysytelleet muiden maiden tuntumassa.

Kotimainen hinnankehitys

	huhtik. 1960	huhtik. 1961	huhtik. 1962	Muutos, %	
				huhtik. 1960—	huhtik. 1961—
				huhtik. 1962	huhtik. 1962
Kuluttajan hintaindeksi, X— XII 1957 = 100	108	110	114	+ 5.6	+ 3.6
Elinkustannusindeksi, X 1951 = 100	138	140	145	+ 5.1	+ 3.6
Tukkuhintaindeksi: kotimark- kinatavarain yleisindeksi, 1935 = 100	2 168	2 206	2 231	+ 2.9	+ 1.1
<i>Kotimaiset tavarat</i>	2 234	2 299	2 371	+ 6.1	+ 3.1
Maataloustuotteet	2 373	2 260	2 508	+ 5.7	+ 11.0
Metsätaloustuotteet	3 205	3 564	3 623	+ 13.0	+ 1.7
Teollisuustuotteet	1 863	1 884	1 905	+ 2.3	+ 1.1
<i>Tuontitavarat</i>	2 026	2 009	1 931	— 4.7	— 3.9
Rakennuskustannusindeksi ..	120	127	130	+ 8.3	+ 2.4

Eräiden maiden elinkustannusindeksin, tukkuhintaindeksin
ja teollisuuden ansioiden muutos, %

	Elinkustannus- indeksi	Tukkuhinta- indeksi	Keskitunti- ansiot
	%	%	%
	huhtik. 60/62	huhtik. 60/62	I nelj. 60/62
Suomi	6	3	14
Ruotsi	7	4	17
Norja	7	2	17
Tanska	6	6	23
Saksa	6	3	26
Englanti	8	4	10
Ranska	7	4	17
Belgia	2	2	9
Hollanti	5	1	12
Italia	7	3	14
USA	2	2	7
Sveitsi	5	3	11

Maataloustuotteiden hinnat

Maatalouden hintalaki, jolla maataloustuotteiden hinnat on sidottu maatalouden kustannuksiin ja jonka puitteissa tuottajahinnat on elokuussa tarkistettu seuraavaksi satovuodeksi, olisi päättynyt elokuun lopussa 1961. Eduskunta päätti kuitenkin kesäkuun 29 päivänä 1961 jatkaa lakia vielä satovuodeksi 1961—1963 siten muutettuna, että hintojen tuli olla 1961/62 samat kuin satovuodeksi

1960/61 vahvistetut. Pienviljelijöille päätettiin kuitenkin maksaa valtion varoista ns. pinta-alalisää niin paljon, että hintojen ja kustannusten välinen suhde kehittyi lain edellyttämällä tavalla. Elokuussa 1961 hintatoimikunnan suorittama tarkistuslaskelma osoitti, että satovuoden 1961/62 tuottoa olisi korotettava 3300 milj. markkaa eli 2 %, jotta tavoite saavutettaisiin. Elokuun 24 päivänä 1961 hallitus päätti maksaa nämä pinta-alalisät 1—10 ha peltoa käsittävillä tiloille vuodesta 1962 lukien. Kuluttajahintoihin eivät toimenpiteet vaikuttaneet.

**Maataloustuotteiden luovutushinnat ja
luovutushintaindeksit**

(Pellervo-Seuran mukaan)

	1937/39	1960 huhtikuu	1961 huhtikuu	1962 huhtikuu
Luovutushinnat, markkaa				
Maito	1:24	30:63	30:82	30:89
Kananmunat	14:20	252:50	253:40	226:70
Sianliha	11:75	284:60	248:10	258:40
Naudanliha	7:25	246:70	276:30	272:60
Lampaanliha	9:11	267:20	300:30	316:—
Vehnä	2:62	51:60	51:60	51:—
Ruis	2:25	51:90	51:80	51:60
Ohra	2:07	36:90	28:10	30:20
Kaura	1:62	36:20	29:10	24:40
Herne	3:20	67:—	67:—	68:—
Peruna	—:62	15:10	8:10	18:40
Luovutushintaindeksit				
Kotieläintuotteet	100	2 460	2 470	2 472
Peltoviljelystuotteet	100	2 105	1 892	1 988
Kaikki maataloustuotteet	100	2 329	2 257	2 293
Maataloustarvikkeet	100	1 639	1 613	1 630
Koneet ja kalusto	100	1 906	1 925	1 970
Väkirehut	100	1 364	1 307	1 291
Väkilannoitteet	100	1 171	1 115	1 106
Rakennustarvikkeet	100	2 008	2 027	2 050
Maatalouspalkat	100	3 609	3 776	3 905
Tukkuhintaindeksi	100	1 821	1 853	1 874

Kyseessä olevan katsauskauden aikana tuotteiden hinnat olivat vakaat muna lukuun ottamatta, joiden tuottajahinta ylituotannon ja vientivaikeuksien takia laski alle satovuodeksi vahvistetun tavoitehinnan, joka oli 255 mk/kg. Kun vientihinta oli ajoittain alle 100 mk/kg, kohosivat vientisubventiot vuonna 1961 keskimäärin 156 mk/kg. Voin viennissä oli vientituki keskimäärin 208 mk/kg. Kuluttajan hinnanalennuskorvaus 209 mk/kg maksetaan myös vientivoista.

Juusto mukaan luettuna tekivät maataloustuotteiden vientipalkkiot vuonna 1961 yhteensä 8.8 miljardia ja vuonna 1960 vastaavasti 9.2 miljardia markkaa. Etenkin vain kotimaisen kulutuksen lisääntymisen takia pieniä vientitarve vuonna 1961 edellisestä vuodesta ja kulutuksen kasvu on yhä jatkunut kuluvana vuonna, kaiketi ns. margariiniskandaalin takia. Valtion rahoitus tuotettua maitokiloa kohti on silti katsauskauteenakin ollut noin 30 % maidon tuottajahinnasta. Tästä on kuitenkin kaksi kolmasosaa edellä mainittua kuluttajan hinnanalennuskorvausta.

Maatalouden hintalain yhtenä tarkoituksena oli alunperin tukea maatalouden tulotasoa. Maaseudun elinkustannustutkimus vuosilta 1960—1961 viittaa siihen, että maatalousväestön elintasossa on tapahtunut nousua. Hintalailla on kuitenkin todettu olleen negatiivisia vaikutuksia, koska se on aiheuttanut hintatason nousua ja johtanut subventiomenojen kasvuun. Kun elintarvikkeiden kulutus kasvaa vain 1 prosentin vuodessa, on kotieläintuotanto kasvanut 4 % vuodessa johtaen markkinointivaikeuksiin, jotka yhä lisääntyvät Englannin tuontirajoitusten sekä kuutosmaidien välillä solmitun maataloussopimuksen takia. Professori WESTERMARCKIN komitea, joka on valmistellut pitkän tähtäimen maatalousohjelmaa, esittikin, että maatalouspolitiikassa olisi pyrittävä vain omavaraisuuden tavoitteeseen. Hallituksen antamassa uudessa pysyväksi tarkoitettussa maataloustulolaissa onkin tämä periaate hyväksytty. Kustannusten nousua vastaava hintataso turvattaisiin vain kotimaista kulutusta vastaavalle tuotannolle, kuitenkin vähintään satovuoden 1961/62 määrälle. Maidolle, joka on pienviljelijäväestön pääasiallinen rahantulolähde suuressa osassa maata, käytettäisiin perustana kuitenkin satovuoden 1962/63 tuotosta. Ylijäämästä maksettaisiin viljelijöille vain maailmanmarkkinahinta. Maatalouden hintataso sidottaisiin yleiseen ansiotasoon, mutta palkkojen noustessa kolmella prosentilla ryhdytään toimenpiteisiin kotieläintuotteiden tavoitehintojen muuttamiseksi myös kesken satovuotta. Leipäviljan tavoitehinnat tarkistetaan vain elokuussa. Mahdollisten ylijäämätuotteiden vientiä tukemaan ja kotimaista kulutusta edistämään esitetään perustettavaksi ns. markkinointirahasto. Myöskin EFTA-sopimus velvoittaa meidät 1. 10. 1962 lähtien korvaamaan eräät elintarviketullit tuontimaksuilla. Tätä kirjoitettaessa ovat lakiesitykset vielä käsiteltävinä eduskunnassa.

Kansainväliset hintavertailut ovat rakenneseikkojen vuoksi puutteellisia. Taulukko sivulla 76 antaa karkean yleiskuvan tuottajahinnoista eri maissa. Suomen hinnat ovat korkeammat kuin Ruotsin ja viljan hinnat poikkeavat selvästi yleistasosta. Jos painotetaan eri tuotteet Suomen kokonaistuoton mukaisesti, hintaerot kuitenkin supistuvat (vrt. Komiteanmietintö N:o 6—1962). Sikäli kuin tiedetään, tulee EEC-maiden hintatavoitteeksi jonkinlainen kompromissi Ranskan ja Saksan hintojen välillä. Kansalliset hintatukijärjestelmät poistetaan ja maatalouspolitiikan ohjeeksi otetaan »kohtuullinen tulotas», johon pyritään rationalisointia lisäämällä. Tuontimaksuilla estetään ulkomaiden kilpailu.

Eräiden maataloustuotteiden tuottajahinnat satovuotena 1960/61

(IFAP:n mukaan; Suomi = 100;
suoranaiset subventiot on huomioitu mahdollisuuksien mukaan.)

	Maito	Naudanliha	Sianliha	Munat	Vehnä
EFTA-maat:					
Suomi	100	100	100	100	100
Ruotsi	88	92	85	78	56
Norja	98	112	83	83	85
Tanska	53	78	68	64	49
Englanti	83	101	78	90	50
Sveitsi	96	160	105	115	104
EEC-maat:					
Belgia	68	128	67	70	63
Hollanti	70	105	63	67	54
Länsi-Saksa	77	108	83	78	68
Ranska	66	107	62	67	51
Italia	67	95	55	95	77

Kun maataloustuotteiden vienti on suureksi osaksi ns. ylijäämävientä, jonka hintataso on alhainen, ja kun luonnonolosuhteet suuressa osassa maatamme ovat epäedulliset, kohdannee niin ollen maataloustuotteiden vienti jatkuvia vaikeuksia siitä huolimatta, että maatalouden koneistuminen ja rationalisointi edistivätkin vuosi vuodelta.

Palkat

Työväen ammattiliikkeen hajanaisuus on katsauskautena jatkunut eräitten SAK:sta eronneiden liittojen muodostaessa, lähinnä poliittisista syistä, oman keskusjärjestönsä SAJ:n ja eräitten liittojen, mm. kirja-, sähkö- ja liiketyöntekijäin sekä poliisien jäädessä »villeiksi». Työmarkkinoilla on silti vallinnut verraten hyvä työrauha ja palkankorotukset ovat tapahtuneet enimmäkseen runkosopimuksen mukaan, jonka SAK ja STK solmivat lokakuun 3 päivänä 1960 pitkäaikaisten neuvottelujen tuloksena. Runkosopimuksen pääkohtina oli kaksivuotinen sopimuskausi ja palkankorotus 3.5 % vuoden 1961 alusta sekä 3 % vuoden 1962 alusta lukien. Lisäksi sovittiin maksettavaksi arkipyhäkorvauksia 0.8 % vuonna 1961 ja 0.5 % vuonna 1962. Etenkin SAJ:n taholta arvosteltiin sopimuskauden pituutta ja palkkojen korotuksen pienuutta. Vuoden 1960 loppuun mennessä oli kuitenkin STK solminut noin 350 000 työntekijää koskevat sopimukset SAK:n liittojen kanssa, ja samansisältöiset rinnakkaissopimukset oli

sovittu myös eräitten muitten liittojen, kuten ahtaus-, sähkö-, puhelin-, voimalaitos- ym. alojen kanssa.

Satama- ja meriliikenteen alalla syntyi pienehkö työselkkaus keväällä 1962 ILO:n edustajaa koskevan erimielisyyden takia, mutta yleensä yksityisillä työmarkkinoilla on jatkunut rauhallinen vaihe jo vuoden 1956 yleislakosta alkaen. Sen sijaan on valtion viran- ja toimenhaltijain piirissä esiintynyt enemmän liikehtimistä. Osittain tämä voi johtua siitä, että ao. alojen järjestäminen on voimistunut yhteiskunnan muuttuessa yhä enemmän ammattimies- ja virkamiesvaltaiseksi. Myöskin ovat eräät suljetut ammattikunnat, lääkärit, teknillisten alojen toimihenkilöt ym., joiden koulutuksesta ei ole huolehdittu yhteiskunnan tarvetta vastaavasti, voineet käyttää asemaansa hyväkseen palkkariidoissa. Tärkeänä tekijänä on kuitenkin ollut se, että virkamiesten palkkajärjestelyt usein ovat viivästyneet, vaikka valtioneuvosto jo 9. 9. 1956 tekemällään periaatepäätöksellä sitoutui ryhtymään välittömästi toimenpiteisiin virkamiespalkkauksen tarkistamiseksi, jos yleisillä palkkamarkkinoilla tarkistetaan palkkoja tai palkat yleisesti nousevat. Palkkauksessa on kuitenkin syntynyt epäkohtia sekä eri palkkaryhmien välillä että yleiseen palkkatasoon verrattuna, mikä on heikentänyt valtion kilpailukykyä palkkamarkkinoilla. Hallituksen asettama palkkatasokomitea suositteli lokakuussa 1961 valmistuneessa mietinnössään virkamiesten palkkoihin tasokorotuksia, jotka neljännessä kalleusryhmässä vaihtelivat 2.0—31.6 prosenttiin alimmasta ylimpään palkkaluokkaan, vuoden 1961 alussa vallinneisiin palkkoihin laskettuna. Eräitten järjestöjen mielestä korotusesitys oli kuitenkin liian alhainen etenkin ala- ja keskiluokissa. (Muistettakoon, että eduskunta vuonna 1958 hyväksyi periaatepäätöksen, ettei vastaisissa palkkajärjestelyissä ylimpien ja alimpien välisiä palkkaeroja tulisi lisätä yhtäläisissä prosenttikorotuksissa.) Eduskunnan päätöksellä 29. 3. 1961 myönnettiin virkamiehille taannehtivasti 4.3 prosentin korotus 1. 1. 1961 lukien, kuitenkin vähintään 1900 markkaa kuukaudessa. Kun keväällä 1961 syntyi palkkauksen takia mm. lääkärin, konemestarien, opettajien, teknikkojen, insinöörien ja yliopiston assistenttien palkkaliikkeitä, suoritettiin erillisiä kuoppakorotuksia ja eräänlaisena tasokorotuksen korvikkeena päätettiin asetuksella tammikuussa 1962 maksaa elokuun alusta 1961 taannehtivasti n. 1 palkkaluokan eli 5 prosentin tasokorotus. Runkosopimuksen 3.5 prosentin korotusta eduskunta sen sijaan ei hyväksynyt. Kun palkkaliikehtiminen on jatkunut, antoi hallitus kesällä 1962 esityksen noin 5 000 viran kuoppakorotuksesta ja tasokorotusesityksen, joka vaihtelee 4.5—17.3 prosentin välillä alimmasta 35. palkkaluokkaan. Sitä ylempien palkkaluokkien korotusesitys taas vaihtelee 18.2—40.1 prosentin välillä neljännessä paikkakuntaluokassa. Korkeimmilta virkamiehiltä poistettaisiin kuitenkin ikälisät. Esitykseen sisältyy niinkään uusi palkkaluokittelu sekä vähemmät sopimuspalkkamääräykset. Valtion kassakriisin takia on tarkoituksena toteuttaa korotuksista 40 % lokakuun alusta, loput 1. 1. 1963 lukien. Tätä kirjoitettaessa on kysymys kuitenkin vielä avoimena eduskunnassa. Niinkään on

avoinna postivirkailijain palkkakiista. Postimiehet vaativat näet lakon uhalla 1—2 palkkaluokan korotusta. Helsingin kaupunki päätti kesäkuussa 1962 toteuttaa palkoissaan 4—30 prosentin korotuksen.

Katsauskautena toteutettiin kauan vireillä ollut sosiaalinen uudistus, nimittäin työntekijäin eläkelaki, joka astuu voimaan 1. 7. 1962 lukien. Vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja työntekijä ansaitsee eläkeoikeutta 1 prosentin vuodessa 23. ikävuodesta alkaen. Sen ja kansaneläkkeen turvaama kokonaisaläketaso voi muodostua noin 60 prosentiksi palkasta. Järjestelmä turvaa myös lyhytaikaisissa töissä käyvien eläkkeet. Kun työnantajien kansaneläke- ja lapsilisä-maksu korotettiin 4.5 prosentista 5 prosenttiin ja kun työeläkemaksu on 5 % palkasta, merkitsee uudistus työnantajille palkkakustannusten nousua. Etua työnantajille merkitsee toisaalta se, että eläkekassojen keräämät varat saadaan tiettyyn rajaan saakka lainata yritysten tarpeisiin. Osa vanhemmista työntekijöistä jää niinkään vakuutuspakon ulkopuolelle.

Katsauskautena toteutetuista sosiaalisista uudistuksista on vielä mainittava metsätyömiehille vuoden 1962 alusta myönnetty ns. työvälivähennys eli 40—60 prosentin suuruinen verovähennys metsäpalkkatuloista. Esiintyneen hakkuu- ja ajomiesten puutteen takia oli toimenpide osoittautunut välttämättömäksi. Vähimmäispalkkalain katsotaan vähentäneen alipalkkausta. Metsätöiden koneistumista osoittaa, että 60 % hakkuumiehistä käytti moottorisaha IV neljänneksellä 1961 ja heidän päiväansionsa oli keskimäärin 1 970, muiden 1 560 markkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että maataloudessa, jossa urakkatyö on vähäistä, oli miesten keskituntiansio 142 markkaa, kun taas valtion tie-, rata- ym. töissä se oli 210 markkaa. Rakennusalan ammattimiesten keskituntiansiot vaihtelivat vastaavasti Sosiaalisen Aikauskirjan mukaan 302—382 markan välillä.

SAK:n vaatimuksesta on hallitusohjelmassa asetettu tavoitteeksi myös 40 tunnin työviikko. Mainittakoon, että ILO äskettäin hyväksymässään suosituksessa on todennut, että kullekin maalle soveltuva työajan »sosiaalinen taso» riippuu myös ao. maan tuotantokyvystä, taloudellisesta kehityksestä ja kansainvälisestä kilpailukyvystä, vuosilomien pituudesta ym. Työnantajain taholta on esitetty epäilyksiä, onko meillä nyt vielä mahdollisuuksia — markkinointikilpailun kiristyessä ja suurten ikäluokkien tullessa työnhakuun — rahan arvoa ja reaaliansiotasoa vaarantamatta äkilliseen työajan lyhennykseen. Tätä kirjoitettaessa on asia kuitenkin vielä avoin. Ruotsin LO on pitänyt pitkiä kesäloomia ensisijaisena tavoitteena.

Runkosopimuksen korotukset 4.3 % ja 3.5 % ovat katsauskautena olleet paitsi työntekijäin myös teollisuuden toimihenkilöiden palkankorotusten yleisohjeena.

Puutavarankuljetuksissa korotettiin ajotaksoja, jotka olivat olleet muuttumatta vuodesta 1958 lähtien, noin 15 % keväällä 1962. Merimiehet saivat 7.5 prosentin korotuksen sekä vuonna 1961 että 1962.

Virallinen palkkatilasto

Teollisuusala	Keskituntiansio, markkaa			
	Miehet		Naiset	
	1960 I nelj.	1962 I nelj.	1960 I nelj.	1962 I nelj.
Malmikaivokset (ei rauta-) ja rikastamot	258	293	—	—
Kalkkivilouhimot ja -rouhimot	245	273	147	168
Kalkki- ja sementtiteollisuus	238	271	143	161
Lasitehtaat	236	286	139	163
Posliinitehtaat	256	296	174	201
Metalliteollisuus	244	281	164	187
Nahka-, kenkä-, nahkateos- ja kumitavara- teollisuus	203	238	152	176
Kutomateollisuus	210	241	156	174
Vaateteollisuus	203	248	152	173
Paperi- ja puumassateollisuus	249	280	170	194
Saha-, vaneri- ja puutaloteollisuus	213	246	156	178
Puulaiva- ja veneveistämöt	245	298	—	—
Sokeri- ja makeisteollisuus	227	285	158	182
Tupakkateollisuus	225	270	168	191
Sähkölaitokset	227	249	150	165
Keskimäärin	237	272	159	181

Eräiden maiden teollisuuden tuntiansiot

(Miehet)

	1960 II nelj.		1961 IV nelj.	
	mk	Suomi = 100	mk	Suomi = 100
Suomi	244	100	265	100
Ruotsi	359	147	398	150
Norja	303	124	326	123
Tanska	293	120	325	123
Englanti	281	115	307	116
Länsi-Saksa	218	89	265	100

Oleellisin edellä olevasta taulukosta havaittava muutos on Saksan palkkatason nousu meidän maamme tasolle. Sosiaaliset edut ovat kuitenkin Saksassa korkeammat.

Ns. liukumisen johdosta, joka osaksi johtuu tuotannon tehostumisesta, osaksi palkkasiirtymistä, on teollisuuden ansiotaso katsauskautena noussut 3—4 % vuodessa yli palkanormien korotuksen. Teollisuudessa miesten nimellinen keskituntiansio nousi nimittäin 7.3 % vuonna 1960 ja 6.4 % vuonna 1961. Kun hintataso oli vakaa, nousivat myös reaaliensiot noin teollisuuden tuotavuuden lisäyksen verran. Kansantuloarvioiden mukaan lienee myös kaikkien

palkansaajien reaaliensiotaso noussut vuonna 1961 vajaat 5 %. Vuonna 1958 alkanut nousu on siis jatkunut ja esim. teollisuudessa miesten reaaliensioindeksi oli STK:n mukaan IV neljänneksellä 1961 pisteluvussa 116.7 (1958 = 100). Kuluvan vuoden puolella tapahtunut elinkustannusten nousu on kuitenkin hidastanut reaaliensioiden kehitystä. I neljänneksellä 1962 oli nimittäin nousu miesten nimellisansioiden kohdalla 2.6 % ja naisten 4 %.

Sikäli kuin kansantulo- ja tuottavuuslaskelmista sekä yritysten voitoista ja poistoista voi päätellä, ei palkkakustannusten nousu katsauskautena ole aiheuttanut sanottavaa hintapainetta. Tilanne on ilmeisesti kuitenkin muuttumassa. Vientisuhdanteiden lievän heikkenemisen ja talletusten tyrehtymisen aiheuttamat rahoitusvaikeudet hidastavat kansantulon kasvua, samalla kun vaihtosuhte huononee. Maatalouden tuottajahinnat on maatalouden hintalain mukaan elokuussa tarkistettava vastaamaan kustannusten kehitystä. Uudet sosiaalilait korottavat yrittäjien palkkakustannuksia, ja virkamiesten palkkajärjestelyt ovat saaneet palkkarintamalla aikaan levottomuutta, jota työntekijäjärjestöjen välinen kilpailu lisää. Kun kilpailu ulkomaankaupan liberalisoinnin takia jatkuvasti kiristyy, on pienellä ulkomaankaupasta riippuvalla maalla vaara »hinnoitella itsensä pois markkinoilta», mikäli syksyn suurissa ratkaisuuksissa ei päästä sopimuksiin, jotka suunnilleen vastaavat reaalityöväen vaatimuksia.

30. 6. 1962

Liitteitä

Luottovolyymi vuonna 1961

Taloudellisissa Selvityksissä 1959: II selostetaan yksityiskohtaisesti niitä periaatteita, joita noudatetaan luottovolyymitilaston laatimisessa, ja Taloudellisissa Selvityksissä 1960 on luottojen jakaantumista koskeva selonteko.¹ Pääasiassa on vuoden 1961 tilastossa noudatettu samoja periaatteita kuin aikaisemmin.

Taulukko 1.

Eri luottolaitosryhmien yksityiselle sektorille antaman luoton kasvu vuosina 1960 ja 1961

	1960		1961	
	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	2 196	12.5	248	1.3
Liikepankit	50 474	23.3	40 756	15.3
Postisäästöpankki	6 147	18.8	4 160	10.7
Säästöpankit	22 336	16.7	27 332	17.5
OKO ja osuuskassat	20 555	20.9	27 991	23.5
Kiinnitysluottolaitokset	13 483	42.3	6 241	13.8
Kansaneläkelaitos	11 455	14.6	6 772	7.5
Vakuutusyhtiöt	10 181	14.4	10 986	13.6
Osamaksuluottolaitokset	1 762	—	4 985	282.9
Muut luottolaitokset ²	—47	—23.4	—27	—17.5
Yhteensä	138 542	20.4	129 444	15.8

¹ JUSSI LINNAMO Luottovolyymitutkimuksen rakenne ja käyttömahdollisuudet, Taloudellisia Selvityksiä 1959: II ja SAMA Luottovolyymitilastot ja luottolaitosten luottovolyymi vuonna 1959, Taloudellisia Selvityksiä 1960.

² Vientiluotto Oy. — Teollistamisrahasto Oy:n myöntämä luotto annetaan yksinomaan muiden luottolaitosten välityksellä ja esiintyy tilastossa näiden kohdalla.

Taulukko 2.

Luotonannon jakaantuminen elinkeinoryhmittäin 31. 12. 1960 ja 31. 12. 1961

Lainanottajan elinkeinoryhmä	31. 12. 1960		31. 12. 1961		Luotto- volyymin muutos		Muutoksen osuus kokonais- kasvusta
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	93 338	11.4	111 305	11.7	17 967	19.2	13.9
2. Kaivannaisteollisuus	4 592	0.6	6 514	0.7	1 922	41.9	1.5
3. Teollisuus	189 279	23.1	230 542	24.3	41 263	21.8	31.9
31. Elintarviketeollisuus ..	31 193	3.8	38 454	4.0	7 261	23.3	5.6
32. Tekstiili-, vaatetus-, kenkä- ja nahkateolli- suus	23 959	3.0	23 680	2.5	-279	-1.2	-0.2
33. Puuteollisuus	27 238	3.3	36 657	3.9	9 419	34.6	7.3
34. Paperiteollisuus	59 281	7.2	69 013	7.3	9 732	16.4	7.5
35. Metalli-, kone- ja kul- kunevuteollisuus ..	24 810	3.0	35 793	3.8	10 983	44.3	8.5
36. Savi-, lasi- ja kiven- jalostusteollisuus ..	5 591	0.7	5 947	0.6	356	6.4	0.3
37. Kemian teollisuus ..	8 180	1.0	11 055	1.2	2 875	35.1	2.2
38. Muu teollisuus ja käsi- työ	9 027	1.1	9 943	1.0	916	10.1	0.7
4. Voima- ja sähkölaitokset ..	94 915	11.6	99 566	10.5	4 651	4.9	3.6
5. Rakennusalan yritykset ..	7 981	1.0	10 294	1.1	2 313	29.0	1.8
6. Kauppa	120 726	14.7	132 493	14.0	11 767	9.7	9.1
61. Tukkukauppa	52 553	6.4	53 641	5.7	1 088	2.1	0.8
62. Vähittäiskauppa	60 302	7.4	69 656	7.3	9 354	15.5	7.3
63. Agentuurit, välitystoi- minta ja muu kauppa	7 871	0.9	9 196	1.0	1 325	16.8	1.0
7. Liikenne	26 390	3.2	33 698	3.6	7 308	27.7	5.6
71. Laivaliikenne	6 126	0.7	6 461	0.7	335	5.5	0.2
72. Muu liikenne	20 264	2.5	27 237	2.9	6 973	34.4	5.4
8. Kiinteistöjen hallinta ..	106 998	13.1	123 210	13.0	16 212	15.2	12.5
81. Asuntokiinteistöyhtiöt	86 520	10.6	99 465	10.5	12 945	15.0	10.0
82. Muut kiinteistöyhtiöt ..	20 478	2.5	23 745	2.5	3 267	16.0	2.5
9. Kunnat ja seurakunnat	44 175	5.4	44 811	4.7	636	1.4	0.5
91. Kaupunki- ja kauppa- lakunnat	21 244	2.6	22 253	2.3	1 009	4.7	0.8
92. Maalaiskunnat	14 810	1.8	14 628	1.5	-182	-1.2	-0.1
93. Kuntainliitot	5 329	0.7	5 488	0.6	159	3.0	0.1
94. Seurakunnat	2 792	0.3	2 442	0.3	-350	-12.5	-0.3
10. Palveluselinkeinot	5 207	0.6	7 018	0.7	1 811	34.8	1.4
11. Henkilö- ja sekalaisuotot	125 487	15.3	149 081	15.7	23 594	18.8	18.2
Yksityiset henkilöt:							
111. kiinteistöluotot ..	55 526	6.8	63 532	6.7	8 006	14.4	6.2
112. asunto-osakeluotot	23 337	2.8	31 107	3.3	7 770	33.3	6.0
113. muut luotot	27 056	3.3	32 309	3.4	5 253	19.4	4.0
114. Muut luotonantajat ..	19 568	2.4	22 133	2.3	2 565	13.1	2.0
Yhteensä (1—11)	819 088	100.0	948 532	100.0	129 444	15.8	100.0

Taulukko 3. Elinkeinoryhmien osuus eri luotto-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	11 082	3.6	48	0.1	39 246	21.4
2. Kaivannaisteollisuus	61	0.3	1 229	0.4	308	0.7	276	0.2
3. Teollisuus	13 957	69.6	108 151	35.2	8 059	18.7	11 589	6.3
4. Voima- ja sähkölaitokset	4 677	23.3	2 743	0.9	11 440	26.5	1 080	0.6
5. Rakennusalan yritykset	—	—	6 514	2.1	285	0.7	1 773	1.0
6. Kauppa	582	2.9	81 329	26.4	722	1.7	16 336	8.9
7. Liikenne	765	3.8	14 405	4.7	200	0.5	6 858	3.7
8. Kiinteistöjen hallinta	24	0.1	24 478	8.0	14 900	34.6	37 111	20.2
9. Kunnat ja seurakunnat	7	0.0	7 237	2.3	3 151	7.3	8 806	4.8
10. Palveluselinkeinot	—	—	3 929	1.3	129	0.3	1 655	0.9
11. Henkilö- ja sekalaisuotot	—	—	46 503	15.1	3 832	8.9	58 745	32.0
Yhteensä (1—11)	20 073	100.0	307 600	100.0	43 074	100.0	183 475	100.0

Taulukko 4. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eri

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	0.9	6.1	4.7
Liikepankit	10.0	18.9	46.9	2.8
Postisäästöpankki	0.0	4.7	3.5	11.5
Säästöpankit	35.3	4.2	5.0	1.1
OKO ja osuuskassat	51.8	2.5	9.6	1.2
Kiinnitysluottolaitokset	1.8	53.3	12.4	8.8
Kansaneläkelaitos	—	13.3	7.1	67.1
Vakuutusyhtiöt	0.2	2.2	9.3	2.8
Osamaksuluottolaitokset	0.9	—	—	—
Muut	—	—	0.1	—
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	111 305	6 514	230 542	99 566

laitosryhmien luotonannosta 31. 12. 1961

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys-luotto-laitokset		Kansan-eläkelaitos		Vakuutus-yhtiöt		Osamaksu-luotto-laitokset		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
57 633	39.2	2 035	3.9	—	—	279	0.3	982	14.6	—	—	111 305	11.7	1
166	0.1	3 470	6.7	864	0.9	140	0.1	—	—	—	—	6 514	0.7	2
22 279	15.2	28 511	55.3	16 438	17.0	21 431	23.3	—	—	127	100.0	230 542	24.3	3
1 203	0.8	8 785	17.0	66 836	69.0	2 802	3.0	—	—	—	—	99 566	10.5	4
816	0.6	—	—	80	0.1	485	0.5	341	5.0	—	—	10 294	1.1	5
18 941	12.9	139	0.3	1 573	1.6	12 871	14.0	—	—	—	—	132 493	14.0	6
4 883	3.3	4	0.0	1 022	1.1	3 008	3.3	2 553	37.8	—	—	33 698	3.6	7
10 208	6.9	3 529	6.8	1 048	1.1	31 912	34.7	—	—	—	—	123 210	13.0	8
5 421	3.7	1 934	3.8	8 887	9.2	9 368	10.2	—	—	—	—	44 811	4.7	9
890	0.6	154	0.3	9	0.0	252	0.3	—	—	—	—	7 018	0.7	10
24 538	16.7	3 018	5.9	67	0.0	9 507	10.3	2 871	42.6	—	—	149 081	15.7	11
146 978	100.0	51 579	100.0	96 824	100.0	92 055	100.0	6 747	100.0	127	100.0	948 532	100.0	1—11

elinkeinoryhmien saamasta luotosta 31. 12. 1961

5. Raken-nusalan-yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiin-teistöjen hallinta	9. Kunnat ja seura-kunnat	10. Pal-velus-elinkeinot	11. Hen-kilo- ja sekalais-luotot	Kaik-kiaan (1—11)
—	0.4	2.3	0.0	0.0	—	—	2.1
63.3	61.4	42.8	19.9	16.2	56.0	31.2	32.4
2.8	0.6	0.6	12.1	7.0	1.8	2.6	4.5
17.2	12.3	20.3	30.1	19.7	23.6	39.4	19.4
7.9	14.3	14.5	8.3	12.1	12.7	16.5	15.5
—	0.1	0.0	2.9	4.3	2.2	2.0	5.5
0.8	1.2	3.0	0.8	19.8	0.1	0.0	10.2
4.7	9.7	8.9	25.9	20.9	3.6	6.4	9.7
3.3	—	7.6	—	—	—	1.9	0.7
—	—	—	—	—	—	—	0.0
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
10 294	132 493	33 698	123 210	44 811	7 018	149 081	948 532

Taulukko 5. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eräiden

	3. Teollisuus							
	31. Elintarvike- teollisuus	32. Tekstiili-, vaatetus-, kenkä- ja nahkateollisuus	33. Puuteollisuus	34. Paperi- teollisuus	35. Metall-, kone- ja kulkuneuvo- teollisuus	36. Savi-, lasi- ja kivenjalostus- teollisuus	37. Kemian teollisuus	38. Muu teollisuus ja käsityö
Suomen Pankki	1.7	0.5	0.6	16.7	2.7	—	3.8	0.2
Liikepankit	42.8	80.1	60.0	22.7	65.6	37.1	28.9	62.1
Postisäästöpankki	2.6	1.2	0.5	4.4	5.8	1.3	10.4	2.2
Säästöpankit	7.9	6.1	7.5	0.4	5.6	11.3	1.0	12.8
OKO ja osuuskassat	33.0	5.2	8.1	3.0	3.5	5.5	4.9	11.9
Kiinnitysluottolaitokset	1.2	0.1	1.0	36.7	5.0	2.7	2.5	0.8
Känsaneläkelaitos	4.7	1.4	13.6	6.6	1.6	0.7	36.3	1.8
Vakuutusyhtiöt	6.1	5.4	8.7	9.4	10.0	41.4	12.2	8.2
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—	—	—	—	—
Muut	—	—	—	0.1	0.2	—	—	—
Yhteensä, % mmk	100.0 38 454	100.0 23 680	100.0 36 657	100.0 69 013	100.0 35 793	100.0 5 947	100.0 11 055	100.0 9 943

Taulukko 6. Luottolaitosryhmien antaman luoton muutosten

	Suomen Pankki		Liike- pankit		Postisäästö- pankki		Säästö- pankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalas- tus	—	—	820	2.0	—13	—0.3	6 290	23.0
2. Kaivannaisteollisuus	39	15.7	—9	—0.0	—6	—0.1	45	0.2
3. Teollisuus	922	371.8	20 575	50.5	1 791	43.0	1 590	5.8
4. Voima- ja sähkölaitokset	—1 265	—510.1	—777	—1.9	481	11.6	261	0.9
5. Rakennusalan yritykset	—	—	1 389	3.4	200	4.8	87	0.3
6. Kauppa	—206	—83.1	5 924	14.5	—938	—22.6	2 594	9.5
7. Liikenne	765	308.5	1 345	3.3	72	1.8	1 321	4.8
8. Kiinteistöjen hallinta	—4	—1.6	2 616	6.4	2 417	58.1	4 944	18.1
9. Kunnat ja seurakunnat	—3	—1.2	726	1.8	—224	—5.4	542	2.0
10. Palveluselinkeinot	—	—	1 004	2.5	20	0.4	374	1.4
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	—	—	7 143	17.5	360	8.7	9 284	34.0
Yhteensä (1—11)	248	100.0	40 756	100.0	4 160	100.0	27 332	100.0

elinkeinoryhmien alaryhmien luotonkäytöstä 31. 12. 1961

6. Kauppa			7. Liikenne		8. Kiinteistöjen hallinta		9. Kunnat ja seurakunnat				11. Henkilö- ja sekalaisuudet			
61. Tukku- kauppa	62. Väit- täis- kauppa	63. Agentuuri, välitystoiminta ja muu kauppa	71. Laivaliikenne	72. Muu liikenne	81. Asunto- kiinteistöt	82. Muut kiinteistöt	91. Kaupunki- ja kauppalaikunnat	92. Maalaiskunnat	93. Kuntainliitot	94. Seurakunnat	111. Yksityiset henkilöt: kiinteistöluotot	112. Yksityiset henkilöt: asunto-osakeluotot	113. Yksityiset henkilöt: muut luotot	114. Muut luoton- saajat
0.6	0.2	1.0	—	2.8	0.0	—	0.0	—	—	—	—	—	—	—
77.4	45.6	87.8	76.1	34.8	18.1	27.4	15.1	13.3	23.8	25.6	19.2	47.9	43.3	24.5
1.0	0.2	—	—	0.7	12.3	11.2	8.3	4.9	9.5	2.7	2.4	1.8	0.3	7.3
2.4	21.1	4.0	3.0	24.5	33.9	14.3	14.5	23.6	24.6	32.6	49.6	37.9	27.1	30.2
9.3	19.6	3.7	0.4	17.9	7.8	10.2	2.6	24.0	19.1	11.3	20.8	8.7	17.5	13.5
0.0	0.2	—	—	0.0	3.5	0.3	1.0	9.5	2.5	7.4	3.5	1.8	0.0	1.0
2.8	0.1	—	1.4	3.4	0.9	0.7	35.5	6.1	1.7	—	—	—	—	0.3
6.5	13.0	3.5	19.1	6.5	23.5	35.9	23.0	18.6	18.8	20.4	4.5	1.9	2.9	23.2
—	—	—	—	9.4	—	—	—	—	—	—	—	—	8.9	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
53 641	69 656	9 196	6 461	27 237	99 465	23 745	22 253	14 628	5 488	2 442	63 532	31 107	32 309	22 133

jakaantuminen eri elinkeinoryhmien kesken vuonna 1961

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Osä- maksu- luotto- laitokset		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
9 868	35.3	235	3.7	—	—	—20	—0.2	787	15.8	—	—	17 967	13.9	1
43	0.1	2 133	34.2	—314	—4.6	—9	—0.1	—	—	—	—	1 922	1.5	2
5 792	20.7	3 468	55.6	2 708	40.0	4 444	40.4	—	—	—27	—100.0	41 263	31.9	3
327	1.1	410	6.6	5 041	74.4	173	1.6	—	—	—	—	4 651	3.6	4
163	0.6	—	—	7	0.1	138	1.3	329	6.6	—	—	2 313	1.8	5
3 199	11.4	—16	—0.3	—81	—1.2	1 291	11.8	—	—	—	—	11 767	9.1	6
801	2.9	0	0.0	5	0.1	587	5.3	2 412	48.4	—	—	7 308	5.6	7
2 647	9.5	112	1.8	—51	—0.8	3 531	32.1	—	—	—	—	16 212	12.5	8
—86	—0.3	—131	—2.1	—506	—7.5	318	2.9	—	—	—	—	636	0.5	9
291	1.0	51	0.8	—14	—0.2	85	0.8	—	—	—	—	1 811	1.4	10
4 946	17.7	—21	—0.3	—23	—0.3	448	4.1	1 457	29.2	—	—	23 594	18.2	11
27 991	100.0	6 241	100.0	6 772	100.0	10 986	100.0	4 985	100.0	—27	—100.0	129 444	100.0	1—11

Taulukko 7. Elinkeinryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Teollisuus	579	42.1	7 182	83.0	69	97.2	316	18.5
4. Voima- ja sähkölaitokset	789	57.4	450	5.2	—	—	—	—
5. Rakennusalan yritykset	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kauppa	—	—	14	0.2	—	—	—	—
7. Liikenne	—	—	439	5.1	—	—	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	7	0.5	551	6.4	2	2.8	1 395	81.5
10. Palveluselinkeinot	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	12	0.1	—	—	—	—
Yhteensä (1—11)	1 375	100.0	8 648	100.0	71	100.0	1 711	100.0

Taulukko 8. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus niiden

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	6.3	32.4
Liikepankit	—	—	78.3	18.5
Postisäästöpankki	—	—	0.8	—
Säästöpankit	—	—	3.4	—
ÖKO ja osuuskassat	—	—	8.1	—
Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	4.1
Kansaneläkelaitos	—	—	0.7	14.5
Vakuutusyhtiöt	—	—	2.4	30.5
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—
Muut	—	—	—	—
Yhteensä %	—	—	100.0	100.0
mmk.	—	—	9 169	2 433

ryhmien hallussa olevista obligaatioista 31. 12. 1961

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Osamaksu- luotto- laitokset		Muut		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
741	69.4	—	—	62	10.0	220	8.7	—	—	—	—	9 169	56.8	3
—	—	100	99.0	353	56.8	741	29.1	—	—	—	—	2 433	15.1	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
198	18.5	—	—	26	4.2	3	0.1	—	—	—	—	241	1.5	6
—	—	—	—	—	—	13	0.5	—	—	—	—	452	2.8	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
129	12.1	1	1.0	180	29.0	1 567	61.6	—	—	—	—	3 832	23.7	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	1	0.0	—	—	—	—	13	0.1	11
1 068	100.0	101	100.0	621	100.0	2 545	100.0	—	—	—	—	16 140	100.0	1—11

hallussa olevista eri elinkeinoryhmien obligaatioista 31. 12. 1961

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palveluselinkeinot	11. Henkilö- ja sekalaisluotot	Kaikkiaan (1—11)
—	—	—	—	0.2	—	—	8.5
—	5.8	97.1	—	14.4	—	92.3	53.6
—	—	—	—	0.0	—	—	0.4
—	—	—	—	36.4	—	—	10.6
—	82.2	—	—	3.4	—	—	6.6
—	—	—	—	0.0	—	—	0.6
—	10.8	—	—	4.7	—	—	3.9
—	1.2	2.9	—	40.9	—	7.7	15.8
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	100.0	100.0	—	100.0	—	100.0	100.0
—	241	452	—	3 832	—	13	16 140

Taulukko 9. Elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	59	6.5	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	12	1.3	—	—
3. Teollisuus	—	—	743	81.5	4	4.3
4. Voima- ja sähkölaitokset	—	—	2	0.2	—	—
5. Rakennusalan yritykset	—	—	16	1.7	—	—
6. Kauppa	—	—	29	3.2	—	—
7. Liikenne	—	—	1	0.1	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	3	0.3	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	—	—	—	—	—	—
10. Palveluselinkeinot	—	—	11	1.2	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuotot	—	—	36	4.0	90	95.7
Yhteensä (1—11)	—	—	912	100.0	94	100.0

Taulukko 10. Eri luottolaitosryhmien osuus eri elinkeinoryhmien

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	—	—
Liikepankit	0.3	75.0	28.8	8.3
Postisäästöpankki	—	—	0.2	—
Säästöpankit	22.9	25.0	34.0	54.2
OKO, osuuskassat	69.3	—	36.5	37.5
Kiinnitysluottolaitokset	7.5	—	0.5	—
Kansaneläkelaitos	—	—	—	—
Vakuutusyhtiöt	—	—	—	—
Osamaksuluottolaitokset	—	—	—	—
Muut	—	—	—	—
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	22 052	16	2 579	24

ryhmien välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1961

Säästö- pankit		OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Osamaksu- luotto- laitokset		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
5 051	69.0	15 274	81.7	1 668	24.5	—	—	—	—	—	—	22 052	65.2	1
4	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	0.1	2
878	12.0	941	5.0	13	0.2	—	—	—	—	—	—	2 579	7.6	3
13	0.2	9	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	24	0.1	4
11	0.1	5	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	32	0.1	5
5	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	0.1	6
7	0.1	4	0.0	—	—	—	—	—	—	—	—	12	0.0	7
80	1.1	18	0.1	2 409	35.4	—	—	—	—	—	—	2 510	7.4	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
15	0.2	16	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	42	0.1	10
1 254	17.1	2 426	13.0	2 720	39.9	—	—	—	—	—	—	6 526	19.3	11
7 318	100.0	18 693	100.0	6 810	100.0	—	—	—	—	—	—	33 827	100.0	1—11

saamasta, luottolaitosten välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1961

5. Raken- nusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiin- teistöjen hallinta	9. Kunnat ja seura- kunnat	10. Pal- velus- elinkeinot	11. Hen- kilö- ja sekalais- luotot	Kaik- kiaan (1—11)
—	—	—	—	—	—	—	—
50.0	85.3	8.3	0.1	—	26.2	0.5	2.7
—	—	—	—	—	—	1.4	0.3
34.4	14.7	58.3	3.2	—	35.7	19.2	21.6
15.6	—	33.4	0.7	—	38.1	37.2	55.3
—	—	—	96.0	—	—	41.7	20.1
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	—	100.0	100.0	100.0
32	34	12	2 510	—	42	6 526	33 827

Taulukko 11. Valtion ja luottolaitosten antamat luotot

Lainanottajaryhmä	1959			
	Valtion suora luotto	Luotto- laitosten välittämä valtion luotto	Luotto- laitosten oma luotonanto	Koko luotto- volyymi
	Miljoonaa			
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	18 399	11 200	67 329	96 928
2. Kaivannaisteollisuus	2 888	3	3 524	6 415
3. Teollisuus	12 494	2 440	150 307	165 241
4. Voima-, sähkö- ja vesijohto- laitokset	10 355	21	80 478	90 854
5. Rakennusalan yritykset	96	45	5 470	5 611
6. Kauppa	885	53	97 490	98 428
7. Liikenne	802	17	22 163	22 982
8. Kiinteistöjen hallinta	49 925	2 566	90 268	142 759
9. Kunnat ja seurakunnat	77 830 ¹	—	41 801	119 631
10. Palveluselinkeinot	—	12	3 968	3 980
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	11 101	5 571	95 820	112 492
Yhteensä (1—11)	184 775	21 928	658 618	865 321
12. Luottolaitokset	310	—	..	..
13. Valtio	—	—	61 827	61 827
Kaikkiaan (1—13)	185 085	21 928	..	..
	Prosenttia ryhmän			
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	19.0	11.5	69.5	100.0
2. Kaivannaisteollisuus	45.0	0.1	54.9	100.0
3. Teollisuus	7.6	1.5	90.9	100.0
4. Voima-, sähkö- ja vesijohto- laitokset	11.4	0.0	88.6	100.0
5. Rakennusalan yritykset	1.7	0.8	97.5	100.0
6. Kauppa	0.9	0.1	99.0	100.0
7. Liikenne	3.5	0.1	96.4	100.0
8. Kiinteistöjen hallinta	35.0	1.8	63.2	100.0
9. Kunnat ja seurakunnat	65.1	—	34.9	100.0
10. Palveluselinkeinot	—	0.3	99.7	100.0
11. Henkilö- ja sekalaisluotot	9.9	4.9	85.2	100.0
Yhteensä (1—11)	21.4	2.5	76.1	100.0

¹ Josta kuntien edelleen (mm. asuinrakennus-, asutus-, työllisyys- ja sähköistämistarkoituksiin)

² » » » » » » » » » »

³ » » » » » » » » » »

yhteensä vuosien 1959—1961 lopussa

1960				1961				
Valtion suora luotto	Luotto-laitosten välittämä valtion luotto	Luotto-laitosten oma luotonanto	Koko luottovolyymi	Valtion suora luotto	Luotto-laitosten välittämä valtion luotto	Luotto-laitosten oma luotonanto	Koko luottovolyymi	
markkaa								
19 983	16 596	76 742	113 321	21 492	22 052	89 253	132 797	1
2 861	16	4 576	7 453	2 816	16	6 498	9 330	2
14 948	2 522	186 757	204 227	15 034	2 579	227 963	245 576	3
13 513	20	94 895	108 428	15 018	24	99 542	114 584	4
107	36	7 945	8 088	62	32	10 262	10 356	5
854	36	120 690	121 580	818	34	132 459	133 311	6
741	9	26 381	27 131	710	12	33 686	34 408	7
55 022	2 545	104 453	162 020	59 763	2 510	120 700	182 973	8
79 691 ^a	—	44 175	123 866	81 938 ^a	—	44 811	126 749	9
—	25	5 182	5 207	—	42	6 976	7 018	10
12 430	6 009	119 478	137 917	13 461	6 526	142 555	162 542	11
200 150	27 814	791 274	1 019 238	211 112	33 827	914 705	1 159 644	1-11
494	—	..	..	621	—	..	..	12
—	—	47 982	47 982	—	—	47 536	47 536	13
200 644	27 814	..	..	211 733	33 827	..	..	1-13
koko luottovolyymista								
17.6	14.7	67.7	100.0	16.2	16.6	67.2	100.0	1
38.4	0.2	61.4	100.0	30.2	0.2	69.6	100.0	2
7.3	1.2	91.5	100.0	6.1	1.1	92.8	100.0	3
12.5	0.0	87.5	100.0	13.1	0.0	86.9	100.0	4
1.3	0.5	98.2	100.0	0.6	0.3	99.1	100.0	5
0.7	0.0	99.3	100.0	0.6	0.0	99.4	100.0	6
2.7	0.0	97.3	100.0	2.1	0.0	97.9	100.0	7
34.0	1.6	64.4	100.0	32.7	1.4	65.9	100.0	8
64.3	—	35.7	100.0	64.6	—	35.4	100.0	9
—	0.5	99.5	100.0	—	0.6	99.4	100.0	10
9.0	4.4	86.6	100.0	8.3	4.0	87.7	100.0	11
19.7	2.7	77.6	100.0	18.2	2.9	78.9	100.0	1-11

välittämiä varoja 49 152 milj. markkaa.

» » 49 709 » »
 » » 50 134 » »

LUOTTOMARKKINATILASTOA
VUODELTA 1960

Luottomarkkinatilaston periaatteita ja laskentaperusteita on yksityiskohtaisesti selostettu Taloudellisissa Selvityksissä 1962: I (ULLA BREDENBERG Luottomarkkinatilaston periaatteista ja laskentaperusteista sekä Suomen rahoitustiliinpito vuosien 1953—1959 lopussa).

Rahoituskohteet Velallisectorit	1 Luottolaitokset					
	11 Suomen Pankki	12 Liike- pankit	13 Posti- säästö- pankki	14 Säästö- pankit	15 OKO, osuus- ja säästö- kassat	16 Kiinnitys- luotto- laitokset
a Kulta	13.1	—	—	—	—	—
4 Ulkomaat	13.1	—	—	—	—	—
b Setelit ja metalliraha	0.1	4.4	1.2	2.7	2.2	—
11 Suomen Pankki	—	3.6	1.2	2.7	2.2	—
4 Ulkomaat	0.1	0.8	—	—	—	—
c Pankkitalletukset	86.3	13.9	0.6	25.7	14.9	0.7
11 Suomen Pankki	—	1.3	—	—	0.3	0.2
12 Liikepankit	—	2.0	—	24.1	0.2	0.5
13 Postisäästöpankki	—	1.5	0.6	0.4	1.1	—
14 Säästöpankit	—	0.7	—	1.2	0.3	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	—	—	—	—	12.9	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	0.1	—	—	—	—
4 Ulkomaat	86.3	8.3	—	—	0.1	—
d Lainat	48.8	287.2	55.1	155.0	166.5	45.4
11 Suomen Pankki	—	—	—	—	—	0.2
12 Liikepankit	20.7	—	2.0	—	—	—
13 Postisäästöpankki	—	—	—	—	—	—
14 Säästöpankit	—	7.5	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	—	—	0.5	—	23.2	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	—	—	—
17 Vakuutuslaitokset	—	0.1	—	0.1	—	—
18 Muut luottolaitokset	—	1.4	—	—	—	—
21 Valtio	3.8	4.0	14.1	—	—	—
22 Valtion rahastot	—	0.5	0.8	—	1.5	—
23 Sosiaalivakuutus	—	—	—	—	—	—
24 Kunnat ja seurakunnat	—	5.9	3.4	7.2	4.4	2.1
31 Valtion osakeyhtiöt	9.0	3.7	10.1	0.7	—	7.7
32 Yksityinen sektori	14.6	263.1	24.2	147.0	137.4	35.4
4 Ulkomaat	0.7	1.0	—	—	—	—
e Obligaatiot	20.5	20.4	22.6	5.9	8.8	0.9
12 Liikepankit	—	—	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	0.1	—	0.1	—	4.6	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	3.1	6.1	0.9	1.7	1.1	0.1
18 Muut luottolaitokset	—	0.1	—	0.2	—	—
21 Valtio	6.3	7.8	21.5	2.5	1.1	0.4
siitä: korvausobligatiot	—	0.1	—	—	—	0.1
24 Kunnat ja seurakunnat	—	0.6	—	1.1	0.2	—
31 Valtion osakeyhtiöt	0.5	0.7	—	—	—	0.1
32 Yksityinen sektori	0.3	5.1	0.1	0.4	1.8	0.3
4 Ulkomaat	10.2	—	—	—	—	—
f Osakkeet ja osuudet	1.7	2.9	—	0.6	2.5	0.2
siitä: Ulkomaat	0.2	—	—	—	—	—
Yhteensä (a—f)	170.5	328.8	79.5	189.9	194.9	47.2
g Muut saatavat	4.3	7.4	5.9	—	0.9	0.3
Yhteensä (a—g)	174.8	336.2	85.4	189.9	195.8	47.5

¹ Teollistamisrahasto Oy, Vientiluotto Oy, liikepankkien yhteydessä toimivat osamaksurahoitus-yhtiöt ja Käsiteollisuuden Edistämisseätiö.

tase 31. 12. 1960

Miljardia markkaa

		2 Julkinen hallinto				3 Muut kotimaiset sektorit		4 Ulkomaat	Yhteensä	
17	18	21	22	23	24	31	32			
Vakuutuslaitokset	Muut luottolaitokset ¹	Valtio	Valtion rahastot	Sosiaalivakuutus	Kunnat ja seurakunnat	Valtion osakeyhtiöt	Yksityinen sektori			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	13.1	a
—	—	—	—	—	—	—	—	—	13.1	4
0.1	—	11.6	—	—	0.7	0.1	54.8	—	77.9	b
0.1	—	11.6	—	—	0.7	0.1	54.8	—	77.0	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	0.9	4
11.2	0.1	17.5	0.2	2.0	49.0	4.4	556.6	11.5	794.6	c
—	—	6.2	—	—	0.3	—	—	8.1	16.4	11
5.1	0.1	—	0.1	0.1	17.6	2.0	211.5	3.4	266.7	12
0.8	—	10.6	0.1	1.9	6.7	2.3	51.3	—	77.3	13
2.6	—	0.1	—	—	15.6	—	168.5	—	189.0	14
1.9	—	0.6	—	—	8.8	—	124.8	—	149.0	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	0.1	16
0.8	—	—	—	—	—	0.1	0.5	—	96.1	4
122.9	3.1	3.2	225.7	91.7	0.7	5.6	17.6	162.6	1 391.1	d
—	—	0.3	—	—	—	—	—	9.8	10.3	11
0.6	0.8	—	6.0	—	—	—	—	—	30.1	12
—	—	—	0.2	—	—	—	—	—	0.2	13
0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	7.6	14
0.1	0.4	—	14.3	0.4	—	—	0.2	—	39.1	15
—	—	—	7.1	—	—	—	—	7.0	14.1	16
1.1	—	—	0.2	—	—	—	0.9	—	2.4	17
—	—	—	0.6	—	—	—	—	0.1	2.1	18
0.5	—	—	—	2.1	0.5	0.1	2.5	73.0 ²	100.6	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.8	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
6.9	—	—	79.7	9.7	0.1	0.4	8.3	—	128.1	24
7.9	—	2.9	19.5	61.1	—	1.6	3.0	9.7	136.9	31
105.7	1.9	—	98.1	18.4	0.1	3.2	—	63.0	912.1	32
—	—	—	—	—	—	0.3	2.7	—	4.7	4
11.2	—	—	—	4.6	0.5	0.3	27.3	12.4	135.4	e
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
—	—	—	—	0.2	—	—	0.4	—	5.4	15
2.2	—	—	—	1.0	—	0.3	3.2	11.2	30.9	16
—	—	—	—	—	—	—	0.1	—	0.4	18
5.5	—	—	—	2.7	0.5	—	18.4	1.2	67.9	21
0.2	—	—	—	—	—	—	—	1.2	1.6	—
1.8	—	—	—	0.2	—	—	1.1	—	5.0	24
0.7	—	—	—	0.1	—	—	2.6	—	4.7	31
1.0	—	—	—	0.4	—	—	1.5	—	10.9	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.2	4
9.9	0.1	—	46.2	7.1	25.5	9.7	200.7	—	307.1	f
—	—	—	19.8	—	—	—	0.5	—	20.5	—
155.3	3.3	32.3	272.1	105.4	76.4	20.1	857.0	186.5	2 719.2	(a—f)
13.5	—	15.8	4.7	3.4	54.2	18.1	41.4	7.0	176.9	g
168.8	3.3	48.1	276.8	108.8	130.6	38.2	898.4	193.5	2 896.1	(a—g)

² Siitä 13.5 mrd mk velkakirjavelkaa Kansainväliselle Valuuttarahastolle.

Rahoituskohteet Velallissektorit	1 Luottolaitokset					
	11 Suomen Pankki	12 Liike- pankit	13 Posti- säästö- pankki	14 Säästö- pankit	15 OKO, osuus- ja säästö- kassat	16 Kiinnitys- luotto- laitokset
a Kulta	+0.9	—	—	—	—	—
4 Ulkomaat	+0.9	—	—	—	—	—
b Setelit ja metalliraha	0.0	+ 0.3	— 1.8	+ 0.4	+ 0.4	—
11 Suomen Pankki	—	+ 0.1	— 1.8	+ 0.4	+ 0.4	—
4 Ulkomaat	0.0	+ 0.2	—	—	—	—
c Pankkitalletukset	+3.9	— 0.7	— 0.3	+ 5.8	+ 3.4	— 3.3
11 Suomen Pankki	—	— 1.6	—	—	— 0.6	0.0
12 Liikepankit	—	+ 0.3	—	+ 5.3	0.0	— 3.1
13 Postisäästöpankki	—	— 0.9	— 0.3	+ 0.2	— 0.3	—
14 Säästöpankit	—	+ 0.4	—	+ 0.3	0.0	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	—	—	—	—	+ 4.3	— 0.1
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	0.0	—	—	—	—
4 Ulkomaat	+3.9	+ 1.1	—	—	0.0	— 0.1
d Lainat	+2.2	+62.3	+ 4.3	+22.2	+30.3	+14.9
11 Suomen Pankki	—	—	—	—	—	+ 0.2
12 Liikepankit	+17.6	—	+ 0.5	—	—	—
13 Postisäästöpankki	—	—	—	—	—	—
14 Säästöpankit	—	+ 2.1	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	— 1.7	—	0.0	—	+ 4.3	—
16 Kiinnitysluottolaitokset	—	—	—	—	—	—
17 Vakuutuslaitokset	—	— 0.1	—	0.0	—	—
18 Muut luottolaitokset	—	+ 1.4	—	—	—	—
21 Valtio	— 6.7	— 1.8	— 2.1	—	— 0.1	—
22 Valtion rahastot	—	— 0.4	+ 0.8	—	+ 0.5	—
23 Sosiaalivakuutus	—	—	—	—	—	—
24 Kunnat ja seurakunnat	—	+ 0.9	— 0.1	+ 0.2	— 0.6	+ 0.2
31 Valtion osakeyhtiöt	+0.6	+ 0.9	+ 1.9	+ 0.3	—	+ 1.6
32 Yksityinen sektori	— 8.0	+58.4	+ 3.3	+21.7	+26.2	+12.9
4 Ulkomaat	+0.4	+ 0.9	—	—	—	—
e Obligaatiot	+1.7	0.0	— 0.1	+ 1.2	+ 0.6	+ 0.1
12 Liikepankit	—	—	—	—	—	—
15 OKO, osuus- ja säästökassat	0.0	—	0.0	—	+ 0.5	— 0.3
16 Kiinnitysluottolaitokset	+0.7	— 0.2	+ 0.4	+ 0.1	— 0.1	0.0
18 Muut luottolaitokset	—	0.0	—	0.0	—	—
21 Valtio	— 2.1	+ 0.2	— 0.5	+ 0.9	+ 0.4	0.0
siitä: korvausobligaatiot	—	— 0.1	—	—	—	0.0
24 Kunnat ja seurakunnat	—	0.0	—	+ 0.2	+ 0.2	—
31 Valtion osakeyhtiöt	0.0	0.0	—	—	—	+ 0.1
32 Yksityinen sektori	— 0.6	0.0	0.0	0.0	— 0.4	+ 0.3
4 Ulkomaat	+3.7	—	—	—	—	—
f Osakkeet ja osuudet	0.0	+ 0.4	—	0.0	+ 0.3	+ 0.1
siitä: Ulkomaat	0.0	—	—	—	—	—
Yhteensä (a—f)	+8.7	+62.3	+ 2.1	+29.6	+35.0	+11.8
g Muut saatavat	+0.2	+ 1.2	+ 5.9	—	+ 0.3	0.0
Yhteensä (a—g)	+8.9	+63.5	+ 8.0	+29.6	+35.3	+11.8

muutokset 31. 12. 1959—31. 12. 1960

Miljardia markkaa

2 Julkinen hallinto						3 Muut kotimaiset sektorit		4 Ulko- maat	Yh- teensä	
17	18	21	22	23	24	31	32			
Vakuu- tuslaji- tokset	Muut luotto- laitokset	Valtio	Valtion rahastot	Sosiaali- vakuu- tus	Kunnat ja seura- kunnat	Valtion osake- yhtiöt	Yksityi- nen sektori			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 0.9	a
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 0.9	4
0.0	—	+1.6	—	—	+ 0.1	0.0	+ 2.6	—	+ 3.6	b
0.0	—	+1.6	—	—	+ 0.1	0.0	+ 2.6	—	+ 3.4	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 0.2	4
— 0.7	+ 0.1	+ 2.0	0.0	— 0.2	+ 14.0	— 0.4	+ 74.3	+ 1.2	+ 99.1	c
—	—	— 0.2	—	—	+ 0.3	—	— 0.2	+ 1.2	— 1.1	11
— 0.7	+ 0.1	—	0.0	+ 0.1	+ 2.2	+ 0.9	+ 27.6	0.0	+ 32.7	12
— 0.6	—	+ 2.1	0.0	— 0.3	+ 2.4	— 1.4	+ 5.5	—	+ 6.4	13
0.0	—	0.0	—	—	+ 6.4	—	+ 21.5	—	+ 28.6	14
+ 0.4	—	+ 0.1	—	—	+ 2.7	—	+ 19.7	—	+ 27.1	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	— 0.0	16
+ 0.2	—	—	—	—	—	+ 0.1	+ 0.2	—	+ 5.4	4
+ 18.8	+ 1.7	— 2.8	+ 21.7	+ 11.7	— 0.1	+ 0.4	— 3.9	+ 20.3	+ 204.0	d
—	—	— 2.7	—	—	—	—	—	— 1.2	— 3.7	11
+ 0.6	0.0	—	+ 2.1	—	—	—	— 0.1	—	+ 20.7	12
—	—	—	— 0.1	—	—	—	—	—	— 0.1	13
+ 0.1	—	—	—	—	—	—	— 0.1	—	+ 2.1	14
0.0	0.0	—	+ 3.8	0.0	—	—	0.0	—	+ 6.4	15
—	—	—	+ 0.2	—	—	—	— 0.1	+ 1.4	+ 1.5	16
+ 0.7	—	—	+ 0.2	—	—	—	+ 0.3	—	+ 1.1	17
—	—	—	0.0	—	—	—	—	0.0	+ 1.4	18
— 0.2	—	—	—	— 2.3	— 0.1	— 0.6	— 2.9	— 2.2	— 19.0	21
—	—	—	—	—	—	— 0.2	—	—	+ 0.7	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
+ 0.1	—	—	+ 0.5	— 0.3	+ 0.1	+ 0.3	— 0.4	—	+ 0.9	24
+ 1.8	—	— 0.1	+ 2.9	+ 13.3	— 0.1	+ 0.1	+ 0.2	+ 5.5	+ 28.9	31
+ 15.7	+ 1.7	—	+ 12.1	+ 1.0	0.0	+ 0.5	—	+ 16.8	+ 162.3	32
—	—	—	—	—	—	+ 0.3	— 0.8	—	+ 0.8	4
+ 1.5	—	—	—	— 0.7	+ 0.2	0.0	+ 4.6	+ 5.2	+ 14.3	e
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
0.0	—	—	—	0.0	—	—	+ 0.3	—	+ 0.5	15
—	—	—	—	0.0	—	0.0	+ 1.6	+ 5.5	+ 8.0	16
—	—	—	—	—	—	—	0.0	—	0.0	18
+ 0.4	—	—	—	+ 1.9	+ 0.2	—	— 0.2	0.0	+ 1.2	21
+ 0.1	—	—	—	—	—	—	— 1.9	+ 1.2	— 0.7	24
+ 0.7	—	—	—	0.0	—	—	+ 0.2	— 0.3	+ 1.0	31
+ 0.2	—	—	—	— 2.5	—	—	+ 2.4	—	+ 0.2	32
+ 0.2	—	—	—	— 0.1	—	—	+ 0.3	—	— 0.3	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 3.7	
+ 3.4	+ 0.1	—	+ 2.6	+ 0.2	+ 3.3	— 0.7	+ 18.0	—	+ 27.7	f
—	—	—	0.0	—	—	—	+ 0.2	—	+ 0.2	
+ 23.0	+ 1.9	+ 0.8	+ 24.3	+ 11.0	+ 17.5	— 0.7	+ 95.6	+ 26.7	+ 349.6	(a—f)
+ 1.5	—	+ 5.8	+ 1.5	+ 2.2	+ 10.9	— 5.1	+ 19.2	+ 1.0	+ 44.6	g
+ 24.5	+ 1.9	+ 6.6	+ 25.8	+ 13.2	+ 28.4	— 5.8	+ 114.8	+ 27.7	+ 394.2	(a—g)

MAKSUVÄLINEVARANTOTASE VUONNA 1962

Oheisena julkaistaan maksuvälinevarantotaseen tiedot kuukausittain vuodelta 1962. Taseen laskentamenetelmät on selostettu Taloudellisissa Selvityksissä 1958: II (Jussi LINNAMO Suomen käteismaksuvälinevaranto ja maksuvälinevarantotase vuosina 1948—1957),

Taulukko 1. Maksuvälinevarantotase kunkin kuukauden lopussa vuonna 1962

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Miljardia markkaa											
1. Raha	65.7	68.2	69.6	69.8	74.1	74.0	70.3	72.8	72.3			
1 a. Setelistö	61.3	63.8	65.3	65.4	69.7	69.6	65.9	68.4	67.9			
1 b. Vaihtoraha	4.4	4.4	4.3	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4			
2. Avistasaatavat	86.6	88.4	84.1	83.9	88.7	80.9	86.6	87.9	88.3			
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	152.3	156.6	153.7	153.7	162.8	154.9	156.9	160.7	160.6			
4. Talletukset	631.9	640.8	649.2	650.9	654.4	648.8	647.1	649.0	646.7			
5. Valtion lainat	25.9	26.4	26.8	27.2	27.8	28.1	29.0	30.0	30.7			
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	810.1	823.8	829.7	831.8	845.0	831.8	833.0	839.7	838.0			
7. Nettosaatavat valtiolta	47.6	49.8	45.3	44.0	49.2	39.5	30.8	35.2	36.8			
8. Saatavat yleisöltä	753.9	766.3	775.4	786.1	794.8	799.2	804.0	801.9	803.3			
9. Nettosaatavat ulkomailta	90.9	93.2	88.5	83.8	82.6	80.4	84.3	83.1	77.6			
10. Muut (netto)	-82.3	-85.5	-79.5	-82.1	-81.6	-87.3	-86.1	-80.5	-79.7			
10a. Omat varat	-58.1	-57.2	-56.7	-57.6	-58.3	-58.5	-57.7	-58.0	-58.2			
10b. Muut varat — muut velat	-24.2	-28.3	-22.8	-24.5	-23.3	-28.8	-28.4	-22.5	-21.5			
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	810.1	823.8	829.7	831.8	845.0	831.8	833.0	839.7	838.0			
	% maksuvälinevarannosta											
1. Raha	8.1	8.3	8.4	8.4	8.8	8.9	8.4	8.6	8.6			
1 a. Setelistö	7.6	7.8	7.9	7.9	8.3	8.4	7.9	8.1	8.1			
1 b. Vaihtoraha	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5			
2. Avistasaatavat	10.7	10.7	10.1	10.1	10.5	9.7	10.4	10.5	10.6			
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	18.8	19.0	18.5	18.5	19.3	18.6	18.8	19.1	19.2			
4. Talletukset	78.0	77.8	78.3	78.2	77.4	78.0	77.7	77.3	77.2			
5. Valtion lainat	3.2	3.2	3.2	3.3	3.3	3.4	3.5	3.6	3.6			
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0			
7. Nettosaatavat valtiolta	5.9	6.0	5.4	5.3	5.8	4.7	3.7	4.2	4.4			
8. Saatavat yleisöltä	93.1	93.0	93.4	94.5	94.0	96.1	96.5	95.5	95.8			
9. Nettosaatavat ulkomailta	11.2	11.3	10.7	10.1	9.8	9.7	10.1	9.9	9.3			
10. Muut (netto)	-10.2	-10.3	-9.5	-9.9	-9.6	-10.5	-10.3	-9.6	-9.5			
10a. Omat varat	-7.2	-6.9	-6.8	-6.9	-6.9	-7.0	-6.9	-6.9	-6.9			
10b. Muut varat — muut velat	-3.0	-3.4	-2.7	-3.0	-2.7	-3.5	-3.4	-2.7	-2.6			
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0			